BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
2 A
36

Seminariũ ſiue

PLANTARIVM EA-
rum arborum, quæ poſt hortos
conſeri ſolent: quarum nomina,
fructus, itẽ etiam conſerendi voca-
bula apud authores benè recepta
hoc libello declarantur.

In puerorũ gratiam atque vtilitatem: vt poſt ipſas herbas, etiã arbores cognoſcere facilè poſſint.

Cũ priuilegio.

Il eſt permis audict Robert Eſtienne imprimer ledict petit liuret intitule le Seminarium arborũ. Et deffences a tous autres de limprimer, ne vendre autres que ceulx qui ſerõt faictz par ledict Robert Eſtienne dedans deux ans prochainement venans. Faict le ſixieſme iour de May, M. D. X X X V I.

I. I. De Meſmes.

Caroli Stephani SEMINARIVM, ſiue mauis appellare plantarium earum arborũ, quas poſt hortos vulgus noſtrum conſerere ſolet.

BIBLIOTECA NAZ.

QVOD non potuimus eadẽ opera præſtare ſtatim poſt abſolutã hortuli noſtri deſcriptionẽ, tum propter varias, quib⁹ auocabamur ac diſtrahebamur occupationes, tũ multò magis quia res videbatur nobis difficilior, quàm vt temerè, & tã cito ſine aliquo iudicio prodire deberet: id nũc iuuenibus noſtris bonarum literarum ſectatoribus damus: quorũ precibus, (vt ſunt ſanè quamiuſtiſſimæ, & ingenuis ac liberis animis digniſſimæ) omnino obtemperare in mẽtem induximus: præſertim in iis rebus, qui-

bus noſtra ope ac diligentia, ſua ſtudia non parum ali atque augeri cognoſcemus.

Habetis itaque candidiſſimi iuuenes hoc in libello variarum arborum ſeminarium, ſeu mauultis appellare plantarium: quod poſt ipſam hortorũ ac rerum hortenſium cognitionem iure quodã conſequi videtur. Is enim vel antiquis ipſis mos fuit, vt poſt hortulum, atque adeò oblectamenta hortẽſia, ſeminaria ipſa ob oculos proponerent, in quibus & vineas, & varias arbores diſponebãt. Vnde & vitiaria & arbuſtiua ſeminaria appellare licuit, pro vinetis & arbuſtis in ipſis hortorũ oblectationibus incluſis: de quibus in ſequentibus abundè, & tamen breuiter diſſeremus.

Sed prius quàm quicquam attentemus, vt omnia quæ hic explicaturi ſumus, certum ordinem teneant, ne

quid confuſum, aut inordinatũ relinquamus: prima omniũ nobis explicãda eſt ſeminarii & arbuſti ſignificatio: & quo pacto ab ipſis antiquis fieri ſolebant ſeminaria, quáque ratione noſtris reſpondeant: poſt quam explicationem, arborũ omnium partes etiam pueris aperiemus: ab his, ad earum cul turam digrediemur. Quo in loco permulta eius rei vocabula à probatiſſimis authoribus vſurpata declarabimus, & in noſtrũ vtendi modum cõuertemus. Poſtrema omnium erit nominũ eorum explicatio, quæ tum arboribus variis, tum etiã fruticibus impoſita ſunt: quæ etiam vulgaria faciemus, puerorũ cauſa. Neque verò hac in parte omittemus varia fructuũ vocabula pueris tam neceſſaria, quàm quæ omniũ maxime eſſe debent. Itaque, ne longiores ſimus, rẽ ipſam aggrediamur: prius tamẽ admonito Le-

ctore, ne ſibi imponi putet, nihil hîc eſſe, quod non à probatiſſimis authoribus deſumptum ſit, quorũ etiam nomina non tacebimus: & quibus intelligẽdis haud minorem operam adhibere debebunt iuuenculi, quàm ipſis rebus. Nã & quæ ad antiquorum morem ſpectabant in arborũ culturæ vocabulis, & ipſarũ cognominibus, quǽque ab antiquis ſumi debuerũt, ea mehercule à Plinio, Varrone, Columella, Theophraſto deſumpta ſũt: vt noſter hic libellus veluti quandam eorum authorum interpretationẽ hac in re iuuenibus bonarum literarũ ſtudioſis præbere videatur. Quæ verò à recentioribus ſumenda erant, ea ſane, vt rem ipſam fatear, néque mihi alterius inuentũ arrogem, partim ab Hermolai Barbari commentariis in Dioſcoridem, partim ab eruditiſſimi viri Ioannis Ruellii vigiliis, in hũc libel-

lum tranſtuli. Fuit enim Ruellii noſtri diligentia tam ſolers in primo libro eius operis, quod De natura ſtirpium inſcripſit, vt vulgaria omnia arborum & fructuū nomina longe accuratiori ſtylo percurrerit, quàm noſtro labore factū fuiſſet in priori noſtri ſeminarii diſpoſitione. Quapropter maluimus (nō repugnante tamē authore) puerorum gratia inſtitutum noſtrum immutare, & grauem authorem in eius rei cognitione longe abſolutiſſimum ſequi: ac quod nobis in hac re conducere viſum eſt, in ſummulam quādam & facilem ordinem redigere, quàm noſtrum laborem tanti viri diligentiæ anteferre. Id autem factum videbitur in pomario.

Seminarium.

Quãdò omnis,vt inquit Cicero,quæ de aliqua re ſuſcipitur inſtitutio,à definitione proficiſci debet,vt intelligatur quid ſit id de quo à nobis diſputatur: æquum eſt vt prius quàm quicquam aliud explicemus, quemadmodum ſuperius paulò polliciti ſumus: ipſam ſeminarij & plãtarij,atque etiam arbuſti ſignificationem aperiamus.

Seminarium(inquit Budæus, ſingulare totius Galliæ ornamentũ) locus eſt ſubactus,in quo ſemina aut vitium,aut arborum pangũtur,vt cum ad certam quantitatem excreuerint,in vinetum, vel arbuſtũ,vel pomarium tranſferantur. Ruſtici quidam hodie vocãt vulgo *une baſtardiere*.Columella lib.3,Qui vineã vel arbuſtũ cõſtituere volet, ſeminaria prius facere debebit. Sic enim ſciet cuius generis vitẽ poſiturus ſit. Nam quæ pretio parata diſponitur, certam generoſitatis fidem nõ habet:quoniam dubium eſt,an is qui vẽdidit, legendis ſeminibus adhibuerit diligentiam.

Semina hoc loco,quemadmodum in alijs multis intelligi debent, non quidem pro granis, ſed ſurculis depactis:qui cum radices egerunt, in ſeminarium aut vinetum tranſferuntur. vulgus noſtrum vocat *des plãtes*, præſertim in vineis:in arborib⁹ autẽ,*des ſauuaigeaulx*. Colum.lib.5.cap.9. de pomario,Semina lege craſſa,non minus quàm manubriũ bidentis,recta,læuia,procera, ſine vlceribus,&c. Virg.-neu ferro læde retuſo Semina.

Vnde eleganter dixit Columella, deponere ſemina ſcrobibus, *enterrer les ſauuaigeaulx es foſſes*: Cũ (inquit) ſemina depones, dextra ſiniſtráque vſque in imũ ſcrobẽ faſciculos ſarmẽtorũ brachij craſſitudinis demittito. Quinetiã ſemina ipſa quãdo in ſeminario ordine ſerebantur, à Columella ordinaria ſemina appellata ſũt: hoc eſt per ordines diſpoſita, lib.3.cap.13: Conſitis (inquit) pluribus inter ordinaria ſemina malleolis. Sed de cõſitione ſeminum, quæ per ordinem fiebat, ſuo loco.

Quin & huiuſmodi ſemina interdum quidem plantæ dicũtur. Virg. Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrũ Depoſuit ſulcis. Dicuntur & ſeminaria, plantaria. Virg. 2. Georg. Et viua plantaria terra. Plin. lib.13. de palmis loquẽs, Ergo (inquit) plantaria inſtituunt, anniculáſque transferunt, & iterum bimas. Itaque & plantariũ & ſeminarium pro eodem accipi nihil vetat.

Seminarium autem id in quo tenella adhuc ſemina educanda (inquit Budæus) depanguntur deponũtúrque, Plinius nutricem appellauit, lib.16: Omnia ea (inquit) ſtatim opus eſt nutrici dari, atque in ſeminarijs adoleſcere, iterúmque migrare. Idem alibi, Quamobrem & ſeminarij curam antè conuenit dici, quàm tranſeatur in alia genera. Nam & huic principio eligi ſolum refert: quoniam & nutricem indulgentiorem eſſe quàm matrem ſæpe conuenit. Vnde illud Virgilij, Mutata ignorent ſubito ne ſemina matrem.

Itaque arbores dum ſurculis ſeruntur per ordinem, id eſt plãtulis (quæ etiã Græcis τὰ σπέρματα vocantur, hoc eſt ſemina) conficiũt ſeminariũ

& quaſi ſurcularium quoddam.nam ſegetes fuſim ſeri ſolent.

Iam & ſeminaria vlmorũ dicere poſſumus pro vlmario,hoc eſt loco vlmis cõſito,& in quo multa vlmorũ ſemina depacta ſunt:*ung lieu auquel on nourrit & eſlieue des petitz ormiers pour replanter ailleurs*.Colum.lib.5.cap.5,Id autẽ facile cõſequi poterit,ſi vlmorum ſeminariũ paratũ habuerit. Atque eadem quoque ratione ſeminaria pomorum,pro pomarijs, aut locis pomorũ ſeminibus aſperſis ſumemus:cuiuſmodi nonnulli noſtratum inſtituere ſolent,vt Normani: appellántque vulgo pepinaria,*des pepinieres*:præſertim cum ex granis pomorũ aut pirorum conſita ſunt.nam etiam taleis terræ infixis conſeri ſolent,quemadmodum ceraſorũ ſeminaria,quæ vulgus vocat *une ceriſaye*: nos ceraſeta vocare poterimus,vt ſatis in ſequentibus ſuo loco declarabitur.

Porrò tandiu dicuntur ſeminaria,quandiu ipſæ arborũ plantæ,aut etiam ipſi ſurculi grandeſcere & adoleſcere incipiunt,vt iam poſſint aliò transferri:cuius rei rationem multis verbis explicat Columella lib.5.cap.5.

Cum autem percreuerunt ipſæ plantæ,vt iã nõ amplius ſemina,ſed arbores dici poſſint,aut arbuſculæ,ac ſuo ordine in vnum locum cõſitæ ſunt: non quidem ſeminariũ ſed arbuſtũ efficiũt, ſiquidem locus ille varias arborum ſpecies contineat: cuiuſmodi ſunt ea loca quæ noſtri vulgo appellãt vergeria,*des uergiers*. Arbuſta etiã accipit Virgilius pro nemuſculis vel etiam ſyluulis,quarũ arbores defectæ ſunt,vt iam amplius nullam vmbrã præbeant,& arbuſculæ potius quàm arbores

dici poſſint:vulgus noſtrũ vocat *ung taillis*, in qui bus per extremos æſtus cicadæ maximũ ſtrepitũ emittũt: vnde Virg. Reſonãt arbuſta cicadę. Idẽ Non omnes arbuſta iuuãt humiléſque myricæ.

Quòd ſi hæc quidem loca vel agreſtia, vel etiã hortenſia vnã tantum arboris ſpeciẽ recipiãt, vel amœnitatis gratia, vel etiã vtilitatis: ea quidẽ ab eius arboris ſpecie cuius conſita ſunt, nomẽ accipiẽt, neque generalius arbuſti vocabulũ habebũt. Amœnitatis quidẽ gratia, ab ilice arbore (quæ nobis ſatis eſt infreques: cuius tamen folia aquifoliæ ferè ſimilia ſunt, quam vulgus vocat, *du houx*, niſi quod nigriora & breuiora apparẽt) ilicetũ appellabimus, locum ilicibus conſitum. Martialis, Vicini ſtrues iliceti.

Sic etiam à ſalicibus ſaliɛ̃tum, *une ſaulſaye*. Varro, Idoneus locus eligendus vbi facias ſaliɛ̃tum & arundinetũ. Vtilitatis autẽ gratia, vt ad olei prouentũ, locũ oleis arboribus conſitum, oliuetũ appellabimus, quod oletũ antiquè Catoni dicitur, cuiuſmodi multa loca videntur in Gallia Narbonenſi. ad pomorum prouentum, pomarium: ſimili quoque ratione caſtanetum, ceraſetum, & cætera huiuſmodi, quæ pro conſitarum arborum nominibus ſua etiam nomina ſortiri poſſunt.

Sed vt noſtri ſeminarij ſignificationẽ abſoluamus, hoc vnũ addere libet puerorũ cauſa, Seminarij ſignificationẽ à Cicerone elegantiſſime trãſferri ad fomitẽ, fontẽ, & originẽ alicuius rei: vel locũ in quo res aliqua incremẽtũ cœpit, tam in bonũ q̃ in malũ. Itaq; ait in Piſonẽ, Ex illo fonte & ſeminario triũphorũ, cũ arida folia laureæ retuliſſes. Hoc eſt ex eo loco, è quo maximi triũphi & coro-

næ laureæ reportari ſolēt. Idem Off. lib. 1, Id autē eſt(inquit) principium vrbis, & quaſi ſeminariū Reip. hoc eſt, Hinc noſtra Reſp. duxit originē, & inde orta eſt. Idem oratione tertia in Catilinam, Qui niſi exeunt, niſi pereunt, etiam ſi Catilina perierit: ſcitote hoc in Rep. ſeminarium Catilinarium futurum. Hoc eſt, ab his peſſimis nebulonitus ſcitote multos ſuborturos Catilinæ ſimiles, niſi auferantur.

Quod autem ad verba ipſius ſeminarij culturæ propria ſpectat, dicitur à Columella lib. 5. cap. 8. coli ſeminarium bidētibus aut ſarculis: cum ipſa terra in qua arborū ſemina diſponere cupimus, à nobis ſubigitur & exaratur, ſiue etiam complanatur. Dicitur etiam runcari, & fodi eidem authori: cum ipſa ſemina expurgantur, & radices fouentur denuò. Quinetiam quàm frequentiſſime ſeminarium ſarriri, & raſtris excoli iubet idē Columella, cum herbæ ſuccreſcētes, & inutiles raſtris auferūtur: ne mitius terræ alimentū, quod tenellis adhuc radicibus educādis proprium eſſe debet, aliò trāſferatur. Multa alia vocabula ſūt huic rei propria, quæ in eū locum differre melius eſt, in quo de arborum culturæ ratione, & nominibus ſingulatim diſſeremus. Supereſt nunc, vt noſtrum ordinem ſequamur: ac poſt explicatam ſeminarij ſignificationem, arboris & fruticis nomina declaremus. Poſt hæc autē ad earū partes digrediemur.

Arbor.

Arboris ſignificationem ex Theophraſti capite

quinto libri primi de hiſtoria plantarũ, ita deſumemus: Arbor eſt, quod ab radice, caudice ſimplici, ramoſum, nodoſum, ſurculoſum, haud facile diſſolubile aſſurgit: vt olea, ficus, vitis. quæ omnia vocabula capite ſequenti à nobis fuſiſſime explicabuntur.

Arbores lætas appellauit Columella *beaulx arbres & bien cultiuez*, quemadmodum Virgilius Lætas ſegetes: hoc eſt opimas, elegantes, proſperas, & bene excultas: ne quis putet etiã feraces ſignificare: Solent enim (inquit ille) etiam quantumuis lætæ arbores fructum non afferre.

Arbor pomifera, *arbre portant pommes ou poires, arbre frutier*: quæ mala fert atque etiam pira, quæ ſub malorũ & pomorum genere comprehẽdũtur: de quib⁹ Columella lib. 5. cap. 9. Ita quoque & arbor nouella, & arbor vetula dicitur, pro ea arbore quæ paucorum aut multorum iam annorum eſt. Cic. 5. de fin. Arborémque & vetulam & nouellam, & vigere & ſeneſcere. *ieune ou uieil arbre.*

Arbor quoque coliculũ agere dicitur, *iecter une petite ſouchette*, cũ attollitur, & veluti corpus facit, neque dum fructum profert: ſed tantum ipſum alimentum è terra attrahit, vt grãdeſcat. Columella, Cum ſubactus ager, conſitus non eſt, arbor coliculum agit. Frõdere etiam dicitur arbor, quemadmodum & florere, *faire branches, florir*, cum rameſcit, & ramos effundit, ac veluti brachia quædam in altum expandere videtur. Col. lib. 5. cap. 9, Quem ita ponere cõuenit, vt ſi non periculum à pecore habeat, exiguus admodum ſupra ſcrobẽ

emineat: lætius enim frondet.

Luxuriare præterea dicitur arbor, quæ vberiores & diffuſiores ramos producit, quàm par eſt. Columella, Cacumina virgarum & arborum ne luxurient, demutilato.

Arbuſculæ eidẽ authori ſunt, tenellæ adhuc arborũ plãtæ, & tranſlationi, aut ſi mauis depoſitioni, aut explãtationi idoneæ: vulg⁹ vocat *des plãtes, ou des arbreaulx*. Colum. lib. 5. cap. 8, Excultæ quinquennio arbuſculæ, habiles tranſlationi ſunt. Et paulo poſt, Ipſæ autem arbuſculæ hoc modo poſſunt tranſferri. Antequam explantes arbuſculam &c. Quo ex loco transferendarũ & explantandarum arbuſcularum rationem latius diſcito.

Arboreſcere dicuntur plantæ, vel etiã frutices (de quibus ſtatim dicemus) dũ in arboris magnitudinem & formam aſſurgunt: vires tamẽ eaſdẽ neque robur tã validum habent, neque etiam interdum ligneſcunt: quẽadmodũ de malua refert Theophraſtus, quæ menſibus ſenis aut ſeptenis ita grandeſcit cultura, vt ab herbacea natura, ac forma diſcedere videatur, & in arborem tranſire: vt longitudine craſſitudinéque inſtar haſtæ poſſit attolli. Quapropter commode ad vſum baculi venit, quo bubulci & paſtores vtebantur ad compellendos greges. Vnde Virgilius.

Hœdorúmque gregem viridi cõpellere hibiſco.

Quod enim ait Theophraſtus, puto de althea ſiue biſmalua, vt vulgus vocat, intelligendũ eſſe: quã Dioſcorides ebiſcũ ſiue hibiſcũ appellat cũ Virgilio.

Quinetiam virgulta & olera quædam etiã arboreſcere videntur, præſertim ea, inquit Theophra-

ſtus,quæ caudice vno conſiſtunt: vt arboris quaſi naturã adipiſci ſpectẽtur, quemadmodũ radix & ruta:& quidem fere omnia olerũ genera,aut certe plurima,quaſi ramos quoſdam capeſſunt, totáque in arboris figuram mutantur: quapropter oleri-arbores à quibuſdam appellata ſunt, hoc eſt olera arboreſcentia:diu tamen durare nequeunt, neque hanc formam retinere.

Arbuſtiuus locus Columellæ lib.3.cap.13.dictus eſt pro loco arboribus conſito, vtilitatis aut amœnitatis gratia,*ung lieu plante darbres*:qui etiã locus ſub arbuſti ſignificatione intelligitur,vt prius dictũ eſt.Col.lib.5.cap.5,Qui volet freques & diſpoſitũ arbuſtũ paribus ſpatijs,fructuoſúmque habere,operã dabit,ne emortuis arborib9 rareſcat. Gellius arboretũ vocat,lib.17.cap.2, Conualles (inquit)& arboreta magna erant. Arbuſtiuæ quoque vites ab arboribus dictæ ſũt,quibus olim applicari & maritari ac iũgi ſolebant:vt etiam nũc ſolẽt apud Italos. Col.Arbuſtiuã vitẽ tam putare quàm alligare diligẽter oportet. Quod nomẽ deductũ puto à verbo arbuſto,arbuſtas:quod ſignificat,agrũ arboribus conſerere ad maritandas vites.Plin.lib.17.cap.23,Tranſpadana Italia præter ſupradicta, cornu, populo, tilia,acere,orno, carpino,quercu, arbuſtat agros.

Arborator antiquis dictus eſt quemadmodũ vinitor,is qui arborum colendarum & conſerendarum curam & cognitionem ac ſcientiam habet. Col.lib.11.cap.1,Nam & arator reperitur aliquis bonus,& optimus foſſor aut fœniſector, nec minus arborator aut vinitor.

Sed ne pueri verborum affinitate hallucinẽtur,

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

prius quàm ad arboris partes deſcendamus:dicẽdum nobis videtur,quid ſit arbutus,quando ſimile quiddã cũ arbuſto habere videtur. Eſt igitur arbutus,arboris agreſtis genus,mala acerrima ferentis,quæ dũ matura ſunt,fragorũ formam & colorẽ referũt:Græci mimecyla vocãt: Narbonẽſes Galli,*des ſarbouſſes*.Eſt autem fructus ceruis iucũdiſſimus.Fruticoſa quidem arbor eſt,& rarã vmbram præſtans,potiſſimũ in ſyluis. Vnde Virgilius,Et quæ vos rara viridis tegit arbutus vmbra. Eius fructũ Plinius vnedonẽ appellat,quòd aſperitate ſua & acerbitate,præſertim dum immaturi ſunt fructus,plures edi non poſſint.Quidã etiã arbutum neutro genere pro fructu vſurpant, vt author eſt Valla. Sed & ipſam arborẽ Dioſcorides,& Galenus comaron appellant. Quòd nomẽ vulgus Italorum adhuc integrũ retinuit:& fructũ epymelida Græci vocauerunt:de quibus poſtea in ſorbis.Videto Pliniũ lib.15. cap.24. Virgilius 2. Georg.Dant arbuta ſyluæ.Sed hæc obiter.

FRVTEX autẽ Theophraſto dicitur id quod ab radice,caudice multiplici,ramoſúmq; ſe attollit,vt rubus,paliurus:(quem tamen inter carduos cõiunxiſſe videtur Virgilius)Vnde fruticoſæ etiã plãtæ dicuntur,quæ ſua natura nũquam in arborem attolluntur,aut arboreſcũt:ſed ſtatim ab ipſa radice ſeſe in ramos diffindũt,& brachia attollunt:qualis eſt corylus,thamnus,&c.

Suffrutices autem vocat Plinius, qui mediam quandam habent cõſiſtentiam inter arborem & fruticem: vel etiam inter herbam & fruticem: vt quatenus lignoſi ſunt, arbores aut frutices dici

poſſint:quatenus autem altius nō attolluntur, neque tam multos ramos habent, eóſque tenellos & deciduos, herbarum naturam imitentur: qualis eſt matiana, liguſtrum, &c.

Fruticare dicuntur quædam arbores, quæ niſi ſæpius purgentur & amputentur, à ſua natura & forma deſciſcunt, & ab arboribus in frutices degenerant: qualis eſt myrtus, inquit Theophraſtus. Dicuntur præterea herbæ quædam fruticare, quæ in frutices aut ſuffrutices attolli vidētur, & ramos multos producunt: cuiuſmodi eſt abrotonū vtrūque. Colum. Itaque cū trunco reciſa, etiam lætius fruticat. Hoc eſt, vberius attollitur. Vnde frutetū Columellæ dicitur locus fruticibus conſeptus, lib. 3. cap. 11: Quam ob cauſam (inquit) ſylueſtris ager præcipue eſt eligēdus, qui etiam ſi frutetis aut arboribus obſeſſus eſt, facile extricatur. Sed de arboris & fruticis ſignificatione hactenus. Nunc ad ipſas partes veniendum.

Partes arboris.

Incipiemus à radice, atque adeò inferioribus & maioribus arborum & fruticum partibus: deinde verò ad ſuperiores, & minimas diuertemus.

Radix (inquit Theophraſt⁹) tā in arbore quàm in aliá quauis planta, eſt id quo alimētum à terra attrahitur. dicta, vt quibuſdam placuit, quòd ſæpe effoſſa terra parumper radatur, vt arbor fruticeſcat: vulgus noſtrum vocat, *une racine*: cuius partes quædam circunquaque adhærentes quibus velu-

ti lacertis nititur,& terram vndique comprehendit,capillamenta appellantur. Col.lib.4. cap.11, Qui non ſolum in eo errabant, quòd primi anni capillamenta ſeminum intacta,ſed & poſt biennium viua radix recidenda erat. Vides quemadmodum capillamenta,& viuã radicem ſeparet. Appellat autem viuam radicem, ipſius radicis corpus,& veluti caudicẽ ipſum,qui quemadmodũ arbor ipſa,ramos ſuos habere conſpicitur,vocatúrque à Columella lib.4.cap.8. mater,*la maiſtreſſe racine.* Caueto autẽ ne pro viua radice viuiradicẽ dicas:eſt enim aliud viuiradix, vt poſtea explicabimus ſuo loco.Cæterum capillamenta,ſeu capillos radicis dictos puto, tum ab ipſa formæ ſimilitudine,quam cum capillis noſtris habent:tum etiam quòd quotannis attonderi ſoleant,vt arbor craſſeſcat,& maior ſucci copia ſurſum attollatur, neque in ipſa radicis vſqueadeò multiplicis ſubſtantia hæreat. Quinetiam hæc capillamẽta Plinius fibras appellauit lib.18:Frumenta, inquit, multa radicantur fibris. Vnde fibroſa herbarum potiſſimũ radix,& capillata ſiue capillaris dicitur apud authores,ad differentiam radicis bulboſæ,hoc eſt rotũdæ,& quę bulbi ſimilitudinem habet. Dicitur item radix limoſa,quæ dum frangitur,ſuccum quendam limoſum emittit : vel quòd terræ ſubſtantiam ita reſoluit, vt ſemper limo obducta appareat.Eſt præterea cauernoſa radix, quæ multas intus cauernulas habet,& quodammodo foraminulenta eſt,neque ſolida & compacta apparet. Addendum eſt etiam, radicem geniculatam ab authoribus vocari,quæ

nodoſa eſt,&multos veluti geniculos profert,qualis eſt poligonati radix,quod vocamus ſigillũ Salomonis: item etiã corticoſam, quæ corticem habere videtur. Plin. lib.20.cap.19, Syluestriũ vnum genus,ceratitim vocant,nigrum,cubitali altitudine,radice craſſa & corticoſa. Quin & nomina radicum ab ipſa forma fingi poſſunt,vt craſſam,lõgam,ſpiſſam, breuem radicem dicamus, quẽadmodum à colore & ſapore potiſſimũ ſumi ſolent aliæ differentiæ.

Radicare autẽ dicuntur arbores vel etiam plãtæ,cum ipſius radicis beneficio creſcere videtur, vt eſt in priori exemplo Plinij. Eadẽ quoque ratione dicitur arbor capere radicem,*prẽdre racine*, quando ſuccũ terræ ſibi familiarem facit,& ipſum attrahit,atque in alimoniam conuertit. Plin. Cum pali defixi radices cepiſſent. Idem lib.17. cap.23, In terra nõ pauciores gẽmæ quatuor obruuntur ad radicem capiendã. Qua etiam loquẽdi forma, dicitur arbor eidẽ authori lib.16.cap. 31. agere radices in profundum: hoc eſt penitius radicare. Legi præterea apud Plinium,circũfodere radicẽ & ſubarare, pro circunfodiendo & ſubarando auellere & extrahere. Quòd ſi radix rũpatur,& ſuo loco moueatur, propriè admodum luxata radix dicetur. Plinij locus ſic habet lib.17. cap.24, Aut circunfoſſor, vel etiã ſubarator imprudens luxauit radices. Quinetiam mittere radicẽ,pro capere radicẽ,vel producere & exerere, Columella dixit lib.3.cap.18: Nam(inquit)& radices è capite,quà receſum eſt,æque mittit.

Caudex ſiue codex(nam vtrunque antiqui pro-

tulerunt,quemadmodum ſaurex & ſorex) dicitur in arboribus & fruticibus id quod ab radice ſupra terram ſimplex aſſurgit: éſtque commune pariter annuis ac perpetuis arboribus,inquit Theophraſtus. *la ſouche.* potéſtque dici caudex ipſius arboris corpus, quemadmodum caulis ipſarum herbarum:dicuntúrque caudices aut caules,quãdiu ipſa arbor aut herba recta ſtat: nam quod ex caule aut caudice deſecatur: id quidẽ non caudex aut caulis,ſed pars caulis aut caudicis appellabitur. Quanquã tamen antiqui tabulas ligneas in quibus incluſa cæra erat ad aliquid ſtilo deſcribendum,vel etiam omnino caudiceas,& ex caudicum partibus leuigatis & tenuioribus factis compoſitas, codices ſiue codicillos appellauerunt:quòd ex arborũ codicibus vel codicum partibus tenuioribus, nempe membranulis & tuniculis fieri ſolerent. Quod nomen apud nos quoque in eadem ſignificatione remanſit, frequentiſſimúmque eſt apud authores. Eſt præterea animaduertendum antiquos pluriũ tabularũ contextum,cuiuſmodi in nauibus vel ædificijs conſpicimus,codicem appellauiſſe. Vnde Appiũ Claudiũ Caudicem primum cognominatum putant,quòd eiuſmodi contextus rationem primus inueniſſet. ſed vereor,ne ſint hæc præter inſtitutum.

Truncus autem (vt ad rem redeamus) *le tronc*, dicitur pars caudicis,vel etiam caudex ipſe ramis truncatis ſuperſtans:niſi mauis interpretari trũcum partem caudicis,radici viciniorẽ, quæ craſſior apparet.Col.lib.4.cap.8, Quoniam ſi iuxta truncum radicem præcideris,ex cicatrice plures enaſcentur. Quinetiam truncum pro arbore quæ

trāſfertūr ex ſeminario,ſumpſit idem author lib. 5.cap.9: Truncus(inquit) aptior tranſlationi eſt, qui brachij craſſitudinem habet.

Si verò arbor inutili quadam fruticatione multos veluti caudices emittere videatur, cuiuſmodi ſolent ceraſus,prunus,corylus:tantū is caudex iuſte appellabitur,qui eſt medius & robuſtior: alij autem vicini ab eadē radice prodeuntes,qui quidem deſecari & tranſplantari ſolēt,vt arbor craſſior ſit,& ne ſoboles luxurians parentem enecet, ſtolones appellantur:vulgus noſtrum reiectos vocat,*des reiectons*.à quibus inquit Varro lib.1.de re Ruſt.cap.2, Licinius Stolo primꝰ cognominatus eſt,quòd nullꝰ in eius fundo reperiri poſſet ſtolo: effodiebat enim circum arbores è radicibus, quæ naſcerentur è ſolo,quos ſtolones appellabant. vocantur etiam huiuſcemodi ſtolones, ſoboles, ab oleſcēdo.Col.lib.5.cap.8,Omnis deinde ſoboles quæ ex vno ſtirpe nata eſt,quotannis extirpanda. In vineis autem appellantur pampini:vnde quāpinare vites, ſuperfluos ſtolones reſecare, quod etiā ad arbores cōuenire poſſet:de quibus poſtea.

Pullos etiam arborum vocat Cato cap.51,quos reiectos vulgo vocamus vel, *des pions*: Ab arbore (inquit)abs terra pulli qui naſcētur,eos in terram deprimito. Pullulos quoque eoſdē vocauit Pliniꝰ lib.17,Nullis verò tales pulluli proueniunt,niſi quarū radices amore ſolis in ſumma tellure ſpatiantur. Atque inde pullulare verbum deductum, quaſi pullulos emittere,quod & pullulaſcere dixit Columella libro 4.cap.21.*repionner*.

Sed ne caudicis partes omittamus, prius quàm

ad ramos tranſeamus, ſciendum eſt caudicem cõſtare ligno, cortice, tunica, & humore ſiue medulla interna, quæ matrix dicitur.

Lignum, eſt pars arboris interna, præcipue in caudice, quæ fiſſilis eſt & dura, *du boys*: éſtque veluti caro ipſarum arborum: vnde ligneſcere dicuntur plantæ quædam, atque adeò radices, quæ in ligni duritiem concreſcunt & ſiccantur: qualis eſt raphani radix, & caulis ferulæ, atque etiam thapſiæ, quæ lignoſum caulem proferre dicuntur.

Pectines à Plinio dicuntur in arboribus, & earum materia, per longitudinem rectæ pectinum modo lineæ, & interualla, quæ Græcis κτιδόνες appellantur. In quibus autem arboribus variant pectinum illorũ lineæ & interualla, adijcere Plinius ſolet aliquid, quo varietas illa poſſit indicari, obliquos, criſpos, nodoſóſve pectines appellãs.

Cortex, pars ſuperior & vltima, atque ab ipſo ſubiecto corpore ſeparabilis: éſtque veluti corium & operculum, ac cruſta quædam ipſarum arborum & plantarum. Virg. Ruptus de ſubere cortex, *vne eſcorce*. Vnde decorticare, & excorticare arborẽ dicimus. atque hic quidem cortex quibuſdam arboribus læuis, quibuſdam rugoſior apparet: cuius diminutiuo, corticula, vſus eſt Columella lib. 12. cap. 47.

Liber autem dicitur cortex interior, ipſi ligno adhærens. Col. lib. 5. cap. 10, Ita librum arboris inoleſcere ſinito. Virgilius tenuẽ tunicam appellat in Georg. Et tenues, inquit, rumpunt tunicas. Ac paulo poſt, Vdóque docent inoleſcere libro. Vnde libri appellati, qui ex tuniculis illis arborum interioribus primùm confici ſolebant. Hinc

etiam delibrare arborem apud Columellã, hoc eſt, vſque ad corticem interiorem diffindere, vt craſſior poſtea euadat.

Matrix Theophraſto dicitur, quod in medio ligni vel caudicis tertium à cortice continetur, quæ à nonnullis cor, ab alijs medulla appellatur. *le cueur de larbre*. Quin & pulpã in arboribus id vocat Plinius lib.16.cap.38. quod nos in animalium corporibus muſculum appellamus.

Lachryma verò eſt is humor, qui ſtatim deſecto caudice vel ramo, aut aliquibus tãtũ, ipſo ligno, proſilit & apparet: vulgus vocat *la ſeue*. Vnde lachrymantes calamos, hoc eſt taleas quæ inſeri ſolent, vocat Plinius lib.17.cap.14, & in prooemio lib.23, lachrymã vitis vocat, quæ veluti gũmi eſt.

Muſcus, Græcis brion (quanquam etiam brion populi candidæ vuam ſignificet) alijs ſplãchnos, alijs ipnos dicitur: vulgus noſtrum vocat *de la mouſſe*, eſt id quod in ipſa corticis arborum quarundã ſuperficie lanuginoſum apparet, ceu cani quidam ipſarum arborum villi.

Rami ſunt (inquit Theophraſtus) qui à caule vel caudice fiſſi, multiplices ſparguntur, quos nõnullis placuit nodos appellare: ſúntque veluti quædam ipſarum arborum brachia, quibus ſeſe latius diffundunt & expandunt, atque in altum attolluntur. Vnde Virgilius,

Tum fortes late ramos & brachia tendens.

Quod alibi dicit, frondes explicans, ipſas frondes pro ramis ponẽs: cum tamẽ frõs proprie dicatur, id quod ipſe ramus circunquaque producit: multa interdũ folia habens, & nõnihil corticis, ac veluti

caudiculi. Vnde frōdoſus ramus dictus eſt Liuio decimo ad vrbe condita:& frondea corona, quæ multis frōdibus laureis,vel hæderaceis,folioſis cō texta eſt:ramis enim contexi corona non dicitur. Hinc etiam frondare arbores dicimus,pro frōdes amputare & leuare:hoc eſt ramos arborū expurgare,& inutilem frondium propagationem exſecare. Virg.-omne leuandū Fronde nemus. Hoc eſt frondibus ſpoliādū. Quod munus qui exequebātur,frondatores appellati ſunt:& frondaria fiſcina,in qua expurgatæ & defectæ frondes reponebantur. Col. Cum frondere cœperunt cacumina fici,ferro ſumma prodeſt amputare. Idem lib. 5.cap.8, Lętam frondē olea nō inducet.eleganter, pro vberē frondem non producet. Quod Cicero primo Tuſcul. quæſt. frondeſcere dixit: Cælum (inquit)niteſcere,arbores frondeſcere. hoc eſt,in frondes abire,& frondibus veſtiri.

Ramus autem arboris cū fructu decerptus,termes appellatur. Horat. Nunquam fallētis termes oliuæ. Vnde terminare verbum deductum, quoniam antiqui diuiſiones agrorū,priuſquàm metæ inuentæ eſſent,termitibus ſignabant. Gellius tamen lib.2. ſpadicem vocauit,auulſum è palma termitem cum ipſo fructu. Itaque ſpadicis nomen proprium ipſi palmæ erit, quemadmodum palmes ipſarum vitium.

Tabulata dicuntur rami effuſiores, & in plana tendentes,nō in altiora creſcentes:quales in platanis potiſſimum & vlmis conſpiciuntur. Virg. Summáſque ſequi tabulata per vlmos.

Surculus,eſt id indiuiduū Theophraſto,& ſim-

plex,quod ex ramis vel caudice oritur,qui etiam frondes gerit:nihil enim prohibet quin ramus,& frõdes & ſurculos producat.Græcis autem, κλάδος dicitur,quale præcipue(inquit Theophraſt⁹) germen annotinum apparet. Vnde ſurculoſi rami Plinio appellantur,ſurculis referti.

Malleolus, ſurculus eſt vtrinque capitatus è duro.Cic.de Seneƈt. Malleoli,plantæ,ſarmenta, vites,traduces,&c. Columella malleolarem virgam appellat,quam ait non amplius quàm ſex gẽmarum eſſe debere.gemma autem quid ſit, quid item malleolus,draco,&c. in vineto noſtro latius docebimus:hæc enim ad vitem magis pertinent vocabula.

Oculi in arborum ſurculis dicuntur,vnde germen producunt,ſiue germinant,*des boutons*:atque hinc inoculatio quam proprie emplaſtrationem vocat Columella, cum oculus ſurculi aperitur,vt alterius arboris oculum intus inſeramus : cuius rei ratio ſequenti capite diffuſius à nobis explicabitur.

Gemma,idem quod oculus.frequentius autẽ eſt apud ruſticos:quod nomen vt formarent tranſlatione ſumpta à lapillis pretioſis,neceſſitas coegit, inquit Quintilianus lib.8.& Cicero 3.de Oratore. Virg.Et læto turgent in palmite gẽmæ.Itaque gemma ſi in arboribus ſit,vulgus noſtrum vocabit,*des boutons*:& gemmare arbores dicet vulgus *boutóner*:quod & gemmas agere dicit Columella lib.6.& gemmaſcere lib.5.cap.10. Vnde bigemmes & trigemmes palmites appellat.Si autem in vitibus fuerit gemma,vulgus noſtrum appellabit

ung bourion:& gẽmare vites dicet,*bourióner*:quod Virgilius dicit trudere gemmas,2.Georgicorum, Sed trudit gemmas, & frondes explicat omneis.

Germen autem eſt id quod ex ipſis arborũ ſurculis primo vere exit,ex quo deinde folium producitur. nam gemma proprie floris eſt,quãquam vtrũque confundatur.Plin.Denſante ſe frondiũ germine.Vnde germinare dicũtur arbores primo vere,cum germina emittunt. Columella, Primo vere ante quàm germinent arbores,deponito:ac ne tinea moleſta ſit ſeminibus ficulneis,in imum ſcrobem demittito.

Folium,eſt id in planta vel arbore,quod humore & carne conſtans,ipſam arborem vel plantam veſtit atque exornat:quod Græci φύλλον appellãt, ſine quo,arbores ipſæ & plantæ propemodũ nudæ apparẽt,vt cũ folia deciderunt per autumnũ. Vnde folia agere dicitur arbor, cum folia producit.Colum.Simulatque folia agere cœperint fic⁹. Quinetiam dicitur proprie Plinio lib.15.cap.29, folium patulum, minutũm,denſum:*large,menue, eſpeſſe fueille.*

Pediculus verò ſiue petiolus,eſt id quo folium, flos,vel fructus dependet,*la queue*.Plin.Tutiores ſunt fungi cum carne cocti,aut cum pediculo piri.Columella,Cum iam matura mala fuerint,ante quàm rumpantur,petiolos,quibus pendent,intorqueto.

Flos,ipſarum arborum & plantarum gaudium, vnde poſtea fructus oritur:éſtque id,inquit Theophraſtus,quod ipſis plantis & arboribus à natura accommodatur ad fructum,*la fleur*.Vnde florere

& floreſcere dicuntur ipſæ arbores, cum vere nouo flores emittunt, & conſpicuæ apparent.

Fructus quid ſit omnes norunt, conſtátque carne & ſemine, atque etiã cute, quam vulgo appellamus *peleure*, Plini⁹ putamẽ vocat lib. 15. cap. 22: Sola, inquit, differẽtia generum in putamine duro fragilíve & tenui, loculoſo & ſimplici. Sed à fructu, fructificare & fructiferæ arbores dicũtur, quæ fructum emittunt, decidẽte prius flore. Quo in loco pueris id obiter aperiam, eleganter & propriè dici, arbores fructu indui, cum fructum emittunt, & palmites fructibus onuſtos gerunt: Colum. lib. 5. cap. 5, Quia quòd pars palmitis præcipitata eſt, fructu induitur. Qua ratione etiã terra ſegetibus indui dicitur apud Pliniũ. Virg. 1. Georg.-cũ ſe nux plurima ſyluis Induet in florem. Hoc eſt, florem emittet & floreſcet. Quin & ex arboribus ipſis fructu onuſtis, colligere fructũ & decerpere fructum, eleganter dicimus: atque etiam percipere fructum ex ipſis. Plinius lib. 15. cap. 1, Heſiodus negauit oleæ ſatorem, fructum ex ea percepiſſe quenquam. Item etiam fructu arborem ſpoliare, dicere poſſumus, & eleganter.

Sed quoniam quædam ſunt peculiaria parturiẽtis arboris indicia, quæ nec fructus, nec floris nomen habere videntur, de ijs etiam cum fructibus nobis eſt dicendum.

Cachrys Græcis, Latinis (inquit Hermol. Barbarus) amẽtum, ſunt ſublonga panicularum modo nucamenta, quæ ſquamatim compacta propẽdent è ramis. Creſcunt autem potiſſimum hyeme, & vere dehiſcunt in flaueſcentes ſquamulas,

& prodeunte folio pergunt: qualia in larice, picea, platano, iuglande, tilia, abiete, & alijs permultis videre licet.

Gallæ autē à Græcis κηκῖδες dictæ, arboribus omnibus glandiferis cōmunes tātum & propriæ ſunt, cuiuſmodi ſunt quercus. *noix de galle.*

Iulus, auellanæ nuci vel corylo proprius. eſtque id quod veluti prælōgus vermis, ſingulari pediculo penſile nititur, & fructum præcedit. Plin. lib. 32. cap. 29, Ferunt & auellanæ iulos ſuos compactili callo, ad nihil vtiles.

Paniculæ, inquit Barbarus, ſunt veluti nucamēta quædam quæ in ramis arborum, reſinam fundētium, callo ſquamatim cōpactili dependent: vt in larice & picea arbore: cui paniculæ vice floris inſunt, eáſque Græci κύτταρους appellant. Plin. lib. 10. cap. 10, E ramis picearum arborum, inſtar panicularum, nucamenta ſquamatim compacta dependent. Panicularum enim nomine ſignificantur ferè quæcunque ſublonga vel ſubrotunda tumeſcunt effigie. Hinc comas etiam milij, panici, arundinis quoque, paniculas appellat idem Plinius, quas Græci antheles vocant.

Nucamenta verò generalius quiddā ſunt, quàm paniculæ, & propria ſunt arborū nuces ferentiū: dicta nucamēta, vel quòd apertiſſime in nucibus propendere videntur, inquit Ruellius: vel quòd ſunt ceu rudimēta quædā naturæ, pineam nucem facere condiſcentis: ea etiam κύτταρα Græcis dicuntur. Cætera quæ ad fructus arborū pertinent ſuo loco, nempe poſt arborum nomina declarabuntur, vt inſtituimus. Sed iam redeamus ad eas

partes arborũ quæ ſuperſunt declarandæ:quanquam tamen neſcio,an tam iuſte partes appellari debeant, quàm eæ quæ ſuperius explicatæ:nã hæ etiam interdũ arbuſcularum nomen promerẽtur.

Viuiradices,inquit Budæus, dicuntur plantulæ arborum,cum ſua radice tranſlatæ,Græci φιλευτήριᾳ vocant. Col.lib.3.cap.3,Vt non inuiti HS. 600.nummis ſingulis, ſingula millia viuiradicis à me ruſtici mercẽtur. Plin.lib.17.cap.23,In arbuſto è prædictis ſola viuiradicis ratio.

Tradux,traducis,viuiradix vel planta aut ſemẽ arboris,vel etiam vitis,aliò inde tractum & propagatum.Colum.lib.5,Si tradux traducem non contingit,media virga inter eas deligetur.

Talea,fruſtum ligni aut arboris,vt oleæ vel ſalicis,præciſum ex vtraque parte,vt in terrã deponatur.Varro.1.de re ruſt. cap.40,Demũ in oleagineis ſeminibus arbores videndũ vt ſit de tenero ramo ex vtraque parte æquabiliter præciſum, quas alij clauolas,alij taleas appellant. Ita enim quædam arbores conſeri ſolent,nempe taleis cubitali vel pedali magnitudine vtrinque præciſis, quæ Græcis ξύλοι, vulgo plantalia dicuntur.vulgus noſtrum vocat *ung troncon*. Et ſerere taleis *aſſier par troncons*. Plin.lib.17.cap.17, Myrtus & taleis ſeritur:morus talea tantum,&c.Quo in loco multa de taleарũ ſatu videre poteris. Col.lib. 5.cap.9,Taleæ deinde ſeſquipedales ſerra præcidãtur,atque earum plagæ vtraque parte leuentur.

Calamus autem appellatur id quod ramo alicuius arboris inſerere ſolemus,*une greffe*.Plin.lib. 17.cap.14,Ideo lachrymantes calamos inſeri non

oportet. Vnde vulgare vocabulum apud Italos, incalmare, pro inſerere, *enter*. Calamus alioqui teſſera ſiue teſſella, appellatur Plinio: Quidam, inquit, huic generi miſcuere fiſſuram in vitibus exempta cortice teſſella, ſurculo à latere plano adigendo. Columella inſitum appellat lib.4.cap. 29, Cum quod ex inſito profundit, ſubligandum.

Virgulta appellat Virgilius, quæ quibuſdam vulgò plantalia, alijs ſemina appellari placuit: nonnulli etiam palmites vocant: nempe ſurculos eos qui terræ committuntur, vt in arborem inſurgant:

-quæcũque (inq̃t ille) promes virgulta per agros, Sparge fimo pingui. Virgas interdum appellant Plinius & Columella, interdum etiã virgas malleolares.

Stirpes arborũ dicuntur quæ ſua ſponte proueniunt, inquit Columella, lib.3.cap.17, Súntque veluti palmites ſolidiores & trunci. Virgilius, Inde vbi iam validis amplexæ ſtirpibus vlmos Exierint. Vnde ſtirpare & extirpare verba. Colum. Omnis deinde ſoboles, quæ ex vno ſtirpe nata eſt, quotannis extirpanda eſt. & ſtirpitus aduerbium, quaſi radicitus.

Turiones Columellæ dicũtur, teneritates ſummitatũ ipſarum arborum, quæ ſingulis annis creſcunt. vulgus noſtrum vocat *des ſyons*.

Flagella verò dicuntur cymæ arborum, & ipſarum ſummæ partes, quæ ad cuiuſcunque vẽti flatum mouentur: vnde etiam nomen traxerunt ab eo, quòd flatibus pctantur. *le menu boys du feſte de larbre*. Virg. -néve flagella Summa pete.

Sed hæc de partibus arborum,quæ potuimus adſequi,ſint ſatis:plura qui volet,ab ipſis authoribus petat:difficillimum eſt enim vnius diligentiam id præſtare poſſe, quòd alioqui multorum labor conſequi ſolet. Nunc ad vocabula, ipſarum arborum culturam & ornatum ac curam exprimentia, deſcendamus : vt pueri ſaltem dum probatos authores legent, omnia quæ de hac re tractabuntur, facilius intelligant. Poſthæc autem ad ipſarum arborum nomina & fructus, ſermonem tranſferemus.

Vocabula ad arborum culturam & inſitionem pertinentia.

Fuerit & hæc quidē pars,noſtro iudicio,pueris admodum neceſſaria,tum ad probatos authores intelligendos,tum etiam ad faciliorem & magis abſolutam eius rei,quæ de arboribus tractat, cognitionē.Neque enim id æquū nobis eſſe videtur, pueris arborū nomina tradere,priꝰ quàm & quid ſit arbor,& quæ ſint arboris partes,quæ etiam ſint vocabula arborum culturæ propria,cōpertiſſima habeant:perinde enim eſſet,ac ſi rei alicuius nomē probe tenerent,rei autē ipſius naturā & vſum propemodum ignorarent.Nam quid quæſo eſſet ineptius, quàm rhetorices aut dialectices nomina cognoſcere,ipſarū verò artium vſum ac rationem incompertam habere?Id enim etiam vulgus

imperitum nouit. Mallem vtique, atque id quidẽ vtilius mihi videretur, rei alicuius vſum, vel vtẽdi rationem callere, ipſo tamẽ nomine ignorato. Atqui nõ ita nobiſcum agetur: nam etiam nomina ipſa arborum deſcribemus. Sed præponenda eſt, vt dixi, ipſarum conſerendarum ratio: non tamen res ipſa, ne putetis: nam agricolæ nõ ſumus. Prætereà multos habetis, qui id fuſiſſime tractauerũt: ſed tantum vocabula, quibus vtuntur ij qui rei ipſius rationem conſcripſerunt. Itaque rem aggrediamur, & ab ipſa arborũ diſpoſitione incipiamus, quam veteres obſeruauerunt.

Serere arbores, *planter*. Columella, Arbores raris interuallis ſerito. Has enim certo ordine ſerebant antiqui, quemadmodum hodie quoque obſeruari videmus, non ſolum oblectamenti gratia, ſed vt liberius & æquale terræ alimentũ recipiãt: & rami ſe in vacuum nõ extendant. Vnde illud Virgilij 2. Georg.

Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum,
Non animum modo vti paſcat proſpectus inanẽ,
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, nec in vacuũ poterunt ſe extendere rami.

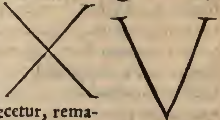
Itaque per ordinem, & paribus mẽſuris diſponebantur arbores in ſeminario, & certis interuallis ipſos ordines diſtinguebãt, quæ illi interordinia appellarunt. Serere etiam plantare dicitur. Plin. lib. 17. cap. 10, Hoc modo, inquit, plantantur punicæ. nam & planta eidem authori pro viuiradice vel ſemine ſumitur, lib. 17. cap. 15: Satiuæ (inquit) plãtæ, ſylueſtrium radicibus inſerũtur, natura ſiccioribus, ſylueſtres plantas appellat, quas vulgus

noſtrum vocat *des ſauaigeaulx*. Satiuas autem, *des plantes fráches*. Sed & illud omittendum non eſt, figere humo plãtas feraces, apud Virgiliũ quarto Georgicorum, eleganter id ſignificare quod vulgus noſtrum dicit *affier, ou afficher, ou piquer des plantes fertiles*. Quod etiam ponere dixiſſe videtur Columella lib.11. cap.2, Plantáſque vlmorum (inquit) nunc ponere vtile eſt.

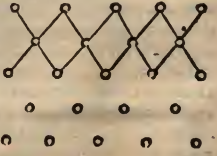
Metare arbores aut vineas, eſt diſponere, & certis mẽſuris atque etiam ordinibus ſerere: vulgus noſtrum vocat *reõner*: nã ordines ipſos, appellat, *des reons*: & interordinia, *des reſes*: ſolũ autẽ ipſũ, *le gueret*. Vnde metatores dicebãtur ipſis antiquis qui arbores ita diſponebãt, *des reõneurs*. Plin. lib. 18. cap.33, Hunc olíueti metator vergiliarũ quatriduo, hunc caueat inſitor calamis, gemníſque inoculator. Quę duo poſtrema vocabula nũc primùm declarabimus. Vnde etiam vinearum metatio dicta Columellæ lib.4, Hæc (inquit) in quincuncem vinearum metatio expeditiſſima ratione conficitur.

Diſponere autem arbores, vel etiam vites in quincuncẽ, *reconner les arbres ou ſauuaigeaulx en ordre de cinq a cinq par bõne meſure, ou en eſchicquier*, eſt (inquit Bayſius) quando ſecundi ordinis arbores ad primas paribus interuallis ſic diſponũtur, vt figuram quincuncialem ſeruare adinuicem videantur. Plin. lib.17. cap.11, In diſponendis arboribus arbuſtíſque ac vineis, quincuncialis ordinum ratio vulgata & neceſſaria: non perflatu modo vtilis, verum & aſpectu grata, quocunque modo intueare, in ordinem ſe porrigente verſu.

DEVNX· QVINCVNX·

QVINCVNCIALIS ORDO·

Eſt autem figura quincũcialis,eius figuræ quæ decuſſim antiquis ſignificabat, media:fiebat autẽ decuſſisad X literæ figurã,quæ figura apud latinos decẽ ſignificat: atque hæc quidẽ ſi per mediũ ſecetur, remanebit V figura, quæ quinariũ numerũ,atque adeò quincũcem demonſtrat. Sed hæc quidem multoties tũ ſuperiꝰ, tum etiã inferius multiplicata ſigurã facit,quæ quincuncialis appellatur, vt in margine deſcriptum vides. Itaque ordines in quincuncem diſpoſiti, æqualium laterum trianguli rationem ſeruant,& obliqui : non autem directi apparent. Cæſar lib.7, Ante hos obliquis ordinibus in quincuncẽ diſpoſitis, ſcrobes trium in altitudinem pedũ fodiebantur.Scinditur enim terra(inquit Columella libro quarto) more noualium, tranſuerſis aduerſiſque ſulcis,dũ vitis per denos pedes in quincuncem diſponitur. Quo in loco multis verbis explicatam poteris legere diſponendarũ in quincuncẽ arborum rationem,& quo pacto ſpatia & interordinia fieri debeant:& creta,aut purpura,vel alio quouis colore conſpicuo ſignari,ea propemodum forma,quæ

ſuperiori figura deſcripta eſt. Itaque falli pluri-mũ videntur qui quincuncem directis ordinibus fieri debere putant. Neque verò audiendi ſunt, qui duo loca proferunt in ſuam ſententiam: alterum Ciceronis in Catone Maiore: alterũ Quintiliani lib. 8. cap. 3. nam ea quidem ita intelligi non debent, quemadmodum ipſi autumant, vt ſtatim oſtendemus. Locus Ciceronis ſic habet, de Cyri regis Perſarum delicijs: Cum, inquit, admiraretur Lyſander, & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, &c. Hoc eſt, rectè diſpoſitos, non autem ad rectam lineam ordinatos. Sed & Quintiliani locus ſic etiam habet, vbi de orationis ornatu ſcribit, ſumpta metaphora ab ipſarum arborum in quincũcem diſpoſitione: Quid enim (inquit) illo quincunce ſpecioſius, qui in quãcunque partem ſpectaueris, rectus eſt? &c. Non ita ſanè legunt antiquiores & emendati codices. Sed hoc pacto potius, Quid enim illo quincunce ſpecioſius? Quid in quãcunque partẽ ſpectaueris, rectius? Hoc eſt ordinatius, & magis rectè diſpoſitum? non autem, ad rectam lineam, vt illi putant: quanquam & obliqua & tranſuerſa figura rectis lineis componantur. Non ibo tamen inficias quin quincuncis figura etiam alio pacto ſumi & intelligi poſſit: cuius rei admonuit nos Lazarus Bayfius, incredibilis eruditionis vir, atque id ex Voluſij Metiani authoris antiquiſſimi ſententia: cuius de quincunce opinio eſt, vt quinque pũctis figuretur hoc pacto, ⁚ · ⁚ Quod ſi verum eſt, profecto conſerendarũ in quincũcẽ arborum rationẽ ita intelligemus, vt

plures huiuſmodi quincunces in longum producti,vnum ordinem facerent: interordiniũ autẽ appellaretur,id quod inter ipſos ordines rectum vtrinque conſpiciebatur,vt eſt in proxima figura.

Circunfodere arbores aut vites,eſt cum,æſtate potiſſimum, aridã iã terram, neque ſatis humidam, circunquaque effodimus vſque ad ipſas radices,atque huius ablatæ terræ loco humidiorem & craſſiorem inijcimus, præſertim in ijs arboribus, quæ per hyemẽ ablaqueatæ nõ fuerant.Vulgus ruſticorum vocat,*beſcher au pied,ou heſchetter a lẽtour des racines*.Colum. lib.11.cap.2, Arbores quoque tẽpus eſt ablaqueatas circunfodere & operire. Plin.lib.17.cap.18, Circũfodi autem omnibus annis à ſolſtitio duûm cubitorum. Vnde circunfoſſor apud eundem,& circunfoſſura:Cupreſſus, inquit eodem loco,cap. 26,aſpernatur circunfoſſuram.

Circummunire plantas arborum caueis,eſt ipſas plantas vel ſpinis vel palis circumpoſitis munire,& ſepire ne à pecore corrodantur,& boues, ipſas corrumpant, *encaiger ou entourer les plantes deſpines, ou aultres choſes de peur des beſtes*. Colum. lib.5.cap.8,Optimum eſt etiam conſtitutas plantas circummunire caueis : deinde conſtitutum iam & maturum oliuetum in duas partes diuidere,quæ alternis annis fructu induantur.

Ablaqueare arbores,*deſchauſſer*,eſt hyeme potiſſimum,terra defoſſa, ſuperuacuas radices quæ per æſtatem ſuccreuerãt,abſcindere,ne inutili propagatione ſuccum ipſi matri neceſſarium eripiant: cuius rei rationem & modum latiſſime docet Columella lib.4. cap.8. Dicta ablaqueatio à lacubus ſiue lacuſculis,qui fiunt dum ipſas radices amputamus.Colum. loco ſuperiori, Aut(inquit) hyemalis, quæ ex pluuijs cõſiſtit,in lacuſculis ablaqueationis aqua,brumæ congelationibus noua vulnera peruret. Plinius,Myrrha gaudet raſtris & ablaqueationibus.Cæterum orbem ablaqueationis appellat Columella,foſſuram ſiue foſſionẽ illam,quę circũ ipſam arborem in orbem fieri ſolet,lib.4.cap.4:Nã dum exaltare(inquit) fortius orbem ablaqueationis foſſor ſtudet,obliquam vitem plerunque ſauciat.

Aggerare arbores, vel etiam aggerare terram circa arbores,eſt quum poſt hyemẽ,inſtante iam æſtate,terram circunfundimus,& veluti circummunimus ipſas arbores optima terra, ne calore nimio radices exareſcant : vulgus noſtrum vocat *rechauſſer*.Colum. Omnes arbores fructiferæ circunfoſſæ aggerari debent.Idem de arboribus, Stercoratam terram circà aggerato. Idem lib.*11*. cap.2. operire pro eodem ſumere videtur:Arbores quoque(inquit)tempus eſt ablaqueatas circũfodere & operire. Idem ibidem,adobruere pro eodem ſumpſit: Omnes(inquit)arbores quæ fuerant in ſegete,circũfodere & adobruere oportet. Hoc eſt terra multa ſepelire,vt nõ appareãt trũci

Facere ſcrobem,aut fodere,eſt foueas facere, in

quibus arborum ſurculi depangantur,& demittantur in ſeminario. *faire les foſſes pour planter & picquer des ſauuaigeaulx.* Columella lib.5.cap.9, At ſi eodem anno & ſcrobem facere,& arbores ſerere voles:minimum ante duos menſes ſcrobes fodito. Virgilius ſubigere ſcrobes dixit. Cato autē cap.27.dixit inuertere ſcrobes,pro eodem: Scrobes,inquit,inuertito oleis,vlmis,vitibus. Sunt autem ſcrobes,foſſiones ſiue foueæ intra terram manufactæ,ad vineas,vel arbores conſerendas. Vnde ſcrobiculi per diminutionem, *petites foſſetes.* Plin.lib.21, Atque in ſcrobiculis ſeruntur,hominis fæce circunfuſis. Incilia vero(vt hoc etiā obiter dicamus,quando ſeſe offert ipſa res)ſunt foſſæ ad deducendam circa ipſas arbores aquam factæ,quas ab elicienda aqua,dictas fuiſſe inciles foſſas Feſtus autumat. Vnde incilia excitare, pro huiuſcemodi foueas facere,dixit Columella lib.3. cap.11:Si olea(inquit)in cliuo ſit,incilia excitentur,quæ limoſam aquam ad radicem deferant.

Delibrare arbores aut vites,dicūtur agricolæ, cum ipſum corticem aut exeſum,aut aridum,& vermibus,aut alio quopiam vitio inquinatū,tollunt,vt melius ipſæ quaſi ſordibus liberatæ cōualeſcant. Colum.lib.4.cap.24, Cortex quoque aridus fiſſúſque per ſumma trūci depēdens,corpore tenus delibrandus eſt, *eſcorcer, oſter la peleure.*

Surculare plantas vel arbores,eſt ſurculos adnaſcētes ex ipſis arboribus adimere, & taleas præcidere ex nouellis ramis,quas ſeminario cōſerere poſſimus. *tailler des cyons, ou des troncōs pour planter, ou afficher ailleurs.* Col.lib.5.cap.9, Atque etiā

rigandæ ſunt plantæ, cũ ſiccitates inceſſerunt, nec niſi poſt biennium ferro tangẽdæ: ac primo ſurculari debent, ita vt ſimplex ſtylus altitudinẽ maximi ſcrobis excedat. Quo loco quidã, & fortaſſis rectius, legunt ſarculari, hoc eſt ſarculo purgari, quod eſt inſtrumẽtum ruſticum. Idem tamen author lib. 12. cap. 47, inſecare pro ſurculare, ſumpſiſſe videtur: Quidam (inquit) oleas non contundunt, ſed acuta falce inſecant. *ilz la taillent auec la ſarpe.* Nam falcis ruſticæ figura propemodum eadem eſt cum inſtrumento vinitorio, quod vulgus noſtrum vocat *une ſarpe.* Cuius deſcriptionẽ & figuram Columella recenſuit lib. 4. cap. 25.

Frõdare arbores, *eſbrancher*: fitque interdũ vtilitatis gratia: nempe vt agricola ex frondibus arborum ſuperuacuis manipulos faciat; interdum etiam vt arbores ipſæ frondium multitudine nõ obruantur, & fructum vberiorem ferre poſſint. Virgilius fronde leuare dixit: Omne (inquit) leuandum Frõde nemus. Hoc eſt, frondibus ſuperuacuis ſpoliandũ. Hinc frondator dictus, inquit Seruius, qui arbores amputat, & è frondibus manipulos facit hyemis tempore, animalibus ad paſtum offerendos. Plinius lib. 18. cap. 31, Vnus frõdator, quatuor frõdarias fiſcinas cõplere in diem iuſtũ habet. Hinc etiam frondatio dicta, ipſa frõdium amputatio. Columella, Atque in frondatione (inquit) cauendum, ne prolixiores pollices fiant, qui ex amputatis virgis relinquuntur.

Attondere & interradere arbores vel vites, eſt luxuriei cõprimendæ cauſa, cacumina flagellorũ confringere: ſic enim loquitur Columella lib. 4.

cap.27, Qua ratione firmiores(inquit)arbores & feraciores fiunt. Plinius, Oleæ attondentur, ſicut & vites, atque etiam interradi gaudēt. Quod interlegere dixiſſe videtur Virgilius, & frōdes manibus carpere:

Ipſa acie(inquit) falcis nondū tęntāda, ſed vncis
Carpendæ manibus frondes, intérque legendæ.

Quod etiamnum interpurgare dixiſſe videtur Plinius lib.18.cap.26, Ficus interpurgari, ſeminaria fieri, &c. Decacuminare etiā dixit Columella lib.5.cap.6, Decacuminanda, inquit, eſt iuxta ramulum, qui videtur nitidiſſimus.

Caſtrare arbores, vel arundineta, aut vites: eſt, inquit Columella, intercidere & diſrarare. Ait enim lib.4.cap.32, Sed illud de integro refodi debet, hoc poteſt intercidi & diſrarari: quod opus ruſtici caſtrationem vocant: Plinius deputationē videtur appellare lib.17. & Cato cap.50: interputationem. Vnde etiā putare arbuſculas dixit Columella: Arbuſculæque(inquit)ficorū in ſeminarijs putari, & ad ſingulos ſtylos redigi debent. vulgus noſtrum vocat, *eſmonder*.

Exturbare arborem, eſt herbas quæ circunquaque adnaſcuntur, auellere: vt melius terræ alimētum capiat, *curer*. Hoc verbo vtitur Columella lib.4.cap.31. Quod & ſarrire dixit Plinius lib.17. capite decimo.

Interlucare ramos arborum, dixit Plinius lib. 17.cap.23. pro eo quod eſt, ramos ſeu germina inutiliter pullulantia cum interuallo reſecare: vt ſolem & lucem alij rami poſſint recipere: quod vul

gus noſtrum vocat *bailler iour, ou bailler ſollaige.* Et à luce deductum videtur vocabulum, quòd locus vnde cæduntur rami vacuus, lucem alijs ramis præbeat. vel quòd decidantur vel intercidantur rami lumini officientes. Vnde interlucatio apud eundem cap. 27: Interlucatio (inquit) arboribus prodeſt, ſed omnium annorum trucidatio inutiliſſima. Eadem etiam collucatio dicitur. Colum. lib. 2. cap. 22, Neque terram aperire, neque arborem collucare. Collucationem in ſyluis profanis fieri Varro refert, cum rami recidebantur officientes lumini, vel etiam interdum ipſæ arbores. *eſſarter.* Cato cap. 139, Lucum collucare Romano more ſic oportet.

Cædere arbores, *couper*: hoc eſt, reſecare, eruere, præcidere, & ex ijs detrahere quod nobis vtile futurum ſperamus cùm percreuerunt, vel ad aſſeres ex pyris & nucibus aut quercubus faciendos, vel etiam ad materias domuũ & ædificiorũ. Colum. lib. 4. cap. 21, Si culta, quarto demũ anno cæditur. Vnde titulus eſt apud Palladium, De materie cædenda. Id etiam Varroni detruncare dictum eſt: hoc eſt, vſque ad truncum reſecare.

Transferre arbores ex ſeminario in arbuſtũ, eſt quod vulgus noſtrum tranſplantare dicit, *tranſplanter.* Plinius lib. 17. cap. 11, Plãtas ex ſeminario tranſferre in aliud, prius quàm ſuo loco ponãtur, operoſe præcipi arbitror. Ibidem, In arbuſtum quinquennes ſub vrbe tranſferũt. Hinc traduces dictæ pro ſeminibus, quæ traducuntur & tranſferuntur: de quibus ſuperius in partibus arborum. Nunc ad inſitionem veniendum.

Inſerere arbores, eſt ſurculo vnius arboris ingenioſe detracto, & in aliam cōmiſſo ac conglutinato, ipſarum arborum naturam ita immutare, vt eas veluti cogere videamur, tales fructus producere, quales ſurculorum natura proferre ſolet: vulgus noſtrum appellat *enter*. Itali, vt prius diximus, à calamis qui inſeruntur ſumpto vocabulo, incalmare dicunt. Plinius, Semine quoque inſerere natura docuit, &c. Vnde etiam inſitum appellat idem author, *une ente*: Quædam (inquit) in plantario inſita, eodē die tranſferuntur. Fit autem hæc inſitio hodie duplici ratione, quam etiam refert Plinius lib. 17. cap. 14, Aut enim trūcus arboris leniter finditur cuneo tenui, fiſſuram cuſtodiente admoto, donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus: atque hæc quidem inſerēdarum arborū ratio vulgo vocatur, *enter en fente*: aut etiam inter corticem lignúmque ſurculus inſerebatur, qui primus inſitionis mos fuit: qui hodie quoque dicitur, *enter en eſcorce*. Sed de varijs arborum inſitionibus videto Columellam lib. 5. cap. 11.

Alia eſt præterea inſerendarum arborum ratio, quam Plinius & Columella inoculationem vocant: nempe cum gemmam vel oculum vnius arboris includimus in ſinum & nodum gemmæ alterius, expulſo cortice. vulgus noſtrum vocat, *enter en bouton*. Inoculatio, inquit Plinius, rores amat lenes.

Eſt & alia inſitio, quam emplaſtrationem vocant ſuperiores authores: atque hanc ſcutulatam

inſitionem appellare poſſumus ex Plinio. Vnde etiam vulgus vocat *enter en eſcuſſon*:exēpta enim ſcutula, inquit ille,(ſic enim vocat quod poſtea emplaſtrum dixit)cortici, imprimitur ex alia cortex par,cum ſui germinis mamma : ſic compage denſata, vt cicatrici locus non ſit. Atque hæc quidem emplaſtri ratio, inquit idem,ex inoculatione nata videri poteſt: craſſo tamen maxime cortici conuenit,neque paruis & minutis arboribus propria eſt,& æſtate potiſſimum fieri ſolet: aliæ autem duæ inſitiones, hyeme vel vere. Columella tamen libro 5.cap. 11, eandem eſſe inoculationem cum emplaſtratione contēdit: Plinius verò Fertiliſſima (inquit) omnium inoculatio,poſtea emplaſtratio: & inſerere firmiſſimū, fœcundiúſque quàm ſerere.

Neque verò omittenda eſt ſerendarum arborum ratio,quæ taleis fieri ſolet. Eſt igitur taleis ſerere, quod vulgus ruſticorum dicit *picquer ou afficher*. Sunt enim arbores permultæ quæ ita ſeri gaudent:quemadmodum oliuæ,ſalices, & huiuſcemodi. Vnde inhumare taleas, *enterrer les plâtes:* & demittere taleas,*coucher les cyons*,dixit Plinius. Præterea, muſcum talearum radici circundare, *mettre de la mouſſe autour de la racine.* Atque hæc de arborū culturæ vocabulis ſint ſatis. Plura qui volet,ex ipſis authoribus colligat. Nunc ad ipſa arborum & fructuum nomina veniendum.

Pomarium.

Requirit etiam hæc pars ſuum ordinem, ne quid indiſtinctum aut indiſpoſitum ſit, quapropter puerorum ingenia confundi atque etiam offendi poſſint. Ipſa igitur arborum & fructuum nomina explicaturis (quæ res vt eſt ſane difficillima, ita facilem & benignum lectoris animum expoſtulat) dicendum erit nobis de arboribus fructiferis, quæ, vt inquit Plinius libro 12. cap. 3, in incolarum numero eſſe cœpere: hoc eſt, cœperũt excoli & conſeri apud nos, vtilitatis & fructuum gratia. Atque vt id quidem faciliori dicendi ordine perſequamur, faciemus primùm pomarium, in quo per certos ordines, varias arborum fructiferarum ſpecies diſponemus: quarum nominibus explicatis, ſtatim etiã fructus oſtendentur: alienum enim eſſet fructus ipſos à ſuis arboribus ſecernere. Exinde verò poterimus oliuetum è pomario diuidere, quandò rei difficultas & neceſſitas expoſtulat: cui tamen ficetum coniungemus prius quàm de moris, cornis & meſpilis à nobis dicatur. Veniẽdũ poſtea erit ad nuces, poſt quarũ explicationẽ, ſeminariũ noſtrum claudẽdum erit. Nam caſtanetũ in ſyluam differemus: poſt quam etiam frutetum ſubnectemus. In eam verò ſyluã maiorũ arborũ nomina referẽda erũt, & quæ in ſyluis potiſſimũ ac nemoribus creſcere ſolẽt: quã ſtatim abſoluto ſeminario, poſt vinetũ tamen, ſumus vobis daturi. Salictum verò poſt pratum vo

bis dabitur:nam is eſt ſalicto commodior locus.

Sed prius quàm pomarium noſtrum aggrediamur,hoc vnũ vos admonebo, æqui vt ſitis & beneuoli: neque vero mihi id vitio detis, ſiquando vel per imprudentiam, vel fortaſſis ignorantiam (fatendum eſt enim quicquid in homine eſt)aberrauero:aut ſi interdum Latinis Gallicæ dictiones non tam eleganter reſpondebunt, quàm fortaſſis cuiquã veſtrum videbitur. Id ſi acciderit vt animaduertatis,faciles vos eſſe velim,neque tam cito obſtrepere, vt calumniatorum potius quàm ſtudioſorum nomẽ incurratis. Tam eſt enim difficile omnibus ingenijs in hac re ſatiſfacere, quàm difficile & laborioſum eſſet, velle incertiſſima quæque omnibus certiſſima facere. Audebimus tamen,neque quẽque audiemus, qui dicat,ea nos à bonis authoribus deſumpſiſſe,& doctorum diligentia plurimum adiutos, laudem ex aliorũ laboribus & vigilijs captare velle. Eant illi,& ſibi tantum inuideant: non etiã alijs. Quicquid enim à bonis authoribus deſumpſimus,id quidem non fatebimur modo,verumetiam ipſos tãquam authores adducemus. Quicquid doctorum diligentia & labor nobis præſtitit, ceu ijs quibus per ætatem iudicium nondum eſt ſatis expurgatum: id ne tacebimus quidem,atque ipſis etiam inuitis gratiam referemus:adſcripto dignitatis & honoris nomine. Quod ſi fortaſſis tam ruſticus támque ſyluanus,vt ſic dicam, fuerit quiſpiam,vt etiam nominis ſui & authoritatis grauitatem nolit omnibus proſtitui, taceat per me licet,& ſua veluti arcana quædam apud ſe contineat, aut ipſe ſcri-

bat,& ſuam ſibi gloriā ſuis vigilijs paret. Quinetiam ijs ſuo colloquio,ſua eruditione,quantum volet,interdicat,quorum ingenijs plurimum prodeſſe putet. Qui tamē animus,vtinam in viro literato nō eſſet,in quo nihil modeſtiæ deſyderari alioqui deberet. Sed iam ad noſtrum pomariū.

Pomarium quid ſit,ferè omnes norunt:eſt enim locus pomis arboribus conſitus:& in quo ſemina pomorum depangūtur.*une pommeraye.* Columella lib.5.cap.10, Locum pomarij prius quàm ſemina ſeras,circunuenire macerijs oportet. Pomorū autem nomine,non ſolum arbores,mala dulcia ferentes,quas noſtri vocant *des pommiers*:neque tātùm mala ipſa dulcia aut acerba comprehenduntur:ſed etiam arbores omnes,fructus rotundos ferentes.item fructus ipſi,ſiue molli, ſiue etiam duriori putamine contecti fuerint. Plinius de nucibus,Solum hoc(inquit) pomum natura compactili operimento clauſit. Itaque pomaria,non ſolum loca ſignificabunt,malis dulcibus conſita,& quibus mali nomen ſolis conuenit:ſed etiam alijs fructibus,vt perſicis,pyris, & id genus.Columella,Curandum eſt (inquit)vt quamgeneroſiſſimis pyris pomaria conſeramus. Erunt igitur pomaria,loca amœnitatis gratia,varijs arboribus,fructus etiam varios & orbiculatos ferentibus,conſita:qualia erāt Athlantis,de quibus Ouidius 4. Metamorphoſeos,

Id metuens,ſolidis pomaria clauſerat Athlas
Mœnibus. Quorum ſtudioſiſſimus & diligētiſſimus cultor fuerat etiam Alcinous rex Pheacum. Vnde Alcinoi ſyluā , Virgilius in Georgicis pro pomarijs dicit. Pomariorum inſuper nomine,vt

ipſam ſignificationē abſoluamus, locus intelligitur in quo poma reponuntur, *le guernier aux pômes*: Plinius, Pomaria in loco frigido ac ſicco contabulari, ſeptētrionalibus feneſtris ſereno die patere, &c. Græci oporothecā appellant. Varro 1. de re ruſtica, cap. 59, Et ideo oporothecas qui faciunt, ad aquilonem vt feneſtras habeant, atque vt aere perflentur, curant.

Sed ne quis dictionum vicinitate, & veluti conſonantia decipiatur, vt pro pomario pomœrium dicat: ſciat ex Liuio pomœrium, locum eſſe circa murum, quē in condendis vrbibus quondam Hetruſci, quà murum ducturi erant, certis circa terminis inangurato conſcribebāt. Vnde Feſtus pomœrium dictum putat, quaſi promurum, id eſt proximum muro: Varro autem, quòd eſſet poſt murū, dictum pomœrium autumat, Liuij ſententiam ſequēs, Nā & hoc (inquit Liuius) ſpatium quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quòd poſt murum eſſet, quàm quòd murus poſt id, pomœriū Romani appellarūt. Redeamus ad noſtras arbores & fructus, quos noſtra ætate in pomarijs reperimus.

INCIPIEMVS à malo arbore, quæ Græcis melea dicitur, *ung pômier*: cuius fructus malū appellatur: Græcis melō, *une pôme*: ſumítque varias ſecū appellationes tū à forma, tū etiā à ſapore, & locis in quibus creſcit, vt poſtea declarabimus.

Pomi autem nomē (inquit Barbarus) generalius eſt, cōplectitúrque quicquid apud Græcos opora cōtinet: hoc eſt quicquid nihil habet exterius lignoſum: nam ea quæ exterius lignoſa ſunt, Græci

acrodrya vocant : qualia ſunt, malum punicum, piſtacia, caſtaneæ, nuces, & id genus permulta. Vtrũque autem genus ſalgami nomine complectuntur Latini, à quo ſalgamanus. Seruio poma dicuntur, quæcũque corio molliore tecta ſunt, in quo à nucibus differunt, de quibus ſuo loco. Pomum autem dictũ Varro putat, quia potu ſiccitatibus indigeat: ac de pomo arbore intelligit: nam fœminino genere ſi proferatur, quemadmodum & malus & pyrus, arborem denotat: ſi autem neutro, fructum ipſum: vt hoc etiam puerorum cauſa dictum ſit. Inordinata folia ſunt pomis, inquit Plinius lib. 16.

Malorum igitur nomine complectemur omnes illos fructus, quos vulgo vocamus *des pômes*, hoc eſt, quicquid id quod eſus eſt, foris habet : niſi quid aliud addatur, ſignificationis gratia, vel à ſapore deſumptũ, vel à loco, vel etiã à figura. de quibus differẽtijs proximum eſt vt dicamus: non tamen omnibus, ne quis decipiatur: nam omnes recenſere, infiniti propemodum eſſet laboris: præterea ſua quæque lingua, propria malorum vocabula habet. quæ qui enumerare omnia conaretur, eadem opera & maris arenam & aſtra ipſa enumerauerit. Conabimur tamen, & in hoc diligentiam omnem adhibebimus, vt quæ ex Plinio & Columella animaduertimus in vſum noſtrum cadere, hic adſcribamus, omiſſis tamen locorum differentijs, quòd eæ & infinitæ ſint, & omnium minus neceſſariæ.

Malorum genera et differentiæ.

Malus arbor vulgo nota,quæ Græcis, vt prius iam dictum eſt,melea dicitur, *ung pommier*,à pomis ferendis:cuius deſcriptionem ex Theophraſto,Plinio,& recentioribus doctiſſimis,vt Barbaro & Ruellio,deſumito.Mihi ſatis fuerit,pueris explicaſſe,malum ſerotinam appellari, quam vulgus vocat,*pommier tardif*:item malum præcocem,quæ vulgò dicitur, *pommier haſtif*:quæ etiam verna Latinis dicta eſt,hoc eſt quæ ferè ipſo vere fructus edit,& celerrimè omniũ fructus ꝓfert.Itẽ malus bifera dicta,quòd bis ipſo anno fructũ ferat,*põmier de deux portees*:malus agreſtis, *pommier ſauuaige*:malus generoſa,*pommier frãc*:malus inſita,*põmier enté*:& cætera id genus. Sed ad fructus:

Malorum antiquis plura fuerunt genera, tum à ſaporibus,tum etiam ab ipſis inuentoribus petita.Nobis autem pomorum differentiæ propemodum innumeræ , etſi enim veteres (inquit Ruellius)hæc genera malorum annotauerint,poſteritas tamen miſcella inſitione antiquitatem lõgè vicit. Sed quia hæc res non parum cõferre videtur noſtris iuuenibus,quibus operam damus: commodũ eſt vt primùm aliquot antiqua pomorum nomina à Plinio,Columella,& alijs deſumpta,explicemus:deinde verò vulgaria noſtra deſcribamus, prius quàm ad alias malorum differentias deſcendamus.quem ordinem in ipſis py-

ris poſtea ſumus obſeruaturi ſuo loco.

Poma ſerica, ſiue ſyrica, quæ & *zizipha* Columellæ & Galeno dicũtur, parui ſucci ſunt, nec cõ coctionis facilis, itaque ſtomacho ingrata: ſunt enim agreſtia, & in ſpinoſa arbore, albæ ſpinæ ſe rè ſimili naſcentia: quæ quidem Narbonenſibus Gallis vulgo dicitur, *ung guindoulier*, Græcis autẽ ſeris. fructũ vero ipſum, vulgus Narbonẽſiũ vocat, *des guindoules*. frequẽtiſſima ſunt huiuſcemodi poma circa famatiſſimũ pontẽ, quẽ S. Spiritus appellant. Officinæ barbaros imitatæ, *iuiubas* hodie nominãt: ſúntque ea poma (inquit Barbarus) baccis ſimiliora quàm malis: ac primùm in caſtris, Auguſti temporibus ex Africa allata.

Poma lanata peculiari nomine (inquit Plinius) dicta, quòd obducta lanugine eſſent ſuper ipſo cortice, quemadmodũ ſtruthia & perſica, de quibus poſtea: nulla alia commendatione inſignia: frequentiſſima in agro Veronenſi. His fortaſſis nõ erunt diſſimilia, quæ etiã Græci à lanugine chnodia appellant. Virgilius,

Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala.

Poma antiquitus quædam ab inuentoribus nomina traxerũt, vt à Mãlio, Manliana: à Matio, Matiana: item etiã Claudiana, quibus color eſt rubens, à Claudio inuẽtore nomẽ ſumpſerunt: quẽadmodũ ab Appio Appiana, ſiue melappia: quibus odor & magnitudo eſt cotoneorum: quòd ea primus Appius è Claudia gente in cotoneã malum inſeuerit. Cætera apud Plinium videre poteris lib. 15. cap. 14. Melapia autẽ quidã à dulcedine, vel ab apibus nomẽ traxiſſe putant, quemadmodũ vuam apianam ſiue apiã, quòd præ dulce-

dine& ſaporis iucũditate apes ijs pomis & vuis frequẽter inſideãt,& hinc ſua mella captent. Huiuſcemodi autẽ poma hodie vulgus Romanorũ adhuc vocat, *mela pi*:ſúnt que mediocri magnitudine cũ calamilis,de quibus poſtea dicemus.ſaporẽ iucundiſſimum præ ſe ferunt etiã in cortice, vt exeɛ̃ti corticis putaminibus prunis ſuperpoſitis, Romani odorẽ cubiculis optimũ cõciliare & inducere ſoleant:quod ſane tã elegãter non fit de calamilorũ corticibus. Cæterũ ipſa melapia carnem habẽt mellitæ dulcedinis,& ſucci dulciſſimi plenã:qua ratione plurimũ à matronis expetunt.

A patria & locis in quibus,naſcũtur,potiſſimũ quædã poma nomẽ traxere,vt peluſiana, delphica,tiburtina,camerina, ſiue(vt Columella voluit)amerina,græcula:Græci Corinthiaca à Sidunte vico celebrant,de quibus poſtea dicemus.

Cætera verò à cauſis ipſis germanitatis nomen habent:vt cohærentia,gemella,nunquam in fœtu ſingula,*pômes geumelles*:vel gemella etiã à folijs:folium enim vnum,aliquãdo & geminum erumpit è latere medio:quæ tamen quidam belgemela, ſiue melgemela vocant.

Poma conditiua vocat Cato,quæ dolijs condũtur,*pommes de garde*: quæ & ſcantiana eidem authori vocari videntur.

Poma orbiculata,à figura orbis in rotunditatẽ circũaɛ̃ti,inquiũt Varro & Columella:queãdmodum à mammarum effigie orthomaſtica:à cõditione caſtrati ſeminis ſpadonia: à corrugationis celeritate pannucea, quæ quamcitiſſime in rugas abeunt:ab imporuno tumore pulmonea, ſtolide

enim tumeſcunt & mille alia id genus, quæ Plinius ſuprà ſcripto loco numerat.

Sunt & parua ingrati ſaporis, atque etiam odore acutiora, peculiari acerbitatis improbitatíſque conuitio, inquit Barbarus. Quibus vis tanta, vt etiam aciem gladij perſtringant: vulgus noſtrum vocat, *pommes deſtranguillon, pommes de boys*: quæ eadem auſtera vocare poſſumus.

Poma lapidoſa eadem ratione à Columella vocata, qua etiam pyra calculoſa dicuntur: nempe in quorum parte interna, quidam veluti calculi & lapilli inueniuntur. Columella lib. 10,

-lapidoſis obruta pomis Terra. *pômes pierreuſes.*

Mitia poma, matura, ſiue domeſtica, & dulcia, atque in tempore collecta, *pommes franches, ou pômes meures*. Virgilius,

-ſunt nobis mitia poma Caſtaneæ molles, &c.

Miteſcere enim poma dicuntur in arbore, ſiue etiam alibi, quæ matureſcunt, & in tempore matura fiunt. Plinius, Reliquorum pomorum maturitas cito miteſcentium tranſuolat.

Sũt & parua quædam poma gratiſſimi ſaporis, quæ petiſia nominantur, inquit Plinius. Fortaſſis iis proxima & ſimilia, quæ vulgò paradiſiana dicta ſunt, quaſi cælitus miſſa: ſunt enim præparua, mellea dulcedine, præcoci celeritate, quaſi verna, concretu pauco.

Et quandò iã ad noſtratia & vulgaria nomina pomorũ deuenimus, æquum eſt vt ea breui compendio percurramus, omiſſis antiquis nominibus: quæ vt infinita ſunt, ita infinitam propemodum diligentiam requirunt.

POMORVM omniũ quæ apud nos reperiũtur, longè commendatiſſima ſunt, quæ vulgò Capenduta vocantur, *de courpendu*: fortaſſis curtipendia ſiue curtipenda appellanda, à pediculi, è quo dependent, breuitate: vt ipſi veluti arbori inhærere videantur, & è ramis ſine pediculo prodire. Itali Calamila appellant, quaſi omnium optima: præſertim circa Romã & Bononiam. Nam Veneti corrupte Calamania vocant. Saporis ſũt admodũ iucundi, & odoris gratiſſimi, in tanta ſuauitate minime fugacia, magnitudine media, colore, cum maturuerunt, luteo. Cætera petito apud Ruelliũ.

Proxima ſunt illis & viribus & ſapore, quæ vulgo ratelliana dicuntur, *pommes de rateau*: præterquam quòd maculas rubiginoſas tam frequentes non habent, & partem ſoli apertam, oſtendunt rubicundiorem.

Ad hæc etiã non parũ accedere vidẽtur quæ renetia vulgus vocat, *pómes de renette*. Sed carnẽ nõ habẽt eouſque ſolidã, & paulo dulciore ſũt guſtu.

Alia ſunt ijs non inferiora ſapore, ſed prægrãdia, rotunda, callo fragili, tenero, quæ in Ambianenſi municipio (inquit Ruelli⁹) vulgus *rambura* nominat: mira ſunt & ſuauitate guſtus, & teneritudine, ita vt in ore fruſta liqueſcant.

Accedũt quæ paſſipoma vocãtur, *des paſſepómes*, quæ cum reliquis omnibus de primatu certarẽt, niſi tam fugacia noſcerentur: vnde vernaculum nomen deductum eſt. Sunt mediocri magnitudine, turbinatiore figura, carne ſuaui, prętenera, &c. Petito ex Ruellij libro primo.

Ab his, in pretio ſunt paradiſiana, de quibus

paulo ante. Sunt autem ex paradiſianis quædam alia dulcia, callo corporis duriore, rotunda, quæ ob ſui dulcedinem nimiam à palato moroſiore laborantium faſtidiuntur: quæ eadem eſſe putat Ruellius cum melimelis & muſteis: Muſtea enim (inquit) veteres appellarũt, ea quæ nos prꝑcocia.

Alia ſunt poma, quæ ab inſitione pyromela vocari poſſunt: vulgus vocat, *pommepoires* : quòd ea in arbore pyro inſita ſint, habéntque pomorum tantùm formã, neque enim ſunt turbinata æque ac pyra ipſa: ſaporem verò & ferè colorẽ pyrorũ, præſertim eorũ quæ calculoſa vocantur, retinent.

Poma acida, vulg⁹ noſtrũ vocat malacria, *pómes de malingre*, à ſaporis acrimonia: ſũt oblongiora, dura carne, ex acerbo leniter aceſcente. Ruellius.

Poma ſunt alia vulgo caſtinia appellata, *pómes de chaſtignier*, auſteriore guſtu, dura veluti caſtaneę cartilagine, mediocri magnitudine, oblõga. Ruel.

Poma quæ vulgo francetura vocantur, *pommes de fráceſtu*, rotundũ habent habitum & amplum, callum durius, gratam acerbitatem, quæ tandem in dulcedinem degenerat. ea diu ſeruari poſſunt, & annicula reperiuntur. Ruellius.

Poma purpurea Columellæ, ea ſunt quæ nos vulgo rubelliana appellamus, *pommes de rouueau*: ſanguineo enim ſũt cortice, carne intus friabili, ſapore non ingrato, & ex auſtero ſubdulci, nec cito fugientia.

Poma mirabilia vulg⁹ etiamnũ vocat, quæ Hierosolymitana Hetruſci: balſamina Ligures padani, & fruticẽ ipſũ ſiue plantã ex qua prodeũt, appellauęre, quòd ea poma oleo pri⁹ imbuta, & per

aliquot dies inſolata,deinde vel fimo,vel terra tãtiſper obruta, dum intabuerint,balſami vires in glutinandis vulneribus adſciſcere polliceantur. Cætera ex hortulo noſtro,& Ruellij libro 2. deſumito:nã potius hortẽſis eſt planta,ex qua prodeunt,quàm quæ in ſeminario diſponi ſoleat.

Mala inſana , quæ Itali melenſana appellant, Barbaro ea ſunt,quæ nos vulgo vocamus, poma Cupidinis,ſiue amorũ poma,*pommes damours*:de quibus vide hortulũ noſtrum:nam à frutice vulgari ſunt in hortis conſeri ſolito.Plura etiam petito ex Ruellij libro 2.cap.124.

Plura hîc pomorũ nomina deſcriberemus, & nominatim perſequeremur, niſi hoc ſuperuacuũ, & non omnibus vtile putaremus.Cum & pomorum nomenclationes ferè nationibus omnibus ſint variæ : vnde fit, vt in tantis támque varijs nominibus,atque etiam inſitionum adulterijs(vt inquit Ruellius)perfacile quis falli poſſit.

Veniamus ad reliquas arbores, ſub malorum generibus contentas:tum quòd fructus orbiculatos ferant,tum quòd ſimile quiddam cum pomis habeant:vnde etiam mali nomen retinent.

Arbores quæ SVB MALORVM GEneribus continentur.

MALVS punica,*pomme de grenade* ,dicta quòd apud Carthaginenſes olim fuerit laudatiſſima,à

quibus ad nos trãſlata, & in Cypro à Venere primùm ſata, vt teſtantur Græcorũ fabulæ. Eius fructũ hodie quidã malũ granatũ vocant, à granorũ multitudine, quæ totidem eſſe numero in ſingulis pomis affirmant, etiam ſi magnitudo variet: modo ex eadem arbore legantur, inquit Barbarus. Quidã Græci ipſam arborẽ Rhoan & Rhoean, pomum quoque Rhoas, & Rhoidia, & Rhoedia vocare ſolent. Sidem porrò Hippocrati arbor ipſa dicitur à Bœotia regione, in qua frequens eſt, quæ etiam Sidem appellatur.

Mala punica dulcia, apyrena veteres dixere, *grenades doulces*: dictio tamẽ Græca ſonat, quib⁹ nulla eſt granorũ durities, vel minor quàm alijs. Nã acida granata, *grenades aigres*, acinos habent duros, & quodammodo lapidoſos: qui in ſole ſiccati & obſonijs inſperſi, inquit Dioſcorides, fluẽtem aluum ſiſtunt.

Cytinus Dioſcoridi & Galeno, flos eſt ille puniceus mali granati, ſed ſatiui: Balauſtium autẽ, ſylueſtris, vulgò *des baluſtres*. Plinius verò pomũ ipſum immaturum, & primum partum eius florere incipientis, Cytinum appellat: flores autem ipſos balauſtia, in ipſo erumpentes cytino, veſtibus tingendis idoneos, quarum color nomen inde accepit. Ex Barbaro.

Malicorium, mali punici putamen illud aſperũ dixerunt veteres, *leſcorce dune grenade:* Græci ſidiõ appellant: nam arbor ipſa, vt prædiximus, à Bœotijs Sida vocabatur.

Cicum autem M. Varroni dicitur membranula prætenuis, in malo punico diſcrimen faciens.

Vnde Cicures animantes,quæ feræ non ſunt, atque agreſtes. A quo Veturij quoque nobiles,cognominati Cicurij.

Malus medica,à Media regione,quæ eſt inter ſinum perſicum,& mare Hircanum,vnde primũ allata. Virgili⁹,Media fert triſtes ſuccos,tardúmque ſaporem Fœlicis mali,quo non præſtantius vllum. Qua etiam ratione malus perſica dicitur à Perſia. Huius arboris fructus varij ſunt, variíque coloris & formæ:atque ob id nomina etiam diuerſa ſortita ſunt.Quædam enim aurea appellautur,à colore propemodum aureo.Vnde Virg. Aurea mala decem miſi , cras altera mittam. Atque ea quidem ſunt rotundiora, & maiora,ac corticis durioris & craſſioris: qualia fortaſſis ſunt quæ Venetijs audij appellari poma Adami:vnde etiam fortaſſis nuptialia poma appellata, quòd edita ſint à Tellure,vt fabulantur,nuntiato Iouis & Iunonis connubio. De quibus etiam puto fabulatos poetas,cum Herculem dixerunt ex hortis Heſperidum poma aurea rapuiſſe. Vnde ipſam arborem heſperida,& malum eius heſperinum vocãt,authore Iuba. Huius generis ſunt & alia, minora tamen paulo: ſed eiuſdem prope coloris , quæ vulgò arantia appellamus : ab Arantio oppido,in quod primùm ex inſulis illis fortunatis aduecta ſũt. Sed & medica ex ea arbore quã paulo ante retulimus, forma ſunt & colore cõgeneri cũ alijs: præterquã quòd non vſqueadeo rotunda ſunt,neque coloris tã ſpecioſi ac flaui aut etiam aurei:ſunt enim pallidiora.Quinetiam corticem dulciorem paulo habent ipſis arantijs:qua-

rum cortex niſi ſiccus, & ſaccaro cōditus, vix aut nunquam editur. Ea & citrea & citria mala Latinis, hodie citronia appellantur, *des citrons*: vnde citrinus color, & citreæ menſæ, apud antiquos: quas tamen Barbarus multis argumentis cōtendit fieri non fuiſſe ſolitas ex hac citro arbore, aut medica ſiue perſica, quæ exigua eſt, vt potius fruticis quàm arboris nomē promereatur. apud Italos tranſlatitia & triuialis, vt pluribus generibus citreta Liguriæ, Campaniæ, Benaco lacu, Italia ferè tota germinet fœliciter. Quin potius ait arborem, ex qua tam celebres menſæ ab antiquis, & Plinio ac Cicerone decantatæ fieri ſolebant, eam eſſe quam Strabo & Theophraſtus, itē etiā Plinius tegetem, & thyian, & thyon appellauere: quæ ramis, caudice, frondibus, ſylueſtri cupreſſo propemodum ſimilis eſt. De hac videto Theophraſtū lib. 4. & 5. cap. 5. Cæterum citrus noſtras nihil commune cum cupreſſo habere videtur: cui folium eſt andrachnes vnedoníſque, ſpinis intercurrētibus, vt in pyro & oxyacantha, ſed læuibus, infeſtis mucrone & validis. Hæc Barbarus. Sed vt ad ipſa mala redeamus, certum eſt ex Athenæo mala citrea Plutarchi auorum memoria nunquam guſtata fuiſſe: ſed neque Plinij & Theophraſti ſeculis magnopere deguſtabantur, tantum odore commendato: nunc vero (inquit Hermolaus) à Palladij fere temporibus promiſcuū expetim⁹ cœnis: qui & medullas eorū acreis dulcibus mutare docuit. Hæc itaque mala ex inſitione quoties proueniunt, citromela proprie di-

cuntur ab aliquibus. Ariſtophanes autem grammaticus à Lacedæmonijs oxymala perſica nũcupari prodidit, à ſapore acetoſo, & quòd ex Perſia allata ſint, quibus etiam deos coronari ſolitos ſuis temporibus refert. Dyphilus author eſt, citria quandoque pruna Perſica vocari ſolita. Sed hæc ferè ex Hermolai commentarijs in Dioſcoridem. Plura videto apud Ruellium libro primo De ſtirpium natura, quem nunc ſumma diligentia, & incredibili pene elegantia, in ſtudioſorum gratiam imprimendum curat. Opus me hercule, omni laude digniſſimum, & longe omnium præſtantiſſimum.

Eſt præterea aliud malorum genus eiuſdem cum citrio ſpeciei, ſed colorem vtplurimum viridiorem habens, & formam oblongiorẽ: minus tamen eſt pomum, neque tanti aut ſucci, aut odoris: quinetiam læuiori cortice præditum eſt, & in ſuperiore, atque etiam inferiore ſui parte veluti pappulas quaſdam mammarum extuberantijs ſimiles oſtendens, longe eminentiores quàm malum citriũ. Hoc itaque pomi genus vulgo Limonium appellant, neſcio qua ratione: *ung limon.*

MALVS cydonia, *ung coigner*, à Sidonte Corinthi vico dicta, inquit Athenæus, cum cody mala prius vocaretur. Alij Cydoniam dictam putant, quoniam ex Creta primum allata fuerit, inquit Barbarus: nẽpe à Cydone Cretæ oppido. Cotoneã primus Cato appellauit: fructus autem ipſe vocatur, cydonium ſiue etiã cotoneũ malum, *une pomme de coing*. Vltimum nomen adhuc Itali

retinuerunt, vt in hortulo ſatis dixìmus: vocant enim illi *melo codognio*. Atque hæc quidem mala cydonia ſiue cotonea, appellarim maſcula, ad ſtru thiorum differentiam, de quibus ſtatim dicemus: ſunt enim cotonea breuiora & rotundiora, & minus lanuginis habentia, rugis quibuſdam diſtincta & coactiora: quorum ſucco fit optimum cydo niatum, *du codignac*: quod noſtræ mulierculæ circa autumnum ita conficiunt: cortice primum adempto: deinde exēteratis ipſis malis, & exaqua co ctis, & per cribrum ſatis denſum percolatis: poſtea cum melle & ſaccaro ad læuorem tritis. Si ve ro cōſpicuum & pellucidum ac clarum, quod vocant, facere velint, id quidem cum albuminibus ouorum & cinnamomo inter percolādum faciũt, atque inde colorem aureũ acquirit cydoniatum. Quinetiam Lugdunenſes (quod fortaſſis ex Gale ni documetis acceperunt) addito paululo ſcammonij in ipſa percolatione, cydoniatum laxatiuũ (vt vocāt) facere conſueuerũt, alioqui ex ſe aſtrin gere aluum, non autem ſoluere conſueuit, præſertim ſi præſumatur. Hoc igitur cydoniatũ cũ ſcāmonio factum, vulgus noſtrum cydoniatum Lugdunenſe appellat, *du codignac de Lyon*. Sunt præterea malorum cydoniorum alia oblongiora, læuiora, & minus rugarum habentia, colore tā intus quàm exterius aureo, odorem non tam latè iactantia, maiori etiam humiditate abũdantia, quæ ſtruthia mala, ſiue ſtruthiomela appellantur: ego cydonia fœminina vocauerim cum vulgo, *des coignesſes*: quorum ſucco fit optimum medicamētum, quod diacydonion Galeno appellatur, ad prouo-

cādam appetentiā vētriculi.Columella lib.5.cap. 10,tria malorum genera facit:ſtruthia quæ ſerotino prouentu odoratius vibrant:ſub quibus Neapolitana cōprehenduntur(inquit Barbarus).quāquā Aetio ſtruthia dicantur,vt prius deſcripſim9, quæ magna ſunt, vt ſuauiora, minorique placent acerbitate: præterea chryſomeliana ſiue chryſomela,quòd colore ad aurum ſint inclinato:& muſtea,quæ præcocia ſunt, & celeriter miteſcunt. Vnde etiā melimela appellātur ab Atheniēſibus,hoc eſt,mellita & dulcia mala.atque ea quidem etiam miſcella appellātur:fiúntque ex inſitione,cū mali dulcis & communis ſurculus inſeritur malo cydoniæ.Cæterum cotonea mala,ſtruthijs inſita,muluiana à reipſa nominantur,quæ ſola omnium vel cruda manduntur: cætera enim non niſi cruda veſcendo ſunt. Sunt præterea etiam cydonia ſylueſtria parua,è ſtruthijs odoratiſſima, in ſepibus nata,quæ vulgus noſtrum vocat, *coings ſauuaiges*. Sed hæc de his ſatis.Plura videto apud Ruelliū in libris De ſtirpium natura.

Malus armeniaca, ſiue armenia,in perſicorum genere apud Galenū venit.vocant autē Itali tā arborem ipſam, quàm fructum, *diarmelini*: quemadmodum bolum armeniam, aut terram armeniacam dicimus,quæ primùm ex Armenia Aſiæ regione ad nos venit,& inde adfertur. Vulgus noſtrum malum armeniam vocat, *ung abricottier*:& fructum ipſum,*ung abricot*,qui hoc ſolum, inquit Galenus,à perſico diſcrepat,quòd minus malum ſit.Columella lib.5.cap.10,Sorbi quoque(inquit) & armeniaci,atque perſici nō minima eſt gratia.

Armeniaca autem, inquit Ruellius, prunorum generis eſſe tradunt, ſola è prunis odore commẽdantur: atque hinc fortaſſis nomen noſtrum deductum, quòd ea Græci non præcocia, ſed bericoca nominent, vnde fit vt abricoca proferamus. Cuius opinioni facillime aſſenſerim: vtrinque enim & foris, & etiam intus in ipſo nucleo pruni potius quàm perſici, naturam & faciem referre videntur.

Malus præcox, ſiue præcoqua videtur ea dici arbor Columellæ, vel quæ celerrime omnium fructum producit, (quales ſunt illæ arbores, quas, vt prius dixi, vocamus vulgo, *haſtiues*): vel quæ mala præcoqua fert, de quib⁹ mox dicturi ſumus. Ait enim ille libro 5. cap. 10, Locis, inquit, frigidis autumni temporibus & aquoſis, præcoques ponito: vt ante pluuiam fructum deligas. Itaque videto, quid præcoques arbores vocet. Mala autem præcoqua, è perſicorum genere eſſe nemo dubitat: ſuntque ea perſica, quæ vulgus noſtrum appellat, *auantpeſches*: quidam Trecacina perſica vocant, *peſches de Troyes*: quod ex vrbe quadam Lutetiæ vicina (cui Trecis nomen eſt) ad nos adferantur. Ea vt cæteris ſunt minora, ita iucundiſſimi ſunt ſaporis, & guſtus innocentiſſimi: dicta præcoqua, quòd prius naſcantur, & celerius matureſcant quàm alia perſica: ſola enim proueniendi celeritate à cæteris diſſident. Vnde Martialis,

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis perſica ſola ſumus.

Et quia in perſicorum ſermonem incidimus,

æquum eſt vt de ijs etiam nunc dicamus.

MALVS perſica, vulgo notiſſima, dicta quòd é Perſia ſiue Perſide regione, ad nos primũ venerit, indéque aduecta ſit. Columella perſicum arborem vocat libro 5. cap. 10, Siliquam Græcam, inquit, & perſicum ante brumam ſerito. Arbor ipſa, tam nota eſt, vt deſcriptione non egeat. Pomum autem gerit carnoſum, ſucculẽtum, extrinſecus lanuginoſum, duram intus & ſcabram nucem habẽs, quæ Latinis oſſis nomine explicatur. Colum. Perſici oſſa, in paſtinatis areis ſunt ponenda, &c. Ita quoque & prunorum & ceraſorum oſſa vocabimus, quæ in ipſis continentur: non autem cum vulgo nucleum, *ung noyau:* nam nucleus eſt id quod ipſum os continet, quem falſo amygdalum vocamus, à ſimilitudine nuclei amygdalini.

Cæterum mali perſici fructus multa ſunt hodie apud nos genera, quemadmodum etiam apud antiquos fuerant. Eſt enim malum perſicum populare, quod nucleum dimittit: quorum perſicorum optima omnium apud nos commendantur Corboliana, *peſches de Corbueil.* Omittã præcoqua & armeniaca, de quibus paulo ante. Sunt & perſica duracina, ex re dicta, quòd corpus pertinaci9 hæreat oſſi, quàm vt auelli queat, inquit Ruelli9: nos vulgo preſſum vocamus, *une preſſe:* quòd caro ligno interiori apprimatur. colorem habent flauiorem huiuſmodi perſica quàm alia: & vt plurimum craſſiora ſunt, & duriore carne prædita, vt non tam facile vnguem admittant.

Sunt & alterius generis perſica, quæ ab inſitio-

ne nomen acceperunt: vocantúrque nuciperſica, *des peſchenoix*, quòd in nucem iuglandem inſertus perſicæ mali ſurculus, fructum ferat, inter iuglãdem & perſicum communem. ſed tamen colorem externum tantum habere videtur iuglandis nucis cortici ſimilem: vnde fortaſſis ſponte ſua arbor huiuſcemodi creuiſſe putãda eſt: eſt enim humilis, præcocis perſici proceritate, folio amygdalæ, ſed maiori, flore puniceo. Pomum emicat viride, carnoſum, ſucculentum: ſed cuius caro dentes obtũdat, præſertim ſi immatura ſit: cæterum nulla exterius lanugine pubeſcit: medio inter iuglandem & perſicum malum ſapore. ſcatent hac arbore Galliarum plærique tractus.

Quinetiam ex inſitione nouum perſicorum genus ſubortũ eſt: vt ex amygdalo, ſeu nuce Græca, & perſico aliud arboris & fructus genus hodie videamus, quod amygdaloperſicum iure appellare poſſumus: malum enim ipſum foris perſicum mentitur, cuius etiam caro edi poteſt: intus autem nucem habet, amygdalæ propemodum ſimilem, & facie, & nuclei guſtu. Adeò nihil eſt quod non quotidie hominum ingenijs nouum & varium fiat. Sed iam æquum eſt, vt ad pyrorum fructus & differentias veniamus, quandò inter mala connumerari licuit, & pomorum nomine veniunt appellanda: quanquam è pyris ſola quæ libralia à pondere appellantur, mala dici conſueuerunt.

Pyrorum diffe-
RENTIAE ET FRVCTVS.

Prius quàm pyrũ arborem explicemus,ſuccurrit,vt,quandò adhuc ſermo integer eſt de perſica arbore,perſeam etiam declaremus: ne quis vocũ vicinitate deludatur, vt vnam pro alia vſurpet. Eſt enim perſea arbor longe à perſica diſſimilis, quam pyro per omnia ſimilem fecit Theophraſtus. Pomũ fert longius pyro,incluſum amygdalæ putamine & corio,colore herbido:cordis humani figuram referens,inquit Plutarchus: cuius etiam arboris folia linguæ humanæ formam habent.Perſea dicta, quòd à Perſeo Memphi ſata fuerit.Apud nos nulla eſt,neque enim extra oriẽtem naſci voluit.Plura ex Ruellio.

Pyrus arbor omnibus notiſſima,Græcis apios & adipios dicta,præſertim quę vrbana & edomita erat: vulgo *ung poirier*:cuius deſcriptionem & inſerendi rationem, ex bonis authoribus collectã tibi dicet Ruelliꝰ noſter, libro primo De natura ſtirpium. Nobis illud fuerit ſatis, iuuenibus noſtris,bonarum literarum ſtudioſis, in hoc ſatiſfeciſſe,vt vulgaria quæ ſunt,& magis neceſſaria,explicemus. Pyrorũ igitur arborum duo ſunt genera:alia enim eſt ſatiua,quæ nomen ſuũ retinet. Colum.Pyrũ autumno ante brumã ſerito. Virg.

-mutatámque inſita mala Ferre pyrum.

Alia eſt ſylueſtris,quæ Græcis achras,Latinis piraſter dicitur,*poirier ſauluaige*:Plinius ſyluaticam

pyrum appellat: Si in pyrum ſyluaticam inſeueris, inquit, pyrũ quamuis bonã, &c. Fructus fert hæc arbor cũprimis acerbos, & guſtu aſtringentes, Græci achrades vocant, vulgus noſtrũ, *poires ſauuaiges*: quales paſſim in Rothomagẽſi & Normano agro reperiũtur: ex quib⁹ ſuccũ exprimũt, & vinum faciũt, quod pyreã vocãt, *du peré*: quemadmodũ è pomis etiã ſolent, quod vulgo cidrea dicitur, *du cidre*: fit autẽ prælo, & truſatilibus molis, tortiuũ ius exprimentibus. Deinde rurſus (inquit Columella) ſecundariũ vinũ faciunt, fracibus & retrimentis aqua maceratis, ita vt pomea lora dici poſſit, nõ parui ad reſtinguẽdam ruſticorum ſitim momenti. Sed iam ad fructus veniendum.

Pyrorum genera, quemadmodum & malorum quoque tum apud nos, tum etiam apud antiquos ſunt admodũ multa, & quæ vix omnia recenſeri poſſint, meo iudicio. Dabimus tamẽ operã, vt aliquot recenſeamus, ne in hoc vobis defuiſſe videamur. Itaque ab antiquis pyrorũ nominibus incipiemus: atque ea vobis proferem⁹, quæ ex Plinio, Columella, Barbaro, & alijs animaduertimus.

Pyra (inquit Plinius) à pomis hoc differunt tãtum, quòd vſqueadeo orbiculata non ſunt, neque perfectæ rotunditatis, ſed turbinatioris & oblongioris formæ ac figuræ: accipiúntque cognomina varia tũ ab inuentoribus & perſonis quibuſdam, tum à ſapore & colore, tum etiam à prouincijs, vt mox dicturi ſumus.

Pyra ſuperba Plinio, parua erant, ocyſſima, odoratiſſimáq; fortaſſis noſtris moſchetis ſimilia.

Pyra cruſtumina eidem dicebantur ex parte

rubentia, omnium gratiſſimi ſaporis.

Pyra falerna, quæ & lactea dicta ſunt, à potu, & ſucci abundantia.

Pyra Syria, à regione Syriæ dicta, colore erant nigro, quæ etiã Tarẽtina Columellæ dicta ſunt. Atque ita alia permulta à ſuis regionibus & locis, in quibus proueniebant vberius, cognomina accepere.

Authores ſuos nobilitauere (inquit Plinius) pyra Decumiana, à Decumio inuentore: vnde etiã pſeudodecumiana appellata, quæ falſò Decumij nomen mentiebantur. Ita quoque & Dolabelliana, longiſſimi pediculi: Pomponiana, cognomine mammoſa: & alia innumera ab authoribus, odore, tempore, colore, patrijs petita, quærito ex Plinij libro 15. cap. 15. longum enim eſſet omnia recenſere.

Pyra ſerotina, quæ ad hyemem vſque in matre pendent, gelu matureſcẽtia, quæ & libralibus pyris natura eſt, *poires tardifues*. Cuius generis ſunt, quæ etiam laurea appellantur.

Pyra volema à Virgilio dicta, quòd volam implẽt: vnde inuolare dicimus, inquit Seruius. Eadẽ ſementina & muſtea vocauit Cato. Volemia appellat Macrobi9 lib. 3. ca. 19. Satur. Quo in loco, cirita, ceruiſca, calculoſa, lolliana, & permulta alia pyrorum cognomina legito. Nunc ad noſtra vulgaria veniendum: quorum cum permulta iam adnotaſſemus, & in puerorũ gratiam deſcripſiſſemus: factum eſt vt eãdem operã præſtitiſſe, & ferè eodem tẽpore noſtrũ Ruelliũ animaduerterim: cuius librũ cũ nondũ adhuc omnino impreſſum

legiſſem, & in hanc partem incidiſſem, quæ de re noſtra diligentiſſime tractat : malui viro doctiſſimo, & in huiuſce rei cognitione longè abſolutiſſimo cedere, quàm mihi id attribuere, quod ille accuratiori inueſtigatione multò ante me præuiderat. Itaque vulgarium cognominum interpretationẽ ex eo deſumemus: quibus fortaſſis nõnulla quædã à nobis prætereа inuenta ſubnectemus.

PYRA itaque omniũ nobis gratiſſima ſũt, quæ vulgo bõchreſtiana cognominantur, *poires de bon chreſtien*: non ob hoc ſolum quòd in eximia ſuauitate librale pondus æquent : ſed quia tantæ ſunt teneritudinis, vt guſtata vel ipſo ore & tantum primoribus labris, ſtatim eliqueſcant, & perennent, geſtatúmque tolerent. Primùm quidem Neapolim vſque delata Carolo octauo ibi res gerente, à fœlici illa Campania.

Proxima magnitudine ſunt ijs mariana, vulgo diuæ Mariæ pyra dicta, *poires de noſtre dame*: aquoſa dulcedine ſuauia, miráque teneritudine placẽt: ſed fugaciora multo, quàm bonchreſtiana.

Minima omniũ ſunt muſchata, *poires muſquettes*: quæ nomine alio chia vulgo dicũtur, *poires de chiot*, baccas corporis tuberculo non excedentia: quina ſenáve, ſæpe plura ab vna origine longis dependent pediculis: odorata moſchi iucunditate: ab hoc nomen contraxerunt.

Media magnitudine ſunt callionia, *poires de calliot*: quæ eadem calculoſa dici poſſe, & eleganter quidem, nos docuit Iacobus Syluius: quod exẽterata, veluti calculorum quorundam multitudinem oſtendant, qui etiam inter edendum ſentiũ-

tur.carne ſunt iucunda, dulci, odorata, friabili. à præſtãtia pyri (inquit Ruellius) Græcum nomen vulgus emendicauit, quaſi dixeris meliora.

Pyra roſata, à ſapore & odore dicta, quòd dum eduntur, roſas oleant. Idque fieri quidam putãt, ſi dum inſeritur ſurculus, aqua roſacea humectatur: aut dum planta & ſemen in ſeminario ponitur, aqua roſacea irrigatur.

Pyra bicipitia, quòd gemino capite viſantur, *poires a deux teſtes*: ſingulari ſunt commendatione, corpore ſuaui, non lapidoſo, ſucci grati, palatum etiam moroſum recreantis.

Turbinatiora omnium certoliana, *poires de certeau*: quæ Campanica alio nomine dicuntur, non quidem ab illa Campania, quæ in Italia eſt: nam apud Italos ſunt peregrina: ſed à noſtra Galliarũ Campania, quæ Pertoſienſis appellatur. Ea igitur pyra in metæ formam mucronãtur, hyemẽ tolerant, duriore corporis callo, mira ſuauitate, præſertim cocta ĩter cineres, & prunis toſta, ita enim ſaccarata videntur. Nõnulli, vt ſaporem augeant, ſaccaro condiunt, adiecta cinnamomi & caryophyllorum portiuncula, vt cœnas claudant.

Pyra Martiniana, *poires de ſaint Martin*, quòd ad hyemem vſque durant, & in parente propendent: colliguntúrque circa Martinalia, aut D. Martini feſtum, ſuaui ſunt guſtu, firmiuſcula carne: quæ non niſi cocta ferè manduntur. Vbi gelicidia ſenſere, ſunt multo teneriora: ea etiam hybernas menſas finiunt.

Finora vulgo appellata, *poires de fin or*, quòd auri puti colorem referant. aſperiore ſunt carne,

durioréque prædita: non prius quàm gelu experiantur, edomita duritie miteſcunt. Ea diutiſſime durant: quamuis in eo genere æſtiua inueniantur & præcocia.

Quæ autem eius generis præcocia inueniuntur, ea vulgus noſtrum vocat, *poires de haſtiueau*: quòd celerius emergant & prodeant, quàm alia.

Magnopere commendantur bergamota, *poires bergamotes*, ſeri noſtra memoria cœpta, & ſapore & ſucco præſtantia.

Sunt & quæ ſtrangulanea pyra appellantur, vulgo *poires deſtranguillon*: quæ cum pulchritudine & rubro colore & luteo, quaſi maturitatis indice prætereuntes inuitent ad carptum: manſa tamen tanta diſplicent acerbitate, vt deuorari nequeant: ſed demorſa, protinus reſpuantur, vnde nomen habent.

Proxima his ferè ſunt quæ anguſtiana, ſiue anguſtiæ pyra nominantur, vulgo *poires dangoiſſe*: quòd dum eduntur: acerbo & auſtero quodam ſapore ita moleſta ſunt, vt anguſtiores fauces reddant, & plurimum noceant, niſi matura admodũ & emollitiſſima carpantur.

Pyra item toſacea, *poires de tuffé*, dicta quòd intus ſcabra ſint, & veluti toſos quoſdam ſentiamus, dum illa edimus: minus ſunt turbinata, cærei coloris & aquoſi, ac multi ſucci, præſertim dum maturuerunt. Atque hæc ſufficiant de pyrorum generibꝰ, quæ qui omnia (vt ſunt innumera) referre vellet: vix integrum volumen huic operæ ſatiſfaceret. Reliqua quiſque apud ſe colligat & confingat. Nunc ad prunorum differentias.

Prunorũ ordo.

Abſolutis iam Pomarij noſtri duobus ordinibus, tertius nunc nobis eſt inſtituendus : in quo prunorum differentias & genera breui ratione deſcribere nos oportet.

Prunus, *ung prunier*, à Græcis coccomelea vel coccimelea dicta: arbor eſt procera, radicibus ſummo ceſpite vagantibus, paucis, &c. Videto diligẽter Pliniũ lib. 15. cap. 13. & Theophraſtum lib. 3. cap. 16. Duplex autem eſt prunus arbor: alia enim eſt domeſtica, ſiue vrbana & ſatiua, atque edomita, de qua nunc agitur. Alia agreſtis & ſylueſtris, quam ſpinum vocaſſe videtur Virgilius eo verſu, Spinos iã pruna ferentes. Pruni ſylueſtres, genera ſpinarũ ſunt Columellæ, quas Theophraſtus contumacis vitæ tradidit. Sed iam ad fructus ipſos, vt breuiter agamus.

Fructus prunorum ſylueſtriũ, Græci epymelidas vocant, nos vulgo *des prunelles*, tracta dictione à Græcis, qui fortaſſe, vt inquit Galenus, prunum agreſtẽ in Aſia prumnũ vocãt: vulgus noſtrũ vocat, *ung prunellier*. Cęterũ prunorũ ſylueſtriũ ſucco hodie fit optima acacia apud pharmacopolas.

Prunorum domeſticorum ingens turba, inquit Plinius, verſicolor, nigra, candicans, &c.

Hordearia pruna, antiquis dicta, à comitatu eius frugis: ſúntque ea quæ cærea vocamus.

Aſinina pruna, eodem colore, ſed ſeriora & maiora : à vilitate cognominata : quemadmo-

dum nos etiam quædã pruna eiuſdem propè ſpeciei vocamus, vulgo *des poittrons, ou des dauesnes.*

Sunt & pruna armeniaca, inquit Plinius, ab externa gente cognominata, atque hæc quidẽ ſolo odore commendantur: vulgo nos apricota vocamus, *des apricotz*: de quibus ſuprà in perſicis.

Inſerebãtur etiamnum Plinij temporibus pruna ipſi nuci iuglandi: atque hæc quidem quæ ex tali inſitione prodibant, nucipruna appellabantur, quæ faciem parẽtis, & ſuccum adoptionis exhibent. Quinetiam eiuſdem Plinij memoria, in Bethica regione, malis pruna inſeri cœperant, atque amygdalis: quæ ob id malina & amygdalina vocabantur.

Pruna onychina Columellæ dicebantur, quæ & cerina: hæc vero onychis, id eſt vnguis formam habebant, vnde cognomen acceperunt.

Pruna damaſcena, *prunes de damaz*: à Syriæ Damaſco cognominata, inquit Plinius: à peregrinis arboribus nomen acceperunt: nunc etiam apud nos familiaria: ſúntque nigra cute, carne ſuaui, rotundo ligno, exili nucleo: quæ digitis preſſa internum os dimittunt.

Sunt autem alia eiuſdem ſpeciei, cute quidem nigra, & quodãmodo lanuginoſa (ſi quidem mucus aut flos ille lanugo appellari debeat) ſed carne ſubacriore, & minus ſolida, quǽque digitis preſſa internum os non dimittunt. Ea autem vulgus noſtrum appellat, *prunes de Iozas.*

Popularia Damaſcenorũ pruna, ſorbis Romæ inſeri ſolita, Plinius à Græcis mixa appellari cõtendit: Quibus, inquit, ſimilis eſt perſicus AEgy-

ptia:niſi quòd poma AEgyptiæ rubeſcunt. Paulus myxon arboris eſſe fructum meminit, minorem pruno, & conſimilis facultatis. Atqui Ruellij opinio hæc eſt, vt quæ Græcis myxa, & per diminutionem myxaria nunc officinis dicuntur, Galenus ſerica appellauerit (quanquam ſerica ad noſtras iuiubas retulerim) quæ inutilia ſtomacho, nec niſi faſtidioſis pueris, aut malacia laborantibus mulierculis expetita. Syrij Auguſti, vt conijcio, honore ſebaſtos hæc myxa vocauerunt: nunc, vt interpretor, officinæ ſebeſten. Arboris eius ligno cortex albus, ramus virens, folio rotũdo, amplo, fructus in racemo dulcis, candido lentore plenus, cũ interiori nucleo quaſi oliuæ ſiccatur. Hactenus Ruellius. Idẽ tamẽ alio loco, ordine alphabetico de myxa loquẽs, ait eſſe arborem ex eorũ conſpectu quibus frequẽs eſt, procero caudice ſupra terram elatam, qui cortice candido veſtiatur. Fundit ramos (inquit) viridi colore nitentes, folia habet in rotundũ circinnata, poma auellanæ nucis magnitudine, racematim collecta, per maturitatem cærulea, callo corporis dulci, intus albo, mucoſo lentore: vnde Græcis nomen vſurpatum putauerim, qui myxon mucum nominare conſueuerunt. Viſcum fit in Syria ex arboris huius acinis, quod damaſcenum vocant, commẽdatiſſimũ aucupijs, præterquam aquatilium volucrum. *de la gluz.*

Eſt & ſua prunus, vt Theophraſto placet, AEgypto, magnitudine inſigni, non diſſimilis ſpinæ Syriæ, folio pruni, ſed immortali, pomo meſpili, ligno intus grandi & rotundo. florere incipit mẽſe Iulio, matureſcit bruma, nec folia dimittit. Cor-

pus ipſum pomi natura copiáque meſſium inſtar incolis: purgatum enim tundunt, ſeruántque eius offas qui Thebis habitant. Hæc Barbarus ex Theophraſto.

Cæterum hoc etiam ſciendum eſt ex eodẽ Barbaro, in ſylueſtribus ſatiuíſque prunis, limum eſſe arborum, quem Græci lichena vocant.

Pruna Iberica (inquit Aetius) dicta, quòd primum in Hiſpania venerũt: ſúntque omnium dulciſſimi ſucci, duriorı́ſque carnis, guſtu ſuaui. Ea, qua parte ſolem ſpectant, purpureo nitent colore, aduerſa parte candicant, vel ſubrubẽt: & preſſa digitis internum os dimittunt, quemadmodum damaſcena: Ruellius pertigona cognomine appellata fuiſſe ſcripſit.

Alia ſunt coloris cæræ, ex candido in luteũ pallescentia, quæ cæreola vel cærea apud nos etiam vocitantur, inquit Ruellius. *prunes blanches*.

Alia maiuſcula, mollia, purpurea, pedicularia vulgo à vilitate dicta: quibus ſues rure ſaginantur: quæ non ab re aſinina appellari poſſint. Ruellius. De purpureis autẽ ſic Columella lib. 12. cap. 10: Pruna (inquit) purpurea cum immatura, non tamen percruda legeris, diligenter inſpicito, vt ſint integra ſine vitio, aut vermiculo.

Commendantur etiam ſummopere apud nos, quæ prunidactyla vulgo appellãtur, *prunes dattes*: fortaſſis non ijs omnino diſſimilia, quæ Columella onychina appellauit à forma vnguis: nam & hæc quoque à dactyli, hoc eſt fructus palmæ arboris figura, nomen retinuernnt. Ruellius tamen à longitudine digiti appellari putat. ſunt autem

purpurea,ſuaui carne, ouata pomi ſpecie, inſitionis mangonio,nuſquam non naſcentia.

Alia ſunt,inquit Ruellius, quæ noberdiana & iuliana appellãtur:aliquanto ſeriora,cæruleo colore, cumulatim in parente intorto ſurculo pendentia,dum paſſa contrahantur in rugas.

Cætera prunorum vulgarium genera perſequi vt longiſſimum eſſet,ita ſane laboris prope infiniti.Quapropter vnuſquiſque apud ſe quæ ſuperſunt,inquirat:& vulgarem cognominationem ſequutus,ijs nomina imponat: atque ea forma deſcribat, quam in ſuperioribus poſuimus. Nũc ad ceraſiorum ordines veniendum.

Ceraſetum.

Ceraſetum id appellare poſſumus,quod vulgo dicitur, *une ceriſaye*: ea forma qua caſtanetum & oliuetum,de quibus poſtea. Itaque ceraſetum locus erit ceraſis arboribus,amœnitatis vel etiam vtilitatis gratia conſitus.

Ceraſus autem arbor eſt vulgo nota, *ung ceriſier*.cuius deſcriptionẽ ex Plinio lib.15.cap.25.& lib.23.cap.7. & 16.cap.18. ſumito: vel ex Theophraſti lib.3.cap.13.nam vulgarium arborum deſcriptiones pueris referre longiſſimum eſſet, Id tantum ſit ſatis ex Athenæo & Plinio ſcire. Lucullum Romanorum Imperatorẽ, poſteaquã debellato Mithridate,victoria potitus eſſet, primũ arborem hanc à Ceraſunte Pontico municipio

in Italiam detuliſſe: fructúmque eius gentilitio nomine ceraſiū appellaſſe. Etenim pomum ipſum non ceraſum, ſed ceraſium vocari Seruius præcipit: quod ſanè crediderim elegantius eſſe, & magis proprium. An verò eidem credendū, qui cornū in Italia ceraſiū fuiſſe prodat, cum alia res omnino ſit cornus, alia ceraſus, ſatis ambigimus. Sed de cornis poſtea: nūc ad ceraſiorū varia genera.

Ceraſiorū genera, quæ Plinius retulit, ferè ſunt hæc, vt primū ab antiquis vocabulis incipiamus.

Aproniana, quæ maxime rubent. Nigerrima ſunt actia. Rotunda verò cæciliana. Iulianis gratus ſapor, ſed pene tantū ſub arbore ſua adeò teneris, vt geſtatum nō tolerent. Principatus duracinis, quæ Campania Pliniana nominat: in Belgica Luſitanis: in ripis etiam Rheni. Tertius ijs colos è nigro ac rubenti viridíque, ſimilis matureſcentibus ſemper.

Sunt & laurea ceraſia, in lauro primùm inſita, quæ minus quinquennio, antequàm Plinius commentaret̃, prodierant, nō ingratæ amaritudinis: atque hinc amaraſia vulgo apud Italos appellata, inquit Barbarus, quaſi amara ceraſia: quod amarorem non iniucundum reſipiant.

Sunt & Macedonica ceraſia, paruæ quidem arboris, raróque (inquit Plinius) tria cubita excedētis: & minore etiamnum frutice chamæceraſi. Inter prima hoc è pomis colono annuam gratiam refert. Primum candidum, mox rubeſcit, deinde fugiens nigret. Hæc ex Plinio.

CERASIORVM autem apud nos varia etiam ſunt genera: quæ optimum eſt vt explicemus.

Quædã(inquit Ruellius)mediocri arbore creſcũt, interdũ pumila, quaſi frutice(quam chamæceraſum dici putat, hoc eſt, ceraſum agreſtem). pendent autem pediculo breui, pomo rotũdo, rubẽte, carne multa, molli, ſuccoſa, oſſe intus duro, nucleo dulci, grato acore placentia: fortaſſis ijs ſimilia, quæ aproniana Plinius appellauit: atque hæc quidem apud nos tantùm ceraſij nomen meruerunt: vulgus enim vocat, *des ceriſes*: etſi in Lugdunenſi agro ceraſia appellent, quæ Franci guinea: & ediuerſo guinea, quæ illi ceraſia: ſed hoc linguæ varietas, & incerta quædam, atque inconſtans vulgi opinio effecit.

Chamæceraſus autem arbor, & chamæceraſia forte appellanda erunt, quæ in ſyluis & nemoribus, nonnunquam in dumetis & cultis inueniũtur: baccis paruis, callo carnis rotundiore, oſſibus oppreſſo, parte ſoli obuerſa rubeſcente, auerſa cãdicante: ſapore dulci quidem, ſed dilutiore. ruri familiaria ſponte, nullo humano cultu, naſcẽtia.

Sunt & inſuper alia nigerrima, quibus ſuccus ineſt ſanguineus, vt veſcentium manus & labra ſanguine ſuo, modo mororum, inficiant: vtraque autem(inquit Ruellius)ceſſiana rura vocant. ſed poſterius hoc veteribus actianum dici putauerim, vt prius illud forſitan cæcilianum: curtato(vt in Gallia plærunque fieri ſolet)vetere vocabulo, ceſſianum pro cæciliano conciſe prolatum. Hæc Ruellius.

Sunt & quædam ceraſia (inquit idem)quæ pomo prodeunt proximo ex arbore, grandiuſcula, longiore petiolo, guſtu multò acidiore quàm ſu-

periora, & ſubacerbo, cætera apronianis ſimilia. hæc autē vulgus meraſia vocat, *des meriſes*. Quorum quædam ob nimiam ſui acrimoniam reſpuuntur: quædam nimia ſui dulcedine faſtidium pariunt. Multò ſunt minora alijs: & quæ acida, rubicundum colorem præ ſe ferunt: quæ vero dulcia, etiam nigerrimum: vt manus & os ipſum ac labra, haud ſecus ac mora intingant.

Alia ceraſia procera ex arbore dependent: turbinatiore & oblongiore pomi figura: pediculis longis, pluribus vnà coeuntibus: baccis partim rubentibus, partim candicantibus, nonnunquam in totum rubris: prædulci carne, ori iucunda, fragili intus oſſe, nucleo nō inſuaui. Sed hoc malum longè acidis fugacius, primúmque (inquit Ruellius) in ceraſiorum genere maturitatem ſentit, vulgus noſtrū guinea vocat, *des guynnes*, fortaſſis ob id, vt quidam autumāt, quòd ex ea parte Galliæ primum allata, quæ Aquitania dicitur, vulgo *Guyenne*, vnde nomen tractum.

Sed inter ea habentur quædā craſſiora, alta carne, prædura, magna ex parte albicantia, prædulci guſtu, callo corporis nucleo pertinacius hærente: vnde putarim veterib⁹ duracina ceraſia nūcupari

Sunt præterea etiam alia ijs congenerem quandam formam habentia: ſed tardiſſime omniū creſcentia, craſſioráque & nigriora: carne duriore & ſolidiore, admodum dulci, & in qua per maturitatem vermiculi albicantes generantur: omnium enim facillime putreſcunt. Ea ceraſia vulgo cordia appellantur, *des cueurs*, à cordis humani effigie, quam tum ipſe fructus, tum etiam os ipſum,

quod intus continetur, præ ſe ferunt. Quidam à galeri cuiuſdam forma vocant, *des heaulmes, des ceriſes heaulmees* : & arborem ipſam, *ung heaulmier*. Quæ nomina in agro Andegauēſi peculiaria ſūt.

Cætera ceraſiorum quæ in totum rubent, mollitia alijs cedunt: quæ partim albicant, partim rubeſcunt, cum vtriſque ſocietatem ineunt. Celerius marceſcunt, quæ molliori conſtant carne.

Condiendorum autem & conſeruandorum ceraſiorum rationē hoc loco explicare ſuperuacuū videretur: quandò & id omnibus notum eſt, & inſtitutum noſtrum excedit: quemadmodum etiam ſi conſerendarum arborum formam præſcriberemus. Quæ omnia fuſiſſime doctiſſimus ille Ruellius pertractauit. Nunc ad cornos arbores.

Sed prius quàm de cornis dicamus, ne quis affinitate & conſonantia dictionum decipiatur, vt ceratia pro ceraſijs dicat : æquum videtur id quicquid eſt dubij ſoluere, & hoc loco de ceratijs dicere, quas ſiliquas Latini vocant.

CERATIA igitur (inquit Galenus lib.2. De alimentis) per t literam ſcripta, atque prolata tertia ſyllaba, nihil cum ceraſijs per ſ ſcriptis habēt ſimilitudinis. Lignoſus nanque eſt hic fructus, & in cibo praui ſucci, neceſſariò etiam cōcoctu difficilis. Hæc ille.

Idem lib.7. Simplicium, arborem huiuſcemodi ſiliquas ferentem, ceratoniam vocauit: Ceratonia (inquit) exiccantis eſt & aſtringentis facultatis, ſicut & fructus eius quæ ceratia vocant: nonnihil etiam dulcedinis continens. Accidit autem iſtis quiddam ſimile ceraſijs, &c.

Columella ſiliquam Græcam appellauit ipſius arboris fructum, quem etiam à Græcis ceration vocari tradit: Siliquam Græcã (inquit ille lib.5. cap .10.)quam quidam ceration vocant, & perſicum,ante brumam per antumnum ſerito.

Ceration autem vocarunt Græci fructum,à corni ſimilitudine. Recẽtiores Græci xylocerata vocant, inquit Barbarus. Quidam etiam Latini ſiliquas dulces:Itali vulgo,*delle carebó*.Siliquam etiãnum arborem ipſam,vel ſiliquam Græcam Latini appellarunt,vt in priore Columellæ exempló viſum eſt,propter nobilem ſiliquarum fertilitatẽ.

Arbor hæc in Italia,& apud noſtros Vaſcones frequens,ſiliquas ferens digitorũ hominis longitudine,ſed latiores,falcatas,pollicari latitudine: quæ lignoſæ cum ſint,eduntur tamen,& prædulces ſentiuntur. Succo & ſemine caſſiam fiſtulam referunt. Quælibet ſiliqua quatuor intus grana continet,quæ neque caro,neque lignũ,neque cartilago dici poſſunt: atque hæc quidem etiam ceratia appellantur.

SED eſt & alia ſiliqua arbor,quam Iones ceroniam appellant,ne quis decipiatur,quando ferẽ accedit ad ceratoniam : ſed longe alia eſt, & à ſiliqua Græca omnino diuerſa : quam Theophraſtus deſcribit,in Syria,Ionia,& circa Gnidũ Rhodúmque naſci:trũco fertilem,ſiliquæ pomo, folijs ſemper comantibus, flore candido cum odoris vehementia,&c. Fructum anniculum ſimul & nouum continet: pomo antecedentis anni circa canis ortum detracto,ſtatim alterum concipit. Cætera ex Barbaro & Ruellio deſumito. Mihi

ſatis fuiſſe puto, quòd admonuerim lectorem eius rei, ne quid etiam deſyderare poſſit.

Cornorũ ordo.

Cornus arbor, crania vel cranias Theophraſto & Galeno appellatur: vulgo autem, *ung cornoillier*. dicta fortaſſis quòd caudice ſit ita ſolido & nodoſo, vt cornibus ſpiſſitate nõ abſimilis reſpõdeat. Sexus in ea duplex. Eſt enim cornus fœmina, quæ Theophraſto thelicrania, quaſi fœminicornus dicitur: caudice fungoſo & inutili, virgulis inſtar amerinæ fruticat, autumnalibus baccis perquamacerbis: quæ difficillime mandũtur, dumetis & nemoribus familiaris: ſed (inquit Ruellius) quòd neglectas & inguſtabiles ferat baccas, indignam quæ corni nomine vocaretur, rura putauerunt. Corno maſculæ (inquit Plinius) materies robuſta, ſolida, excórſque tota eſt: hoc eſt, ſine medulla, & cornu inſtar prædenſa & oſſea (vnde optima venabula fieri videmus) duodecim ferè cubita excedit, folio amygdalæ, ſed craſſiori pinguioríque flore, & fructu oleæ, dulci, grato odoratu: pluribus cornis ſingulari pediculo dependentibus. In Ida ſterilis: tamen apud nos multo feracior & fructuoſior, præſertim ſi vrbana eſt corn9 maſcula, quam vulgus noſtrum corneliam, vt prius diximus, appellauit: nã fœmina fruticoſior eſt, & ſerotinos fructus fert, nempe poſt autumnum: præcox autem cornus maſcula, circa æſtiua ſolſtitia fructũ reddit, primò cãdidum, poſtea ſangui-

neum: Dioſcoridi, oliuæ ſimilem, oblongum: per initia viridem: cũ ematuruit, rufum: cæræ æmulum, cibis idoneum. de quo mox dicemus.

Eſt & in India arbor (inquit Plinius) ferens fructus cornis ſimiles, quæ merito cornus Indica nominari poteſt. Sed nunc ad fructus.

Corna, appellantur corni arboris fructus: vulgus noſtrum cornelia vocat, *des corneilles*: os intus lapidoſum continent. Vnde eſt illud Virgilij, Lapidoſa rubeſcere corna. Cæterum quo pacto condiantur, & cuius ſint ſaporis, qui volet exactius ſcire, legat Ruellium. mihi tantùm ſuffecerit hæc paucula pueris noſtris prælibaſſe: nã cornorũ, aut fructuum, aut arborũ alias differentias non reperi. Nunc ad ſorba & meſpila.

Sorborũ & meſpilorvm ordo.

Ambas has ſpecies fere cõgeneres duob⁹ quincũcialib⁹ ordinib⁹, vno interordinio diſcretis, in noſtro pomario cõferemus, ac vicinas faciemus.

Sorbus, arbor eſt procera, quam Græci oen & œien, fructúmque oa & va vocant: Galli, *ung cormier*: cuius deſcriptionem longiſſimam videbis apud Theophraſtum lib. 3. cap. 12. & Plinium lib. 15. cap. 21. Eſt autem duplex, mas & fœmina: ſed fœmina ſola fructificat, fértque à trimatu. Autumno folijs ſubinde amiſſis cachrin ſuam fundit, eduraturam hyeme vt in robore. Plura

petito apud Ruellium:nam hæc tãtum puto eſſe magis neceſſaria.

Sorbi fructum, Columella mala ſorba appellat lib.5.cap.10. Vulgus noſtrum, *des cormes*. Hoc autem inter ſe diſcrepare vidẽtur ipſi fructus:quòd alij ſunt figura orbis, alij oui ſimilitudinem habent. Diſcrimẽ item eſt eorum in ſucco:alij enim odoratiores dulcioréſque ſunt, vt orbiculati fere omnes:alij acidiores, peiúſque olentes ſentiũtur, vt ouales. Sed ſorbo ſyluaticæ, inquit Theophraſtus, præſtãtior ſemper eſt quàm vrbanæ, fructus. Sorborum alia genera & differentias, item conditurae rationem ex Hermolai corollarijs, & Ruellij libro primo deſumito. Nunc ad meſpila.

MESPILVS arbor ſpinoſa, mali vulgaris altitudine inferior, folio acutæ ſpinæ, &c. quæ ex Theophraſto requires. Gallorum quidam meſlierum, quidam neſſlierũ vocant. *ung meſlier, ou ung neſſlier*. Itali priore litera tantum immutata pro meſpilo neſpilum dicunt. Cæterũ hæc arbor Catonis æuo in Italia non fuiſſe comperitur.

Theophraſtus & Plinius locis ſuperiorib⁹ tria meſpilorum genera commemorant, anthedonã, ſetamam, gallicam, quam degenerare tradit Plinius. Quarum deſcriptionem apud ipſos authores videbis. Dioſcorides duobus tantum generibus contentus eſt, altero quod meſpilum appellat, & à quibuſdam aroniam vocatam tradit, cui folia acutæ ſpinæ tribuit: altero quod aliqui ſetaniũ, aliqui epimelida vocãt: Hippocrates autẽ hoc amamelida vocauit. Sed de epimelide varia authorũ ſentẽtia. Tertiũ autẽ id genus, quod Theo-

phraſtus & Plinius cõnumerarunt, incertũ eſt an cum ſorbo connumerarint ac confuderint: quandoquidẽ inter altiſſimas ponũt gallicã illã meſpilum: quòd certe ſorbo quàm meſpilo nũc vocatæ magis cõuenit, niſi quis(inquit Ruelli⁹)noſtratẽ meſpilũ chamæmeſpilum appellandam fortaſſe cenſeat. Galenus meſpilum cõmuni vocabulo tricoccum, quaſi trioſſum, aut triganium ab aliquibus appellatum meminit: quoniam tria intus grana, ſiue oſſa, ſeminis loco fructus contineat. Quid autem ſit epimelis Galeno, in arbuto prius deſcripſimus.

Galli noſtri(authore Ruellio) duo tantum obſeruant meſpilorum genera: vnum quod rarioribus horret ſpinis, in dumetis & nemorib⁹, neque non viuis ſepibus, quaſi ſylueſtre naſcens: pomo paruo & per initia tam acerbo, vt vix edendo ſit, prius quàm per hyemis frigora molleſcat. vocant autem id pomum, *une neſſle.* Alterum grandiore pomo, ita vt mala reliqua magnitudine peræquet ſine ſpinis: quod videtur crebro inſitu in hortis cõmituiſſe, & feritatẽ cultu depoſuiſſe. Poma per gelicidia acerbitate domita in paſſo vel mulſo coquuntur, adiecta cinnamomi portiũcula, vt ſint cibo gratiora. Hæc ex Ruellio. Neque plura de hac re, ne prolixiores videamur quàm par ſit, in re ſatis facili & explicata. Veniendũ eſt ad Oliuetum, vt vno contextu, fructus omnes oſſibus intus munitos deſcribamus. Poſthæc autem ad ficetum, & nuces, ac caſtaneas deſcẽdendum erit.

Oliuetũ, quod ET OLETVM CATOni dictum eſt.

Relinquēda ſane erat bona pars Seminarij noſtri, in qua oliuetum deponeremus & conſereremus. Quapropter etiam multi ordines ad olearum conſitionem relicti, & vtilitatis gratia ipſis oleis deſtinati, nuncdeclarabuntur.

Oliuetum tantum Gallia Narbonenſis nouit: in reliquis enim Galliarum partibus minus frequēs eſt aut fœlix olearũ prouētus, qui apud Italos fœliciſſimus ſemper fuit: vt etiã ipſis vitibus oleas maritare ſolerent: atque hinc oliuas decerpere: quæ medij eſſent inter vinũ & oleũ ſaporis. Plurima olíueta viſuntur hodie circa Padum & lacũ Lemanum: item circa illud Tibur quondam nobile Romæ vicinũ, vnde veſtitum olea Tiburnũ montem dixit Virgilius lib. 2. Georg. Quorũ oliuetorum cura, & conſerendi ratio haud eſt ipſis Italis minori in pretio quàm olim fuit: tantámque adhibēt in oliuetorum cultura diligentiam, quãtam in noſtris vinetis adhibere ſolem⁹. Itaque quandò id nobis non eſt vſqueadeo frequens, cum tamen oleo quotidie victitemus: commodũ videtur primùm de oleis: deinde verò de ipſis oliuarum generibus: poſthæc autē de ipſo oleo pertractare: & pueris noſtris hac in re dare operã, vt ſaltē ipſum Columellã, & alios authores La-

tinos facilius intelligere poſſint. Nam(vt iam ſæpe diximus)non eſt id inſtituti noſtri,agriculturæ rationem,& cætera id genus, percurrere:id enim maiori diligentia,& multò accuratiori dicēdi ratione collegit noſter Ruellius(vir omnium, ſic enim loquar,qui hodie huic rei dant operam,lōge peritiſſimus)quàm à quoquam dici poſſit. Nos verò tantum faciliora attingemus,& quæ ſcimus pueris noſtris maximè eſſe vtilia, ad bonorum authorum cognitionem : relictis ijs quæ altiora erunt,& ab ipſius Ruellij fonte petenda. Sed ad noſtram oleam.

Olea, Græcis elæa, Latinis interdū termes, Gallis oliuerus, *ung oliuier:* arbor eſt notior,quàm vt explicari debeat. eſt enim ſaligneis fere frondibus, vt eminus oliuetum ſi ſpectes, haud prius tibi cognitum(quod mihi aliquando accidit Italiā peragranti)facilè pro ſalicto accipias,& ſalictum ſine controuerſia iudices:niſi cominus inſpicias oleæ frondes eſſe anguſtiores. quæ tam breui innituntur pediculo, vt quaſi defixæ cohæreant. flores præterea gerit olea puſillos,ſed foliatos,fructum ambientes:qui cadiui,ſi perforati ſpectentur, probè floſculorum iacturæ præbēt auguriū. Reliqua inuenies apud Plinium.

Oleam Mineruæ ſacram,Græci moriam vocabāt, inquiūt Ariſtophanes & Pollux:quēadmodū in Olympia naſcentem oleaſtrum, caliſtephanon appellabāt,quia Olympiæ victores ea coronarētur, vt inquit Pauſanias. Fructiferam verò oleam poetæ Græci ſecon appellarunt Phocioni.

Oleaſter, Græcis cotinos dicitur, ſiue agrielæa,

hoc eſt ſylueſtris olea,fœcundior ſatiua:quòd ferè ſylueſtres habent,ceu cura fertilitatem minuente. Virg. Indicio eſt tractu ſurgens oleaſter eodem Plurimus. Cætera quæ ad culturam & deſcriptionem pertinent,ex longa authorum diſceptatione inuenies.

Oleã AEthiopicã (inquit Dioſcorides)veteres Græci oleaſtrum appellarunt, atque id ex ſimilitudine: eſt enim arbor in ea regione oleaſtro ſimilis: itaque nullum inuenit ob ſimilitudinem aptius, cui compararetur nomen & genus.Olea autẽ hæc(inquit Barbarus)in Arabia naſcitur in maritimis & fluctibus,æſtúꝗ operitur rubro mari,à qua deſtillat lachryma quædam,ſcammoneó aliquantulũ ſimilis,ruffuſcula tamen(inquit Ruellius)ſtillicidijs minutis mammoſa,mordaci guſtu, gummi aſpectu, & ammoniaci ſimilitudine nigricans.ex qua hodie fit medicamentũ ad multa vtile.Sunt qui putẽt id eſſe quod vulgo in officinis gummi Arabicum appellatur.

Sed ne quis dictionum affinitate decipiatur,vt quo loco oleagnum inueniat,oleaginum legendũ putet: quemadmodum baccam & radicem oleaginã Cato appellat, quæ ex olea arbore decerpitur.Sciendum eſt oleagnon ſiue elæagnon Theophraſto fruticem eſſe aquatilem,ſalicis amerinæ folio,ſed molli,lanuginoſo,flore populi albæ,verũ minore,fructu nullo. Naſcitur plurima ſuper inſulas fluitantes.Dicta fortaſſis elæagnos,quaſi olea caſta, quòd nullos fert fructus, vel quia frutici huic fere ſimilis eſt,qui agnos à Græcis, hoc eſt caſtus,à Latinis vitex dicitur. Pharmacopolæ

corrupte agnumcaſtum vno verbo nominant. Videtur enim eſſe viticis quædam ſpecies, inquit Ruellius.

OLEAE fructus, oliua appellatur: Gallis, *une oliue:* quanquam interdum apud authores licentia quadam confundantur: vt oleam conditaneam apud Varronem legas, pro conditiua oliua, & quæ facile condiri aut recondi & aſſeruari poſſit in amphoram, & ſpiſſamentis impoſitis ad vſus in cellam reponi. Item oliuæ ramum, pro ipſius oleæ ramo apud Virgilium inuenies: ſed tamen frequentior & vſitatiſſimus modus eſt, vt oleam pro arbore, oliuam pro fructu ponamus.

Oliuarum genera apud antiquos decem potiſſimum in agricolarum notitiam perueniſſe ſcribit Plinius, quarũ nomina ab earum forma & ſapore potiſſimũ deſumpta ſunt: nã quæ à locis & inuẽtoribus petũtur explicare, infiniti eſſet laboris.

Oliua pauſia Catoni à pauiẽdo dicta, id eſt tundendo, dum oleum exprimitur: aliter enim hęc oliua ex ſe oleum non faceret, inquit Seruius in eũ locũ Virgilij, Et amara pauſia bacca. hoc eſt, inquit, viridi: nã ex pauſia viridi, exprimitur oleũ: alioqui bacca eſt iucundiſſima.

Orchites oliuæ, dictæ maiores: & à ſimilitudine teſticulorum appellatæ, vt arbitror. Virgilius,
Nec pingues vnam in faciem naſcuntur oliuæ
Orchites, & radij, &c.

Grandis tamen olea Varroni dicitur orchas ſiue orchitis, antiquis archemora, quæ melius ad eſcam quàm ad liquorem ſtringitur: nam omnis oliua maior ad eſcam, minor oleo eſt aptior. Bac-

cæ enim oliuarum nonnullis regionibus conui-
uiorum epulis præparantur.

Radius vocata oliua, cibis gratiſſima eſt: vnde etiam à Virgilio loco ſuperiore plurimum commendata. Tria enim hæc tantum genera oliuarũ facit, atque his contentus eſt quæ deſcripſimus: nã ea raſtros, aut curam nullã deſyderare tradit.

Oliuæ præterea colymbades ideo vocãtur (inquit Barbarus) quoniam oleo ſuo puræ, hoc eſt ſine accerſita commendatione innatant, & veluti vrinabundæ fluitant.

Halmades verò oliuæ dicuntur, quæ muria propriè condiuntur: etiam ſi Græci nõnunquam eiuſcemodi nomina confundere ſoleant.

Sunt & Nebrides appellatæ Iulio Polluci, quoniam enatent.

Sũt & pitirides, hoc eſt furfuraceæ: quæ in vſum hunc ſtringuntur, antè quàm matureſcant.

Oliuas autem, quæ inter copiam bonitatémque incipiente bacca nigreſcere colliguntur, noſtri vulgò vocant drupas, Græci drypetas.

Poſſem hoc loco enumerare oliuam Liciniam, quæ omnium optima eſt, inquit Plinius: & maiorem olei copiam reddit: item & ſyrias, ſidicinas, cominias, ſergias, regias, & mille alias huiuſmodi oliuarum ſpecies: niſi hæc omnia Columella latiſſime lib. 6. & Plinius lib. 15. pertractaſſent. quæ loca quiſque apud ſe legat.

Oliuæ, inquit Plinius, conſtant nucleo, carne, oleo, amurca. Nucleus à quibuſdã ſanſa, à quibuſdam naucum appellatur, vnde prouerbium naucifacere. Oleum, ipſius oliuæ ſuccus eſt. Caro

ipſa ſubſtantia. Amurca verò à Græcis amorge dicta, Latinis fæx oliuæ appellatur : éſtque ipſius oliuæ expreſſæ ſanies, ſidénſque retrimentum.

Veniamus ad oleum, & legendarum oliuarum, atque olei faciendi vocabula: quibus explicatis, olei quædam genera docebimus.

OLIVARVM liquor oleum eſt, cuius in torculario conficiendi rationem, agriculturæ ſcriptores antiqui fuſiſſime tibi aperient. Nobis ſit ſatis ad eos intelligendos, vocabula ipſa exprimere, quæ huic rei commoda videbuntur, & quibus vtuntur ipſi authores.

Itaque ab oliuitate incipiemus. Oliuitatem autem ſiue oleitatem, Cato & omnes agriculturæ ſcriptores appellarunt, legendarum oliuarũ tempus: quemadmodum vindemiam, vini faciendi. Vindemia, inquit Cato, & oleitate facta, patibulo omnia in ſua quæque loca reponenda. Eſt autem patibulum inſtrumentum huic rei aptum.

Oliuarius ſiue olearius, qui torculis, in quibus oleum fiebat, & ipſi oliuarũ expreſſioni præerat. *le preſſoirier.*

Leguli ab iiſdem authoribus appellati ſunt, oliuarum lectores: legebantur enim manu oliuæ & diſtringebantur, ſiue ſtringebantur proprie apud eoſdem, cum decerpebantur & colligebantur manu. Vnde ſtrictiuæ oliuæ appellabantur, quæ manu lectæ erant: ad differentiam cadiuarum, hoc eſt quæ ſponte ſua, vel coactæ ex ipſa olea deciderant: & fracidarum, quæ emarcuerant, & iampridem collectæ fuerant. Fraceſcere enim dicuntur oliuæ, quæ collectæ, calore & vetuſtate putreſiũt,

Fraces vero oliuarũ vocat Cato, ipſam oliuæ carnem, & corticulum vnde poſtea fæces exeunt.

Factores dicti, qui oleum faciebant, & torculum mouebant, vt ipſa expreſſio fieret: vnde factum olei appellarunt authores, quantũ olei vna torculi expreſſione, & vno macinate, quod vocant, exprimi poterat.

Capulatores præterea dicti, qui capulis oleum deplebant, hoc eſt euacuabant: vnde decapulare oleum dictum eſt. Erãt autem capulæ, vaſa vtrinquæ anſata, ad oleum è lacu in dolia trãſferendũ. Lacum vero appellabant cupam, in quam oleum defluebat ex torculo. Sed de vaſis olearijs videto libellum noſtrum De vaſculis ex Bayſio.

Oſtum inſuper antiqui vocauerũt, quod ex vno facto olei reficitur: Factũ verò dicebãt, quod vno tempore conficerẽt, quem alij centum ſexaginta modiorum, alij centum viginti faciebant.

OLEVM gleucinum antiquis dicebatur muſtũ & primarium, ac quod expreſſum erat antè quàm oliuæ calcarentur, & fortius premerentur: nam gleucos Græcis muſtum ſignificat: hoc ſuauiſſimũ omnium, & idem tenuiſſimum protinus deplet capulator, & ab alijs ſecernit: appellatúrque etiã id oleum poſtea cibarium, quòd in cibis veniat.

Oleum deinde tortiuum appellatum, quod truſatili mola celerrime, & volubiliter in gyrum rotata, poſt primã expreſſionẽ deinde elicitur & exprimitur: inde ſecundarium etiam appellatum, & protinus in alia vaſa tranſfunditur: éſtque cõmuni vſui commodum, non autẽ eſui. Quod vero vltima conculcatione elicitur, & tertiatione (ſic

enim vocabimus) multo deterius oleum euadit: ac combuſtioni & lychnis aptiſſimum.

Oleum omphacinum, quod ab acerba baccarum lanugine exprimebatur : baccas enim acerbas,quemadmodum vuas Græci oliuas omphacas appellarunt.

Alia præterea infinita nomina deſumit oleum ab ijs rebus,cum quibus vel ad ſolem,vel ad ignẽ infunditur & incoquitur. Cuius generis infinitæ ſunt ſpecies apud pharmacopolas:vt à ruta rutaceum,item roſaceũ,violatũ,iaſminũ, & cætera id genus:quæ quia potius medicorum eſſet perſequi quàm grammaticorum,ipſis medicis relinquo. Sunt etiam alia nomina ab vrbibus petita & locis,in quibus optimum oleum fiebat,vnde etiã facultatem & vires quaſdam habere credebatur: vt Sabinum à Sabino agro:non autem herba Sabina.Erat autẽ Galeno & medicis antiquis ſummo in pretio propter dulcedinem, & facultatem ſimplicem,nõ mixtam: oleum Hiſpanũ vel Hiſpanienſe Paulo calidius:& permulta huiuſcemodi, quæ diligens lector & eruditus ex Plinio & Dioſcoride requirat,ſi volet.

Ficetum.

Abſoluta earum arborũ deſcriptione,quæ fructus intus oſſibus munitos producunt, nunc ad alias tranſeamus, & ab ipſis ficorum differentijs incipiamns prius quàm ad morum & nuces ſermo ſe conuertat.

Ficum arborem Græci ſycen & ſycada nominant: quanquam ſycada nouellam ficum fere intelligunt, vt Iulius Pollux inquit. Gallis dicitur vulgo,*ung figuier*.

Ficus omnis tam vulgaris,quàm peregrina & ſylueſtris, breui eſt ferè nec procero caudice: quāquam ampliſſimæ quædam inueniuntur,vel pyris æmula magnitudine. Cortex ei læuis, laciniosa folia,& cruciformia:hoc eſt,vt Theophraſtus inquit,σκλοποειδῆ,niſi quis κορωνοποειδῆ magis legēdum putet:nam,inquit Hippocrates,verè ſūt folia fico pedibus cornicis ſimilia. Cætera quæ ad inſitionem,& reliquam eius arboris deſcriptionem ſpectant,ex bonis authoribus habeto. Nos omnia referre non poſſumus.

Caprificus,inquit Plinius lib.15 cap.19, è ſylueſtrium genere ficus eſt,nunquam matureſcens. Erinos à Græcis vocata,quòd in Erineo Theſſaliæ oppido primùm apparuerit,vt Photioni placet. Longe validior eſt quàm ficus,& nodoſior: prouenítque è ficarijs granis,quæ Græci κεγχραμίδας vocant.

Sed & caprificari dicuntur arbores fici(inquit Palladius)cum ſuſpenduntur fici ex caprifico, lino velut ferro pertuſi. ſi hoc deſit,abrotoni virga ſuſpenditur: aut callum quod in vlmi folijs inuenitur:aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur: vel truncus arboris quo loco turget ſcarificandus eſt, vt poſſit humor effluere. hoc quidem noſtris caprificatio,à Græcis erinaſmos ſiue ſycaſmos appellatur.

Ficus AEgyptia Athenæo,Theophraſto morus

AEgyptia, Celſus moroſycon aliquando etiam ſycaminon appellat: Dioſcorides & Galenus ſycomorũ. Miſtæ naturæ arbor, quo modo ſi ex ficu & moro arborem ſeras:ampliſſima quidem,ficus ſimilitudine,largo ſucco,folijs moro quãproximis:cui etiam magnitudine & cõſpectu proxima eſt.In Alexandria(inquit Galenus lib.2.Alimentorum) ſycomori plantam vnà cum fructu proſpexi, quæ paruæ candidæque ficui perſimilis eſt.Nulla hic fructus acritudine conſtat, perexiguæ dulcedinis particeps,facultate ad humidius frigidiúſque nõnihil declinat,veluti mora.Quinimo inter mora & ficus,hunc non temere mediũ quis ponat,atque hinc mihi nomen inueniſſe videtur.Deridiculi nanque ſunt, qui ex eo fructum hunc ſycomorũ appellatũ dictitant, quòd paruis ficubus aſſimiletur.Hactenus Galenus.Itaque neque ij qui ſycomoron,quaſi ficũ fatuã,neque ij qui quaſi paruã ficum dictam putãt,recte cõmentati ſunt:quandò & ipſa ratio iudicet fructum medij cuiuſdam eſſe ſaporis inter morum & ficũ,& ipſa arbor moro conueniat,cũ ficus gerat:quos quidẽ non è ramis dependêre videas,quẽadmodum in reliquis arboribus : ſed ex ipſo arboris caudice. Naſcitur(inqt Dioſcorides)plurimũ hæc arbor, in Caria, Rhodo,locíſque nõ multi tritici feracibus,vbi prouentu fœcundo iuuamentũ adfert,cũ annonæ caritas premit.hodie tamen Rhodo familiaris eſſe deſijt. Tradit autem Vlpianus hanc arborem in Niloticis aggeribus eſſe frequentem, grauitérque in eos animaduerti qui ſycomorum exciderunt. Viſa eſt nobis ſycomorus Pariſijs in

horto Gotofredi cuiuſdam pharmacopolæ, diligentiſſimi herbarũ & arborum, quæ apud nos ra riores ſunt, indagatoris & cultoris: vt ſua diligẽtia multis in hac re profuerit, qui id vnũ deſyderabant. Vnde nõ mediocri laude dignus videtur.

Sycomoro ſimilis eſt, inquit Barbarus, quæ vocatur Cypria ficus, in Creta : nam & ipſa trunco pomum fert, & ramis, cum in craſſitudinem adoleuere . diſtat autem à priore, quòd germina emittit ſine vllis folijs, radiculæ ſimilia, cui fructus quaſi cuſpidis acceſſu præpilatur, quoties germinat, nempe quater: ſuóſque groſſos nõ perficit, niſi immaturi pomi plaga emiſſo lacte. Arbor eſt, populi albæ caudice, magno, folio vlmi, pomo magnitudine pruni, ficus dulcedine, groſſorum callo: fructus quaternos fundit, toties & germinat. Plura ex Ruellij commentarijs.

Ficus pelagica in mari maſcitur ſine folio, nec magnitudine preſtanti, cortice puniceo.

Ficus aliud genus(inquit Barbarus)pomum ſuper folij dorſum ferentis, circa Idam oſtẽditur, & ob id opiſthocarpion vocatum, Idæi cognomine. Ramoſa, leuis, enodíſque, ſuperius comoſa in orbem. Color folio & cortici liuens ac viridis, foliũ tiliæ per omnia, ſed molle: flos meſpilaceus, & cũ meſpilo erũpens: ficus rubra, magnitudine oliuæ, rotundior, ſapore meſpili, Alexandrinam vocant.

Ficum Indicam Oneſecritus apud Strabonẽ celebrat. Arbor eſt(inquit Barbarus)frõde ſuperna luxuriãs, decora ſpecie, fornicatóque ambitu laſci uiẽs, & pulchrè ſepes hortorũ aut arbuſtorũ opa cãs, & quaſi vallo muniẽs. foliorũ latitudo Ama-

ſoniæ peltæ habet effigiem: ea cauſa fructum integens creſcere prohibet, rarúſque eſt fructus, nec fere ciceris magnitudinem excedens, ficus ſimilitudine atque ſapore, cum per folia ſole excoquitur. Parce admodum pro magnitudinis geſtiente deſyderio fructificat. Gignitúrque circa Aceſiam maxime amnem. Plura ex ipſo authore petito. Nunc ad fructus veniendum.

FRVCTVS ficorum arborum, fici etiam appellantur, ſed alia declinatione: quemadmodum probe Valla lib. eleg. primo deſcripſit. Itaque nunc ad eorum genera.

Groſſuli ſiue groſſi, Græcis olynthi, proprie dicuntur ficus primitiuę, aut, vt vult Macrobius, nũquam matureſcẽtes. Colum. lib. 5. cap. 10, Si voles ficum, quamuis non maturam, feram facere: tum groſſulos, priorémve fructum decutito. Nonnulli autem (inquit Barbarus) ſic diſtinguunt, vt ficus primò ſit olynthos, deinde pheiex, poſtea cycon, poſtremo iſchas: nã iſchades, aridæ fici ſunt, quemadmodum & caricæ, *figues de careſme.* Inuenias tamen apud Græcos iſchadas recentes & veteres quoque ficus vocari.

Ficuum quædam à colore nomen habent, vt albæ: quales ſunt ſerinæ omnium delicatiores, vnde cognomen etiam habuerant, noſtris Maſſilienſibus forté conferendæ: ſunt & quæ noſtris albiceratæ vocantur, etiam albæ: nigræ vero cũ meſſe matureſcẽtes & vindemia, quæ & ſerotinæ appellatæ ſunt, & duricoriæ Macrobio, à corio duro. Huius generis ſunt & præcoces quædam nigræ, quales ſunt Tiburtinæ & Rhodiæ. Præcoces

autem à Græcis prodromi appellantur, hoc eſt præcoquæ & præcurrentes, quales ſunt quæ ex Laconico ficorum genere producuntur. Plinius libro 16.ca.26, Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos vocant. Purpureas verò ficus fert AEgyptia arbor. Sunt & Lydiæ purpureæ, de quibus ſuprá.

Infinita ſunt alia ficuum nomina ab inuentoribus, patrijs, & forma, petita. quæ qui diligentius ſcire volet, habeat in promptu Plinij locum, & Hermolai commentaria.

Vnum hoc addã præterea, puerorũ cauſa, folliculos ficuũ à Græcis appellari γρᾶιας, à Latinis grumas: ſemina autem & minuta grana, quæ in ipſis continẽtur, ijdem Græci κεγχραμίδας vocãt. Ficorum autem decoctũ plærique, inquit Paulus, Siræum appellauere, cui & defruto quoque nomẽ eſt. Hactenus de ficis. Nũc ad mora tanſeundum.

Mororũ ordo.

Morum arborem Græci ſycamineam & ſyceã, & ſycen, Media Comœdia (inquit Barbarus) ſycaminon vocat & pomũ & arborem: ſed pomum neutro, arborem maſculino genere: vt apud Iuliũ Pollucem notatum legitur. Hippocrates interdũ ipſam arborem ſycen, interdum moreõ appellat. Galli vulgo, *ung meurier*: cuius deſcriptionem lõgiorem in tam vulgari nobilitate, nõ eſt opus hoc loco inſerere. flos ei vitiginei modo lanugineus; fructui toti, nec poſtremis tantum inſidens, in

medijs inculcatus: nec ſingulas partes ambit, fallens interdum propter lanuginem, vt concerni nequeat. Cæterum mororũ folijs Itali atque adeò Galli bombyces enutriũt, ſericeam illam texturã, quam vulgo ſetam vocamus, cõficientes. huiuſcemodi enim folijs præſertim tenuioribus, & ex ipſius arboris cacumine deſumptis ſummopere delectantur: quæ vbi per aliquot dies depaſti ſunt, vt iam per totum corpus pellucere videãtur, ac cibum faſtidire, & ſuper ipſis folijs fila quædã capite eleuato producere: tum corniculis ex charta nitidiore concinnatis impoſiti, ſeſe ſua textura inuoluunt atque implicant, vt iam amplius nõ appareant, niſi poſt aliquot dies aqua tepida filo retexto, & arte diligenti explicato. Quod vbi factum eſt, iam non amplius apparent vermiculi, ſed veluti corpus quoddam informe, oblongum, ruffum, & theca turbinata, ac circulis quibuſdam diſtincta, conuolutum: quibus motus quidam viuentis intus animalis ſentitur. Tum demũ ad ſolem poſiti vermiculi, tandem rugoſam tunicam exuunt, & veluti in quoſdam papiliones commutantur: qui inter ſe more ſuo commixti, infinitas ouorum myriades generant, ac ſuper chartis aut folijs huiuſcemodi oua tenaciſſime inſerunt: quæ primum flaua, deinde verò anno poſtero, & vere nouo ad ſolem poſita nigreſcere videntur: ex quibus nigerrimi primùm vermiculi prodeunt, qui poſtea foliorum paſtu albicantes conſpiciuntur. Atque hæc quidem nos aliàs per ætatis delicias, & iuuentutis noſtræ crepundia ſumus experti. Sed ad rem.

FRVCTVS mororum chartilagineus, ſtatim ab ortu candidus, cum pubeſcit, rubet: vbi maturuit, ater eſt. Sic & ſuccus eius euariat, primùm enim acerbus & aquoſus, mox lenior & lentè rubens, deinde vero vinoſus, ſanguineo colore manus inficiens. Sicaminon Græci pomum ipſum vocant: Galli vulgo *des meures*.

Atque hæc tantum mihi videntur pueris dicẽda ſuper hac re : nam quæ ſuperſunt mororum genera in rubis creſcere ſolita (vnde Virgilius ait, Hærentia mora rubetis)ea fuſiſſimè in hortuli noſtri ſepibus explicauimus, vt iam alia explicatione egere nõ videantur. Præterea, quẽadmodum ſæpe diximus, plura qui volet, deſumat ex Ruellio. Iam verò ad nucum differentias veniamus. Nam caſtaneas in Syluam aſſeruabimus, quandò ſunt ex glandium genere.

Nucum ordines
AC DIFFERENTIAE.

Iuglans, dicta nux, arbor nobis vulgatiſſima & frequens, quaſi Iouis glans literis interciſis, ſiue quaſi dios balanos, pro diu glans: quanquam dios balanos caſtaneã Dioſcoridi ſignificet : de qua in Sylua ſuo loco dicturi ſumus. vel potius à iuuando dicta, vt quidam interpretantur: Græcis caryon baſilicon vocata eſt, id eſt regia nux. Interdum Perſica Euboicáque : Gallis noierus, *vng noyer*. Sed caryon à Græcis dicta, à capitis graue-

dine, quæ caros Græcis, Latinis veternum appellatur: nam & arborum ipſarum foliorúmque vires in cerebrum penetrãt, hócque in cibis earum nuclei, præſertim ſicci minori momento faciunt. Dicta quoque regia, quòd eam reges è Perſide tranſtulerunt: qua etiam ratione Perſicæ nuces appellatæ. Arbor eſt notior quàm vt repræſentari longa interpretatione debeat. Itaque ad alias differentias veniendum, prius quàm fructus enumeremus.

Nux auellana, prius abellina, inquit Plinius, patrio nomine vocata, ab Abella oppido, vnde primùm allata, qua etiam ferè ratione appellata eſt nux pontica: eadem eſt arbor quæ & corylus: vnde coryletum, locus dicitur nucibus auellanis, & corylis conſitus, vulgo, *une couldroye*: & frutex ipſe, *ung couldre*: quibus fruticum generibus ſcatet noſtra Gallia. Itaque deſcriptione longiori nõ eget. Alia autem nomina, in declaratione fructus, hoc eſt ipſius nucis, aperiemus.

Nux Græca, ea eſt quæ & amygdalus arbor dicitur, ſiue nux amygdala: quod Columellæ & Plinij locis collatis facilè colligitur. Cato has nuces certè Græcas nominauit: quare non ab re venit in dubiũ, an hæc arbor fuerit in Italia eius ætate. Quidam tamen eas in iuglandium genere ſeruant: omnes quoque Thaſias nuces appellari volunt. Cæterum amygdalam ſiue amygdalum (nam vtrunque pro arbore dixit Plinius) ideo Græcis nominari teſtis eſt Herodianus Alexandrinus, quòd poſt viride putamen, fructus ipſe multos ſcarificatus oſtendat, & in rimulas dehi-

ſcat, quas Græci amychas vocat. Nomen Græcum hodie apud nos retinet: ſed paulum vulgus declinauit, amandas vocans, *des amandes*: & arborem ipſam, *ung amandier* : cuius deſcriptionē petito ex Ruellio.

Macer, quidam recentiores vocant corticem arboris magnæ, quæ ex India conuehitur: vnde & xylomacer eiuſdem arboris lignum vocauit Plinius. Qualis autem hæc fuerit arbor, incompertum habuit. Nonnulli diuinarũt eſſe eius arboris lignum & corticem, quæ nuces odoratas fert: alij vero potius odoratæ illius nucis, quam caryon myriſticon, id eſt vnguentariã nucem nominant, corticem eſſe dixerunt (inter quos eſt doctiſſimus ille Manardus, rei medicæ peritiſſimus) qui in officinis ſæpe ipſam nucem conueſtire viſus eſt. Nucis autem huius, quam myriſticam, id eſt vnguentariam, vel moſchatam, aut odoratam appellari quotidie audimus, arbos vulgari perſico (inquit Ruellius) ſimilis traditur: roſeo flore, & nuce, quam proxime in fructibus declarabimus: eiuſdem propè effectus, cuius & cariophyllon.

Eſt & palma quædam Indica, præmagnas ac pingues nuces ferens, quas nuces Indicas recentioribus appellari, Græcis carya Indica, quotidie audio: cuius oleum butyro præfertur ſucci bonitate. huius etiam veteres meminerunt. Nunc ad fructus.

FRVCTVS regiarum nucum varij ſunt, variiſque particulis obtecti & cõmuniti, quas omnes Plinius proprijs ſuis vocabulis explicat. Vnde puluinatum nucis calycem vulgus appellare

poterit *leſcaille dune noix*; quòd in puluini quandam veluti formam factus ſit. putamen deinde ligneum nucis, id erit, quod vulgus vocat *la coquille de la noix*. Poſtea autem qui ſubſequitur nucleus, quódque tenerum & guſtu optimum in nucis duobus putaminibus, bifidis veluti carinis opertum comprehenditur: id eſt quod vulgo vocatum eſt *le cerneau*. Vnde etiam nucleum acini vocat Plinius libro 23. cap. 1. quod vulgo pipinum vocamus, *le pepin*. Nucleorum autem (inquit idem) in nuce quadripartita diſtinctio, lignea intercurſante membrana. diſtinctionum autem illarum quamlibet partem vulgus coxam appellat, *la cuiſſe dune noix*. Cæterum proprie ſatis viſus eſt mihi appellaſſe Suetonius ocellatas nuces, pro multis foraminibus diſtinctas: quod in ligneo putamine ſatis apparet. atque hæc puerorum cauſa dicta ſint.

Sola huius pomi generum differentia (inquit Plinius) eſt in putamine duro, fragili, tenui, craſſo, multiloco, ſimplici. Vnde Tarentinarum nucum (quæ à Tarento Neapolitano oppido dictæ ſũt, quòd in eo loco optimæ naſcerẽtur) duo genera rurſus alijs nominib⁹ diſtincta inueniũtur. aliæ enim à corticis ſiue putaminis mollitie molluſcæ appellatæ ſunt, quòd ex eo genere, hoc eſt ex Tarẽtinis, molliores ſint, & nudæ cortice, vel molli vel fragili putamine prodeant. Aliæ verò quæ duro ſunt cortice & ampliſſimæ, ac minime rotũdæ: à frangendi mora, moraciæ & moracillæ appellatæ. Sũt tamẽ qui putent Tarentinas propriè de molluſcis intelligi: atque ita dictas à Ta-

rento, quod Sabinorum lingua molle ſignificat: vnde Tarentinos dictos putat Varro: quod & Horatius cõfirmat, Molle Tarentum appellans: ſic nux Tarentina dicitur, quæ ita mollis eſt, vt attrectata ſtatim frangatur. plura collegit Ruellius. Sũt & Galbæ & Caluæ, & Thaſiæ, & Albẽſes nuces antiquis appellatæ: de quibus videto Plinium.

Nucis auellanæ fructus hodie quoque nomen retinet: appellat enim vulgus noſtrum nuces, quas corylus fert maiores & rotundiores, *des auelines*: minores autem & turbinatiores nuculas, *des noiſilles, ou des noiſettes*. In Aſiam Græciámque venerunt è Ponto, ideóque Ponticæ nuces appellantur, etiam Heracleoticæ, & leptocarya Græcis dicuntur: Latinis Præneſtinæ, à Præneſte nobili Italiæ oppido: quas conditas ollis in terra virides ſeruari Cato tradit. Has mollis quædam integit barba & calyx ſummatim fimbriat⁹, ſed putamini nucleíſque ſolida rotunditas ineſt.

Amygdalæ, ſiue Græcæ nucis origo, in arbore iam dicta eſt. Fructus (inquit Plinius) gemino protegitur operimento, puluinati primum calycis, mox lignei putaminis, cui ſolidus ſubeſt nucleus, acriore etiamnum obductus callo. Cuius duo ſunt genera: nempe amarum, & dulce: hoc autem ſuauius, illud vero ſalubrius eſſe creditur.

Amygdala Naxea, ex inſula Naxo veteribus Græcis maxime commẽdabantur. Secundas partes ſibi vendicauerãt Cypria, quæ præter morem cæterorum quæ gignũtur alibi, repando cacumine prodeunt. Cætera nomina apud authores in-

ter legẽdum reperies. Mirum hoc mihi videtur, quòd hæc arbor inter cæteras, apud Britãnos nullum edere fructum conſpicitur, aut poſſe illic creſcere. Cæterum de noua progenie, quæ ex amygdalo ſeu nuce Græca & Perſico inuiſa priorib⁹ ſeculis exorta eſt, dictum eſt à nobis ſatis in malo Perſica. Quo etiam in loco de nuceperſica arbore & fructu, quem perſiconucem, ſiue potius curtato nomine peſconucem vulgus vocat, abundè tractauimus.

Moſchocaryon, quod & moſchocarydion Græcis dicitur recẽtioribus, India mittit (inquit Ruellius): nos ea imitatione nucẽ moſchatam nominamus, *noix muſcade, ou noix muguette.* Ea mẽbranoſo primum veſtitur calyce, foliato, fiſſili, per extrema fimbriato, flaueſcente: mox lignoſo tegitur putamine, fragili: cui compactilis ſubeſt globus nuclei vice, ab vmbilico læuibus quaſi ſtrijs extrorſum virgatus, fungoſo corpore, cæterarum nucum more minimè carnoſo. Sed coalitu intus rariore, intercurſantibus venis rubris, candicantibus interuenijs. Tota dum recens eſt, ſucco pingui & oleoſo madet, ſic vt in vnguentum exteri poſſit: vnde multis myrepſica, id eſt vnguentaria nux dici cœpit, & ſi pungatur aculeo, aliquid remittit humoris. Ea iucundiſſimum ſpirat odorem, ita vt cum cinnamomo de odoris ſuauitate certet. Aecius caryon aromaticum, id eſt odoratam nucem vocat. Iam in ganeam & culinas deſcendit, vt opſonia ſuo ſapore cõdiat, nullúmque temerè condimentum ſine hac moſchata nucula ſtruitur. Hæc omnia ferè ex Ruellij cõmentarijs.

Caueto autem, ne cum quibuſdam putes eandem eſſe moſchatam, vel vnguentariam nucem cum balano myrepſica, hoc eſt glande vnguentaria: fructus enim eſt fruticis myricæ ſimilis, magnitudine auellanarum nucum: cuius cortice expreſſo, quemadmodum ex amygdalis amaris excipitur liquor, quo in pretioſa vnguenta vice olei vtuntur. Itaque longè differt à noſtra nuce moſchata. Plura ex Ruellio.

Nucis Indicæ fructus vulgo vocatur, *noix D'inde*: cuiuſmodi plures ex officinarum oſtijs dependere apud ſeplaſiarios conſpiciuntur. Globum prægrandem gerunt, circinnatæ rotunditatis, inuolucris intectum, calloſo primùm herbaceóque cortice, intus villoſo, tenui tunica exterius veſtiente: qua extrita, ſolutus in capillamenta fatiſcit, capaci ſubtus orbe, duro, lignoſo: triplici foramine, concauo anfractu, grandi, nullis loculamentis interſtincto: dulci intus, cum recens eſt, liquore: nucleo molli, candido, carnoſo: cum inueterauit, cartilaginoſo. Ruell. Cæterum nucis Indicæ nucleo matronas Venetas nobiliores vti ſolitas audiuimus, vt pinguiores & ſaginatiores ſuis viris appareant.

Reſtat pinea nux deſcribenda, de qua cum ſua arbore, in Sylua tractabimus.

PISTACIA etiam in nucum genere habentur: quæ L. Vitellus cenſor (inquit Plinius) in Italiam primus intulit è Syria. Nam ea in Syria propriè etiã hodie naſcũtur, & inde aduehuntur: creſcunt in arbore omnino nuda, præterquã ramorũ cacuminibus. Hæc enim comantur dẽſiore folio,

anguſto & ſubruffo, ex ſurculis dependentibus, pineæ nucis ſimilitudine. Arbor eſt (inquit Barbarus) folio maiore quàm lentiſci, in ordinem vtrinque diſpoſito, diſtantioribus frondium interuallis. Marem in hoc genere accipiunt, cui ſub corio velut oſſei longiores latere videntur teſticuli. Huiuſcemodi arborē vidiſſe memini Venetijs, permultis in locis: itē etiā Pariſijs in æde diuæ Mariæ ſacra: atq; adeò in horto Renati Bellaij Cenomanenſis epiſcopi, nunquam ſatis in herbarum & arborum rariorum cultura, laudati: ac ſuprà quàm dici poſſit, eius rei ſtudioſi: quo nomine haud paruam cōmoditatem attulit noſtris hominibus, quibus hactenus non ſolum meliorum quarundam herbarum cultura & forma, ſed etiam ipſarum vera nomina fuerant prorſus incognita. Porrò piſtacia Nicander Colophonius pſittacia vocauit, & alius Nicāder piliſtacia: ſunt etiam qui liſtacia: vulgus pharmacopolarū barbarè vocat fiſtuca, vel fiſticorum grana, Venetis atque adeò Italis cōmunia, & poſt cibos in vltimis menſis expetita auellanarum loco.

Hæc ſunt, quæ iuuenibus noſtris, bonarum literarum ſtudioſis, pollicebamur, quæque noſtra (qualis eſſe potuit) diligentia, & doctorum virorum imitatione dici potuerunt. Neque verò id nobis attribui à quoquā deſyderamus, quòd hæc inuenerimus, quòd etiam priores deſcripſerimus: nam & hæc omnia iampridem ab eruditiſſimis authoribus tractata fuerant: quorum interpretationi & facilitati, qui deinde noſtra ætate ſubſecuti ſunt literatiores viri, dederunt operā: inter quos

Ruellius noſter adſcribendus venit, totius Galliæ in huius rei cognitione facile princeps. Ille vero doctis & eruditis, doctè & eruditè ſcripſit: nos autem rudibus & puerulis, rudi Minerua, & quæ ipſos adhuc rudes maxime decet, faciliora quædam, facili etiam ordine deſcripſimus. Atque hæc quidem ſi minus placebunt delicatioribus & moroſis quibuſdam ingenijs, ſciant etiam nos ſibi non dediſſe operam: ſed ſi noſtris iuuenculis grata erunt (vt ſanè eſſe poterunt) futurum eſt vt propediem Vinetum ſuum, Syluã, Pratum: præterea etiam, ſi fieri poterit, Agrum excultũ habeant. Quæ niſi illis vtiliſſima eſſe crederemus, nũquam bonas horas in hiſce puerilibus negotijs conſumere, induceremus in animum.

INDICES DVO, QVORVM PRIOR Latinas dictiones omnes,quæ in Seminario deſcriptæ ſũt:poſterior Gallicas & vulgares voces complectitur, certo literarum ac numerorum ipſis paginis adnotatorum ordine.

A

Abella oppidum 100
abellina nux 100
ablaqueare arbores 37
ablaqueatio ibidem.
Acacia 71
achrades 66
achras 65
acida granata 56
acida poma 54
acrodrya 48
actia ceraſia 76
Adobruere arbores 37
AEſtus 87
Agere coliculum 13
agere folia 26
agere radicem 19
aggerare arbores 37
agreſtis malus 49
agrielæa 86
Alcinoi ſylua 46
alexandrina ficus 95
Amamelis 83
amariſia cerafia 76
amentum 27
amerina poma 51
amurca 90
amygdala Cypria 104
amygdala naxea 104
amygdala nux 100
amygdalina pruna 72
amygdaloperſica 64
amygdalus arbor 100
Anthedas 83
antheles 28
Apios,adipios 65
appiana poma 50
aproniana cerafia 76. 77
apyrena mala 56
Arantia 57
arbor 12
arbor læta 13
arbor pomifera 13
arbor vetula & nouella 5
arborator 15
arboris partes 17
arbores frondentes 27

arbores quando fructu indui dicuntur 27
arbores ſub malorum generibus cōtentæ 55
arboreſcere 14
arboretum 15
arbuſcula 14
arbuſtiuæ vites 15
arbuſtiuus locus 15
arbuſto 15
arbuſtum 10
arbutus 16
archemora 88
armeniaca malus 67
armeniaca pruna 72
Attondere 39
Auellana nux 100
aurea mala 57
auſtera poma 52

B

Balanus myrepſica 105
balauſtium 56
balſamina poma 54
Bericoca 62
Bifera malus 49
bigemmes & trigemmes palmites 25
Bombycū textura 98
Brion 23

C

Cachrys 27
cæciliana ceraſia 76
calamila, calamania 53
calamus 29
caliſtephanos 86
calyx nucis puluinatus 102
camerina poma 51
capenduta poma 53
capere radicem 19
capillamenta 18
capillata, ſiue capillaris radix 18
caprificare 93
capulæ 91
caprificatio 93
caprificus 93
capulatores 91
carices 96
caro oliuæ 90
carpere frondes 40
caryon aromaticū 105
caryon baſilicū 99
caryon Indicum 101
caryon myriſticon 101
caſtinia poma 54
caſtrare arbores 40
caudex 19
cauernoſa radix 18
κεγκραμίδες 93.97

ceraſetum 10.73
ceraſia actia 76
ceraſia aproniana 76
ceraſia duracina 76
ceraſia Cæciliana 76
ceraſia laurea 76
ceraſia Macedonica 76
ceraſium 76
ceraſus arbor 75
ceratia 79
ceration 80
ceratonia 79
ceronia 80
Chamæceraſus 77
chamæmeſpilus 84
chryſomeliana 61
Cibarium oleum 91
κηκίδες 28
cicum 56
cicures animantes 57
cidoniatum 60
cidrea 66
circummunire plantas arborum caueis 36
circundare muſcum radici talearum 43
circunfodere arbores 36
circunfodere radicē 19
circūfoſſor, circunfoſſura 36
κίτταρα 28
citrea mala 58
citreæ menſæ 58
citromela 58
κλάδος 25
claudiana poma 50
Coccomelea 71
codicilli 20
codymala 59
colere ſeminariū bidentibus aut ſarculis 12
coliculum agere quādo arbor dicitur 13
colligere fructum 27
collucatio 41
colymbades oliuæ 89
comaros 16
conditanea olea 88
conditiua poma 51
cor mali 23
cordia ceraſia 78
corinthiaca poma 51
corna 82
cornelia 81
cornorum ordo 81
cornus Indica 82
cornus maſcula & fœmina 81
corona frondea 24
cortex 22
corticoſa radix 19
coryletum 100
corylus 100
cotinos 86

cotonea malus 59
Crania 81
κτιδόνες 22
Curtipendia poma 53
Cycon 96
cydonia mala 59
cydonia maſcula, cydonia fœminina 60
cydonia ſylueſtria 61
cypria amygdala 104
cypria ficus 95
cytinus 56

D

Decacuminare 40
decerpere fructum 27
decorticare, excorticare 22
decumiana pyra 67
decuſſis 34
delibrare 23
delibrare arbores 38
demittere taleas 43
delphica poma 51
deponere ſemina ſcrobibus 9
Differẽtię malorũ 49
differentię pyrorum 65
diacydonium 60
dios balanos 99
diſponere arbores in quincuncem 33
diſrarare 40
Dolabelliana pyra 67
Drupæ 89
dripetæ 89
Duracina ceraſia 76
duricoriæ ficus 96

E

Elæa 86
elæagnos 87
Emplaſtratio 42
Epymelis 83
epymelides 16. 71
Erinaſmos 93
erinos 93
Excitare incilia 38
exturbare arborem 40

F

Facere aut fodere ſcrobem 37
factores olei 91
factus olei ibidem
fæx oliuæ 90
Fibræ 18
ficetum 92
fici 96
ficus AEgyptia 93
ficus Alexandrina 95
ficus albæ 96
ficus arbor 93
ficus Cypria 95
ficus duricoriæ 96

ficus Indica 95
ficus Maſſilienſes 96
ficus nigræ 96
ficus nouella 93
ficus pelagica 95
ficus præcoces 96
ficus ſerotinæ 96
figere humo plantas feraces 33
fiſtica 106
Flagella 30
florere 13.27
flos 26
Folia agere 26
folium 26
Fraces 91
fraceſcere 90
francetura poma 54
frondare arbores 24.39
frondaria fiſcina 24
frondatio 39
frondatores 24.39
fronde leuare 39
frondea corona 24
frondere 15
frondeſcere 24
frondoſus ramus 24
frons 23
fructificare 27
fructiferæ arbores 27
fructu indui 27
fructum colligere & decerpere 27
fructũ percipere ex arboribus 27
fructus 27
fructus Indicę nucis 105
fructus mororum 99
fructus nucum 102
frutetum 17
frutex 16
fruticare 17
fruticoſa planta 16

G

Gallæ 28
Gemella poma 51
gemma 25
gemmare, gemmas agere, gemmaſcere. 25
gemmas trudere 26
genera malorum 49
generoſa malus 49
geniculata radix 18
germen 26
germinare ibidem.
Glans vnguẽtaria 105
glcucinum oleum 91
γραῖαι 97
granata acida 56
græca nux 100
græcula poma 51
groſſi, groſſuli 96

grumæ 97
Guinea 78
gummi Arabicum 87
H
Halmades 89
Heracleoticæ nuces 103
Hibiſcus 14
Hordearia pruna 71
I
Ilex 11
ilicetum 11
Incalmare 30
incilia 38
indica ficus 95
indica nux 101
indicæ nucis fruct⁹ 105
induitur ſegetibus terra 27
induuntur fructu arbores 24
inhumare taleas 43
inoculatio 42
inſecare 39
inſerere 42
inſerere ſemine 42
inſita malus 49
inſitum 30
intercidere 40
interlegere frondes 40
interlucare 40
interlucatio 41
interpurgare 40
interradere 39
inuertere ſcrobes 38
Ipnos 23
Iſchas 96
Iuglans 99
iuiubæ 50
iuliana ceraſia 76
iuliana pruna 75
iulus 28
L
Lachryma 23
lacus 91
læta arbor 13
lapidoſa poma 52
lanata poma 50
Leguli oliuarum 90
leptocarya 103
Liber 22
lichen 74
ligneſcere, lignū 22
limonium 59
limoſa radix 18
Luxuriat arbor 14
M
Macedonica ceraſia 76
macer 101
mala aurea 57
mala citrea 58

mala inſana 55
mala muluiana 61
mala Neapolitana 61
mala punica dulcia 56
mala ſorba 83
mala ſtruthia 60
malacria poma 54
malicorium 56
malina pruna 72
malleolaris virga 25
malleolus 25
malorũ genera & diffe-
rentiæ 49
malum granatum 56
malum heſperinum 57
malus agreſtis 49
malus arbor 47
malus armeniaca 61
malus bifera 49
malus cidonia 59
malus cotonea 59
malus generoſa 49
malus inſita 49
malus medica 57
malus Perſica 57.63
malus præcox 49.62
malus punica 55
malus ſerotina 49
mammoſa pyra 67
maſſilienſes ficus 96
matrix 23
manliana poma 50
Medica malus 57
medulla 23
melapia 50
melea 47
melenſana 55
melimela 61
meraſia 78
meſpilorum ordo 82
meſpilus arbor 83
metare arbores 33
metatio vinearum 33
metatores 33
Mimecyla 16
mirabilia poma 54
mitia poma 52
mittere radicem 19
mixa 72
Molluſcæ nuces 103
moraciæ & moracillæ
nuces 103
moria 86
mororum ordo 97
moroſycon 94
morus AEgyptia 93
morus arbor 97
moſchocaryon 104
Muſcum radici talea-
rum circundare 43
muſcus 23
muſtea mala 61

muſtea poma 54
muſtum,oleum 91

N

Naxea amygdala 104
Neapolitana mala 61
nebrides 89
neſpilus 83
Nodi 23
Nucamenta 28
nuces meraciæ 103
nuces ocellatæ 102
nuciperſica 64
nucipruna 72
nucleus nucis 102
nucum ordines 99
nutrix 9
nux auellana 100
nux græca 100
nux heracleotica 103
nux indica 101
nux muſcata 104
nux myriſtica & vnguentaria 101
nux odorata 101.105
nux pontica 103
nux præneſtina 103
nux regia 100
nux Tarentina 102

O

Ocellatæ nuces 102
oculi 25
Odorata nux 101.105
Oe 82
Olea 86
olea AEthiopica 87
olea conditanea,& conditiua 88
oleaginus 87
oleagnus 87
oleaſter 86
oleitas 90
oleriarbores 15
oletum 85
oleum 89.90
oleum cibarium 91
oleum gleucinum 91
oleum Hiſpanum 92
oleum omphacinum 92
oleum Sabinum 92
oleum ſecundarium 91
oleum tortiuum 91
oliua 88
oliua Licinia 89
oliua pauſia 88
oliuæ Colymbades 89
oliuæ omphacæ 92
oliuæ orchites 88
oliuæ ſtrictiuæ 90
oliuarius,olearius 90
oliuerus 86
oliuetum 85

oliuitas 90
olynthi 96
Omphacinũ oleũ 92
Onychina pruna 72
Operire arbores 37
opiſthocarpion 95
oporotheca 47
Orbiculata poma 51
orchas 88
orchites oliuæ 88
ordinaria ſemina 9
ordines nucum 99
ordo cornorum 81
ordo ſorborum 82
ordo meſpilorum 82
ordo mororum 97
ordo prunorum 71
orthomaſtica poma 51
Oſſa perſici 63
oſtum 91
Oxymala perſica 59

P

Palmites bigẽmes 25
pampini,& pampinare vites 21
paniculæ 28
pannucea poma 51
paradiſiana poma 52.53
partes arboris 17
paſſipoma 53
pauſia 88
Pectines 22
pedicularia pruna 74
pediculus 26
pelagia ficus 95
peluſiana poma 51
percipere fructũ ex arboribus 27
perſea arbor 65
perſica corboliana 63
perſica malus 57.63
perſica trecacina 62
perſicum populare 63
perſicus,arbor 63
pertigona pruna 74
petiolus 26
petiſia poma 52
Pheiex 96
φηλιυτίϱια 29
φίλλοϱ 26
Piſtacia 105
pitirides 89
Plantæ 9
plantæ arboreſcẽtes 14
plantalia 29
plantare 32
plantaria 9
plantarium ibidem
Poma acida 54
poma Adami 57
poma appiana 50
poma auſtera 52

poma caſtinia 54
poma Claudiana 50
poma conditiua 51
poma francetura 54
poma gemella 51
poma Hieroſolymita-
na 54
poma lanata 50
poma lapidoſa 52
poma Manliana 50
poma mirabilia 54
poma nuptialia 57
poma orbiculata 51
poma paradiſiana 52.53
poma purpurea 54
poma rambura 53
poma ratelliana 53
poma renetia 53
poma ſerica 50
pomarium 44.46
pomea lora 66
pomifera arbor 13
pomœrium 47
pomorum ſeminaria 10
pomponiana pyra 67
pomum 47.48
ponere plantas 33
pontica nux 103
Præcoqua, ſiue præ-
cox malus 62
præcoquæ & præcurrē-
tes ficus 97
præcox malus 49
præcoces ficus 96
præneſtinæ nuces 103
preſſum 63
prodromi 97
pruna amygdalina 72
pruna armeniaca 72
pruna aſinina 71
pruna cæreola 74
pruna damaſcena 72
pruna hordearia 71
pruna iberica 74
pruna Iuliana 75
pruna malina 72
pruna noberdiana 75
pruna onychina 72.74
pruna pedicularia 74
pruna perſica 59
pruna purpurea 74
prunodactyla 74
prunorum ordo 71
prunorum ſylueſtriũ &
domeſticorũ fructus
71
prunus 71
prunus AEgyptia 73
Pulluli, pulli pullu-
lare, pullulaſcere. 12
pulmonea poma 51
pulpa 23

purpurea poma 54
putamen nucis 102
putare arbuſculas 40
Pyra anguſtiana 70
pyra bergamota 70
pyra bicipitia 69
pyra bonchreſtiana 68
pyra callionia, vel callculoſa 68
pyra Campanica 69
pyra certoliana 69
pyra chia 68
pyra cruſtumina 66
pyra Decumiana 67
pyra Dolabelliana 67
pyra falerna 67
pyra finora 69
pyra mammoſa 67
pyra Mariana 68
pyra Martiniana 69
pyra moſchata 68
pyra Pomponiana 67
pyra præcocia 70
pyra roſata 69
pyra ſerotina 67
pyra ſtrangulanea 70
pyra ſuperba 66
pyra Syria 67
pyra tofacea 70
pyra volema 67
pyrea 66
pyromela 54
pyrorum differentiæ ac fructus 65
pyrus arbor 65
pyrus ſatiua, & ſylueſtris 65

Q

Quicũcialis figura 34

R

Radicare 19
radius 89
radix 17
radix capillata 18
radix cauernoſa 18
radix corticoſa 19
radix geniculata 18
radix limoſa 18
rambura poma 53
rami 23
ramus frondoſus 24
ratelliana poma 53
Regia nux 100
renetia poma 53
Rhoa 56
Rũcare & fodere ſeminarium 12

S

Sabinum oleum 92
ſalgama 48
ſalictum 11
ſarrire 40
ſarrire & excolere ſeminarium 12

ſatiua pyrus 65
Scrobem facere 37
ſcrobes 38
ſcrobiculi ibidem
Sebeſten 73
ſecos 86
ſecundarium oleum 91
ſemina 8
ſemina ordinaria 9
ſeminaria arbuſtiua 4
ſeminaria pomorũ 10
ſeminaria vitiaria 4
ſeminaria vlmorum 10
ſeminarium 8
ſeminarium reip. 8
Catilinarium 12
ſemine inſerere 42
ſerere arbores 32
ſerere taleis 29.43
ſerica 73
ſerinæ ficus 96
ſerotina malus 49
ſerotina pyra 67
ſerotinæ ficus 96
ſeſſiana ceraſia 77
ſetania 83
Sicaſmos 93
ſicos 93
ſidion 56
ſiliqua dulcis 80
ſiliqua Græca 80
ſiræum 97
Soboles 21
ſorborum ordo 82
ſorbus arbor 82
Spadonea poma 51
ſpadix 24
σπέρματα 9
ſplanchnos 23
ſpoliare arborem fructu 27
Stirpes arborum 30
ſtolæ 21
ſtrictiuæ oliuæ 90
ſtruthia mala 60
Subarare radicem 19
ſubigere ſcrobes 38
ſuffrutices 16
ſurculare plantas 38
ſurculoſi rami 25
ſurculus 24
Sycaminea 97
ſycaminus 94.99
ſycea arbor 97
ſycomorus 94
ſylua Alcinoi 46
ſyluatica pyrus 65
ſylueſtris planta 32
ſylueſtris pyrus 65
ſyrica 50

T

Tabulata 24
talea 29
taleis ſerere 29.43

tarentina nux 102
tarentina pyra 67
tarentum molle 103
tenuis tunica 22
termes 24.86
terminare 24
teſſera, teſſella 30
Thelicrania 81
thyia 58
Tiburtina poma 51
tiburtinæ ficus 96
Tortiuum oleum 91
Traduces 41
tradux 29
tranſferre arbores 41
trecacina perſica 62
tricoccos 84
triganium 84
trudere gemmas 26
truncus 20
trioſſum 84
Tunica tenuis 22
turiones 30

V

Vergeria 10
vetula & nouella arbor 13
Virga 30
virga malleolaris 25.30
virgulta 30
viſcum 73
vites arbuſtiuæ 15
vitex 87
vitiaria ſeminaria 4
viua radix 18
viuiradices 29
Vlmorum ſeminaria 10
Vnedo 16
Volema pyra 67

X

Xylocerata 80
ξύλοι 29
xylomacer 101

Z

Zizipha 50

Abricot 61
abricotier 61
Affier, afficher 33.43
affier par troncons 29
Amandes 101
amandier 101
Apricotz 72
Arbre portant põmes 13
arbre uieil ou ieune 13
arbreaulx 14
Auantpeſches 62
auelines 103

B

Bailler iour, ou bailler ſollaige 41
baluſtres 56
Beaulx arbres & bien cultiuez 13
beſcher au pied 36
Bourion 26
bourionner 26
boutonner 25
boutons 25
boys 22

C

Cериſaye 10.75
ceriſes 77
ceriſes beaulmees 79
ceriſier 75
cerneaux de noix 102
Cidre 66
citrons 58
Codinac de Lyon 60
coigner 59
coigneſſes 60
coings ſauuaiges 61
coquille de noix 102
cormes 83
cormier 82
corneilles 82
cornoillier 81
coucher les cyons 43
couldre 100
couldroye 100
Cueur de larbre 23
cueurs 78
cuiſſe de noix 102
curer 40

D

Daueſnes 72
Deſchauſſer 37

E

Encaiger, ou entourer les plantes 36
ente 42
enter 30.42
enter en bouton 42
enter en eſcorce 42

enter en eſcuſſon 43
enter en fente 42
enterrer les plantes 43
Eſbrancher 39
eſcorce 22
eſcorce de grenade 56
eſcorcer, oſter la peleure 38
eſmonder 40
eſſarter 41

F

Faire branches 13
faire les foſſes pour planter 38
Figues de careſme 96
figuier 93
Fleur 26

G

Gluz 73
Grenades aigres 56
grenades doulces 56
Greffe 29
Guernier aux pommes 47
guindoules 50
guindoulier 50
guynnes 78

H

Heaulmes 79
heaulmiers 79
Houx 11

I

Iuiubes 50

L

Leſcale dune noix 102
Lieu planté darbres 15
limon 59

M

Maiſtreſſe racine 18
Melapi 51
melo codognio 60
menu boys 30
meriſes 78
meſlier 83
mettre de la mouſſe autour de la racine 43
meures 99
meurier 97
Mouſſe 23

N

Neſfle 84
neſflier 83
Noiſettes, noiſelles 103
noix de galle 28
noix dinde 105
noix muguette 104
noyau 63
noyer 99

O

Oliue 88
oliuier 86

P

Paſſepommes 53
Peleure 27
pepin 102
peré 66
peſches de corbeil 63
peſches de Troyes 62
peſchenoix 64
Picquer 33.43
pions 21
Planter 32
plantes 8
plantes franches 33
Poires a deux teſtes 69
poires bergamotes 70
poires dangoiſſe 70
poires de bonchreſtien 68
poires de calliot 68
poires de certeau 69
poires de chiot 68
poires de fin or 69
poires de haſtiueau 70
poires de noſtre dame 68
poires de ſaint Martin 69
poires de tuffé 70
poires deſtranguillon 70
poires muſquettes 68
poires ſauuaiges 66
poires tardifues 67
poirier ſauluaige 65
poittrons 72
pomme 47
pomme de grenade 55
pommepoires 54
pommes damours 55
pommes de boys 52
pommes de chaſtignier 54
pommes de coing 59
pommes de courpendu 53
pommes de franceſtu 54
pommes de garde 51
pommes de malingre 54
pommes de rambour 53
pommes de rateau 53
pommes de renette 53
pommes de rouueau 54
pommes deſtranguillon 52
pommes franches 52
pommes gemelles 51
pommes meures 52
pommes pierreuſes 52
pommeraye 46
pômier de deux portees 49
pommier enté 49
pommier franc 49
pommier haſtif 49
pommier ſauuaige 49
pommier tardif 49
pommiers 46.47.49
Prendre racine 19
preſſe 63
preſſorier 90
prunelles 71
prunellier 71

prunes 71
prunes blanches 74
prunes dattes 74
prunes de damaz 72
prunes de Iozas 72

Q

Queue 26

R

Racine 17
Rechauſſer 37
reietton 21
reonner 33
reonneurs 33
repionner 21
reſes 33

S

Sarbouſſes 16
ſarpe 39
ſaulſaye 11
ſauuageaulx 8.33
Seue 23
Souche 20
Syons 30

T

Tailler des cyons 38
taillis 11
tranſpláter les arbres 41
tronc 20
troncon 29

V

Vergers 10

EXCVDEBAT ROB. STEPHANVS

PARISIIS, ANN. M.D.XXXVI.

XII. CAL. IVLII.

QVAEDAM ERRATA POST IAM IMpreſſum libellum animaduerſa, ſic emendabis.

Folio 4.	linea 1.	eorum ſtudia
fo.8.	lin.26.	cap.10.
fo.20.	lin.10.	aut caudicis
fo.35.	lin.16.	germinant, *des oeillettons*:
fo.34.	ſuper figura decuſſis malè ſcriptum eſt deunx. ipſa tamen declaratio te facile docet quo pacto ſit legendum, nobis etiam non admonentibus.	
fo.47.	lin.14.	inaugurato
fo.51.	lin.16.	Sidonte
fo.60.	lin.24.	appellat,
fo.61.	lin.6.	& ſuauiora,
	lin.25.	bolum armenium,
fo.77.	lin.18.	appreſſo, parte
fo.80.	lin.9.	*delle carobbé.*
fo.85.	lin.24.	ſetaniam, gallicam,
fo.95.	lin.18.	naſcitur

Plura ſi quis comperiat, ea, vt æquum & beneuolum lectorem decet, emendet apud ſe : neque verò tam iniquo animo ferat, quaſi id omnibus non ſit commune quotidie, errare.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE